

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ

БРОЈ 2

ФЕБРУАР 1921

ГОД. XXXVIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ОПШТЕ ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЂЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 30 децембра прошле године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

на Правном Факултешу у Субошци:

за редовног професора Кривично-Судског Поступка, Д-р Миодраг Ађимовић, војно-судски пуковник.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 1 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

на Богословском Факултешу Университетског у Београду:

за редовног професора Историје Византијске Културе и Грчког језика, Д-р Драгутин Анастасијевић, ванредни професор филозофског факултета у Београду.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у Државној Штампарији:

- за књиговођу, Андрија Шимац, досадашњи књиговођа, по службеној потреби;
- за благајника са платом од 3000 динара на годину, Витомир Гавриловић, благајник рачуноводства Државне Штампарије;
- за помоћника књиговође са годишњом платом од 2500 динара, Хермина Варјачићева, досадашњи помоћник књиговође рачуноводства Државне Штампарије.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 8 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у Министарству Просвете:

за инспектора наставе у средњим школама, са годишњом платом од 7000 динара, Тодор Радивојевић, професор Трговачке Академије у Београду.

ОСТАВКЕ

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 јануара ове године на предлог Господина Министра Просвете а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се Д-р Младену Берићу, ванредном професору Београдског Универзитета, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

ПЕНСИОНИСАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се на основи § 70 Закона о чиновницима грађанског реда ставе у стање покоја с пенсијом која им припада према годинама службе: Риста Одавић, управник Државне Штампарије, Живојин Видановић, инспектор Министарства Просвете и Д-р Павле Чубровић, доцент Филозофског Факултета у Скопљу.

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 27 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликовани су:

Орденом Светског Савета III степена:

Марко Цар, инспектор Министарства Просвете и Д-р Душан Рајчић, референт Министарства Просвете;

Орденом Светског Савета IV степена:

Милан Карић, референт Министарства Просвете и Драгољуб Јовановић, главни архивар Министарства Просвете;

Орденом Светског Савета V степена:

Јован Живојиновић, референт Министарства Просвете; Славко Миловановић, секретар Министарства Просвете; Д-р Мирко Королија, секретар Министарства Просвете, и Тоша Анастасијевић, шеф машинског одељења Државне Штампарије.

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

— записник 1203 редовног саставка, од 3 јануара 1921 године. —

Присутни: Председник г. Д-р Богдан Гавриловић, потпредседник г. Лазар Кнежевић, чланови: г. г. Д-р Чед. Митровић, Д-р Никола Вулић, Д-р Александар Белић, Петар Тина, Миливоје Симић, Никола Лазић, Димитрије Тричковић, Љуб. Протић, Јеремија Живановић, Мирко Поповић, Дим. Соколовић и Мих. Станојевић.

Секретар Славко Миловановић.

I

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете СНБр. 20108 од 31 децембра пр. године којим тражи од Савета да у најкраћем времену изради нацрт закона о народним и средњим школама у држави Срба, Хрвата и Словенаца.

После дуже расправе Савет одлучује:

да се образује комисија којој ће бити дужност да оцени и за наредни састанак спреми предлог о томе на који ће начин Савет моћи најбоље и брзо да сврши поверени му посао.

У комисију се одређују г. г. Д-р Александар Белић, Јеремија Живановић и Михаило Станојевић

II

Прочитано је писмо Г. Министра Просвете ПБр. 23 од 3 овог мес., с молбом г. Лазара Кнежевића, начелника Мин. Просвете, за откуп превода приповедака Х. Сјенкијевича, под насловом *Одабрана дела пољске књижевности*. Савет одлучује:

да се за преглед и реферат умоли г. Радован Кошутић, проф. Универзитета, а писар да положи 50 динара за хонорар.

III

Прочитано је писмо г. Министра Просвете ПБр. 9682 од 31 децембра пр. год. с представком Министарства Војног и Морнарице: да ли се нашим државним питомцима који у Па-

WWW.UNILIB.RS

ризу студирају *Ecole Centrale* може допустити да свој војнички рок одслужи у курсевима за француске резервне официре, заједно с француским студентима.

Савет је мишљења:

да предлог треба усвојити, с тим да се по могућству ова повластица прошири на све наше студенте у Француској.

IV

Прочитана је молба г. Д-р Веселина Ђисаловића, просветног инспектора у Н. Саду, да се његова књига *Serbiches Lehrbuch* одобри као припремени уџбеник за немачке школе у Војводини.

Савет одлучује:

да се за преглед и оцену књиге умоле г. г. Мирко Поповић и Мих. Станојевић, пошто писац претходно положи 200 динара за хонорар.

V

Прочитано је писмо Г. Министра Просвете ОНБр. 47658 од 20 децембра прошле год. којим шаље на оцену наставни план за веронауку у римо-католичким школама Потиске области.

Савет одлучује:

да се прибави мишљење Министарства Вера.

VI

Прочитано је писмо Г. Министра Просвете ПБр. 9720 од 1 ов. мес., с молбом г-ђице Јелке Шивелић из Лондона, да се друго издање њеног превода *Volja i uspeh* од Orison Sivet Marden-a, које ће се штампати ћирилицом, препоручи као помоћна књига у учитељским школама.

Савет је мишљења:

да молбу треба усвојити ако ново издање буде у духу књижевног језика; за преглед да се умолити професор г. др. Свет. Ристић.

— записник 1204 редовног састанка, од 13 Јануара 1921 године. —

Присутни: председник г. Д-р Богдан Гавриловић, председник г. Лазар Р. Кнежевић, чланови: г. г. Д-р Чед. Митровић, Д-р Никола Вулић, Д-р Александар Белић, Петар Типа, Миливоје Симић, Никола Лазич, Дим. Тричковић, Љуб. Протић, Јеремија Живановић, Мирко Поповић, Д-р Душан Рајичић, Дим. Соколовић и Мих. Станојевић.

Секретар, Славко Миловановић.

I

Прочитан је и примљен записник претходног састанка.

II

Г. Јеремија Живановић износи предлог да би се записници Савета могли већ објављивати у „Просветном Гласнику“.

Новодом тога, Савет одлучује:

да се умолити Г. Министар Просвете за наређење да „Просветни Гласник“ одштамна у засебној свесци све записнике Савета од почетка рада у 1919 години, па до 31 децембра прошле године, а од 1 јануара ове године да их објављује повремено, у свакој свесци.

III

Г. Д-р Александар Белић чита предлог комисије о предходним радовима за израду нацрта новог закона о средњим и народним школама (в. 1203 записник под I).

Саслушавши предлог, Савет одлучује:

да у предложеној комисији за утврђивање основних начела на којима закон треба да буде израђен уђу: г. г. Д-р Александар Белић, Миливоје Симић, Љубомир Протић и Мих. Станојевић.

IV

Прочитано је писмо Г. Министра Просвете О. Н. Бр. 412 од 4 ов. мес, којим тражи мишљење о томе: да ли бивши муниципални градови у Банату, Бачкој и Барањи, при образовању школских одбора по закону о народним школама, треба да добију засебне школске

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

округе у смислу чл. 62 поменутог закона, или само месне школске одборе по чл. 58 тога закона.

Савет је мишљења:

да привремено, до израде новог закона, ови градови могу добити засебне школске одборе, према чл. 62 садашњег закона о народним школама.

V

Прочитано је писмо Г. Министра Просвете О. Н. Бр. 47968 од 27 децембра прошле године, с представком просветног инспектора за Рашку област, који тражи да се питање о распуштању школа, као предохране од заразе, детаљно проучи и што тачније реши: кад и под којим приликама и за које врсте може се једна школа због заразе распусти, ако је уопште треба распуштати.

Савет прима знању прочитану представку, но како питање не пада у непосредну област његовог рада, и ако заслужује пажњу, сматра да је за решење надлежан Санитетски Савет.

VI

Чита се молба г. Владимира Косцова за наставничко место у средњој школи.

Према усменом реферату г. Д-р Велића, Савет је мишљења да молилац има квалификације за привременог предметног учитеља.

VII

Г. Мирко Поповић чита реферат комисије која је била одређена за регулисање положаја и плата наставника средњих школа у Војводини (види 1194 записник под V). Извештај гласи:

Главном Просветном Савету.

Одређени од Главног Просветног Савета да прегледамо квалификације наставника који су се квалификовали у Аустроугарској или свршили школе тамо, па су служили код нас или у школама у Војводини, имамо част поднети свој извештај о повереном нам послу.

1. *Гавра Травањ*, суплент женске гимназије у Новом Саду, био је 4 године у гимназији на Цетињу, затим је од 1913 год. био привремени предметни учитељ у учитељској школи у Скопљу, па је положио дипломски испит на нашем Универзитету и постављен био за суплента.

2. *Д-р Никола Продановић*, суплент гимназије у Новом Саду. Пре рата био је суплент у српској Учитељској Школи у Сомбору од 1909—1911 год., положивши за то време (1910) докторат славистике у Бечу. Затим је био секретар Матице Српске у Н. Саду. У рату се предао и од 17 фебруара 1915 био је наставник гимназије у Куманову; повукао се с војском и у Француској био шеф групе наших ђака. Од јануара 1919 до априла исте године био је опет у Куманову, затим опет секретар Матице и хонорарни наставник у гимназији у Новом Саду. Од септембра 1920 године опет је суплент у тој школи.

3. *Стеван Маргешкић*, суплент гимназије у Новом Саду. Матурирао је 1905, апсолвирао у Пешти 1911 год. и положио исте године основни професорски испит. Постављен је одмах за суплента у нашој Н. Садској Гимназији. За време рата био је у војсци.

4. *Д-р Марко Малешин*, суплент гимназије у Н. Саду од 1 октобра 1913, 1914 пребегаво и предао се, па био постављен у Бевђелији 1915 године за привременог предметног учитеља. Јула 1915 ступио као добровољац у I прекобројни пук. Новембра 1918 демобилисан је и вратио се у Бевђелију, па отуд премештен у Велес. Августа 1919 додељен је одсеку просветном за Б. Б. В., а септембра постављен је за суплента у Н. Саду.

5. *Велимир Стефановић*, суплент у Н. Саду, апсолвирао је у Пешти и положио дипломски испит на нашем Универзитету 30 јула 1920 г. Био је суплент у Н. Саду од 1 октобра 1913 до августа 1914, пребегаво у Русију 1915 и ступио тамо у одреде наше војске. Разрешен је од војне дужности 29 марта 1919 и вратио се опет у Н. Саду гимназију. 1912 године положио је у Пешти основни професорски испит.

Ових 5 кандидата имају право на професуру по чл. 1 и 4 уредбе према годинама службе.

6. *Вјекослав Штепањек*, суплент гимназије у Србобрану од 1919, имао је с прекидима, пре рата, 3 год. и 11 месеца службе. Кад је рат избио, позван је у војску. Има само апсолуторнум.

7. *Лазар Шуваковић*, суплент гимназије у Панчеву, матурирао је 1907 г. у Карловцима. Апсолвирао је у Бечу 1913, пошто је био на Универзитетима у Загребу, Београду, Јени, Минхену и Берлину. Постављен је код нас за привременог предметног учитеља у Неготини 1913—1914, затекао га рат на школском одмору преко, па је тамо узет у војску. Одмах децембра 1914 пребегаво је у Русију и ступио у добровољце. Кад се вратио из Русије, поново је био

постављен у Неготину, евакуисао се и био шеф групе наших ђака у Енглеској. 15 маја 1919 разрешен је од дужности наставника Неготинске гимназије, јер није добио одуство, а није отишао на дужност. 1 октобра 1919 год. поново је постављен у Панчево.

8. *Винко Лујак*, суплент у Белој Цркви, 16 октобра 1914 г. био је постављен за суплента у Задру; 9 јуна 1915 позвао је у војску, где је служио до 15 новембра 1918. 16 децембра 1918 г. поново је „наступно своје место“ у Задру и остао ту до 1919, кад је добио одуство за испит. Не могући се вратити у Задар, постављен је у Белу Цркву.

9. *Свештозар Шушњар*, суплент у реалци у Вршцу од 4 новембра 1920 г., служио је, после студија у Загребу и у Бечу, шест месеци у Хрватској, а затим од 1906—1913 у Црној Гори. 1913 постављен је за привременог предметног учитеља у гимназији у Скопљу, евакуисао се и био до 1916 год. шеф групе наших ђака у Француској. Одмах по ослободјењу наших крајева ступио је у службу у Вуковару, па је прешао у Вршац где је већ 16 месеца.

Ова четири наставника имају матуру и апсолуториум, али пошто су већ постављени за супленте, могли би им се положаји регулисати по чл. 1 и 4 уредбе према годинама службе.

10. *Свештозар Барајевац*, професор вештина у гимназији у Вел. Бечкереку, има учитељску матуру и академију са осам семестара, а затим и пун професорски испит, који га основљавља за професора геометрије и геометриског и уметничког цртања у вишим разредима. Он је, са тим квалификацијама, потпуно изједначен у рангу и плати са професорима чисто стручних група.

Г. Барајевац је стално служио у држ. мађарским гимназијама, те је стварно боље био плаћен од својих другова који су служили у српским школама (новосадској гимназији или сомборској препаандији). Према томе њему, по мишљењу потписаних, треба признати право на назив професора, али он има остати на плати гимназијских учитеља са свима правима која ови имају. Он не би могао бити узеден у права средњешколских професора ни по решењу Министарског Савета од 20 августа 1920 Бр. 10030, по коме се имају „указом утврдити и поставити за професоре сви професори средњих и стручних школа који имају професорски испит и испуњавају погодбе чл. 59 Закона о средњим школама“, јер наш закон не признаје ником право на професорски положај и плату ко није свршио на факултету неку групу научних предмета. Случај са г. Лајошем Хашањем у Сенти не може бити преседан. На против, и њега треба новим указом вратити на положај професора са платом и правима средњешколских учитеља.

По потписани не могу да пређу ћутке преко онога што за собом повлачи овако строго тумачење закона. Ситуација је ова: г. Барајевац и други у његову положају изгубиће у плати и стеченим правима. Али то није све. Он ће, стицајем прилика, пасти у плати испод учитеља народних школа. Тај је исти случај и са свима нашим гимназиским учитељима, јер ће они завршити своју службу са 4.800 дин. са додатком од 450 дин., и неће имати ни станарину, ни стана, и нићи ће у пензију са 4.800 дин., док ће учитељ народних школа ићи са 5.000 динара у пензију. Мислимо да би, овим поводом, требало Главни Просветни Савет да скрене пажњу Госп. Министру на ову аномалију.

11. *Љубиша Милушиновић*, професор цртања у нашој гимназији у Новом Саду, у којој је од 1911 године. Има гимназиску матуру и академију и полагао испит доцније од г. Барајевца, када се тим испитом више тражило, тако да је он и формално и стварно положио професорски испит, и ако само из вештине. С тога мислимо да би, доследно решењу о наставницима учитељских и грађанских школа и о школским надзорницима, г. Милушиновића, као националног радника, требало превести на плату и положај професора.

12. *Добрила Симић-Рушћева*, суплент гимназије у Србобрану, има гимназиску матуру, апсолуториум и докторат Бечког универзитета, била је помоћница у Београду од 1910 године, па је у току 1912, због удаје, поднела оставку. За време рата није могла добити службу, јер јој је муж био затворен, као веленздајник, па је у затвору и умро. Г-ђа Симић има пре рата и своје оставке две године службе и сад је, после рата, опет у служби.

Потписани не налазе да се Г-ђи Симић могу признати права која дају 1 и 4 члан Уредбе, пошто нема пет година службе, али мисле да би и њој, допуном Уредбе за наставнике који су свршили универзитет, али због рата нису могли бити постављени, требало, кад се Уредба протегне и на остале области, такође признати право да се користи одредбама чл. 1 и 4, пошто, из наведених разлога, и она за време рата није могла бити постављена.

13. *Михаило Еделењи*, професор гимназије у Сенти. 1891/2 био у академији у Остроготому, пошто је 1891 матурирао у Остроготому. До 1896 био је у Пешти на универси. 1893 положио је професорски испит. Служио је у Суботишту, па у Солмону, Покуну и Леви, све као привремени професор. 1903 био је у Буру као помоћник, а од 1905—8 као редовни учитељ у Вистричкој Вањи у грађанској школи, док није дошао у Сенту 1914 као професор општинске гимназије. Постављен је код нас за професора са 3000 дин., јер му је признато време професуре од 1914 године.

Према свему, и пошто је он положио професорски испит 1903 и био стално у служби, њему треба признати у године професорске службе све то време од 23-III-1903, и три године сунлентске службе.

14. *Ненад Вукићевић*, директор у Сенти, има признатих седам година професорске службе. Али је он, пре но што је положио професорски испит, служио четири године као сунлент. Њему се, пошто поднесе доказе о положеном професорском испиту и времену кад га је положио, може признати максимално пет година сунлентске службе у годинама за одређивање професорске плате.

14. *Марга Богдан*, сад у гимназији у Суботици привремена предметна учитељица, има учитељску диплому, диплому за учитељицу грађанских школа и професорску диплому за учитељске школе (1910) на Пештанском научном и политехничком универзитету. Ступила у службу 1-II-1917 као помоћна учитељица у женској државној гимназији. Пре тога била је хонорарна наставница, опет у Суботици.

Г-ђа Марга не може бити гимназиска наставница. Пошто има извршене три године службе 1-II-1920, може бити постављена за професора у учитељској школи.

На завршетку овог извештаја, потребно је осврнути се на квалификације наставника веронауке у тамошњим школама. Сви наставници вере са редовним школовањем добијали су право на професуру кад су матурирали, свршили богословију и положили катихетски испит. Без катихетског испита постајали су сунленти.

Комисија мисли да садашње наставнике треба задржати као сунленте, односно професоре. Новим кандидатима, који су положили гимназиску матуру и свршили богословију, односно теолошки факултет, треба признати право на сунлентуру и за њих прописати стручну грађу за професорски испит из које би они полагали испит, поред општег дела професорског испита.

Ово све може важити за оне наставнике вере који нису у исти мах и парохиски свештеници. Они пак вероучитељи који су са пуним квалификацијама предавали веронауку као хонорарни наставници и парохиски свештеници или други чиновници, могу се поставити такође за професоре, ако имају најмање три године катихетске службе, но пошто се одрекну своје друге службе и остану само наставници.

12 јануара 1921 год.
у Београду.

Мирко Поповић
Миливоје Симић
Јован Живојиновић

Саслушавши овај резерат, Савет је мишљења:

да се извештај усвоји и у препису достави Г. Министру Просвете, но с тим да се сунленти који имају само апсолуторијум (Шћепанек, Шуваковић, Лујак и Шушњар) не могу превести на положај и плату професора док не положе државни испит.

VIII

Г. г. Протић и Соколовић усмено резеришу о молбама учитеља основних школа за пензију, и пензионисаних учитеља за реактивирање.

Саслушавши резерат, Савет је мишљења:

а) да треба пензионисати: Ахмеда Шерифовића, Лазара Божовића, Стојанку Лазаревићку, Душана Николића, Јулијану Илићку, Славку Стојановићеву, Матилду Стиччевић и Васу Врбицу, а тако исто и Јулију Поповићеву, Јована Славковића, Агиду Алагину, Марију Рајић и Софију Ристић, ако имају прописани број година службе за пензију;

б) да Ангелини Савићевој треба одобрити једногодишње одсуство;

в) да се Ивка Плауш може пензионисати, ако државна лекарска комисија утврди да је за службу способна.

г) да се могу реактивирати: Даница Чајкановић-Конинг и Милан Јевтић, а тако исто и Љубица Малешевићка, ако за њу државна лекарска комисија утврди да је здрава и за службу способна;

д) да се не могу реактивирати: Вељко Мутавдић (већином гласова) и Глиша Сабљица;

ђ) да се по молби Јелене Поповићке накнадно прибави њен службени лист, а за Марију Крстоношић извештај надлежног инспектора: како сад ради у школи, и треба ли је реактивирати;

е) да Марија Гределева-Петровићка нема квалификација за сталну учитељицу; и

ж) да је за уважање година службе Вјекославу Вишковићу надлежна законодавна власт.

СРЕДЊА НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 20 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у III београдској мушкој гимназији:

за професора, Д-р Јован Максимовић, инспектор I класе Министарства за Социјалну Политику, са годишњом платом од 6000 динара.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у II београдској женској гимназији:

за учитеља вештина по чл. 17 Уредбе о регулисању положаја наставницима ратом ометеним у полагању државног испита, Зорка Несторовић, учитељица вештина у пензији;

у Негошинској гимназији:

за учитеља вештина по чл. 17 исте Уредбе, Мирослава Сажнер, учитељица вештина исте школе;

у гимназији у Приштини:

за сунлента под уговором, Николај Равичашчербо, пређашњи директор Зотовске гимназије у Русији;

у гимназији у Великом Бечкереку:

за професора, с годишњом платом од 4200 динара, Јосип Краишћан, професор и управитељ реалне гимназије у Броду; и

у гимназији у Охриду:

за сунлента, Никола Крстић, пређашњи сунлент.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 8 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у Вишој Трговачкој Школи у Суботици:

за директора I класе, са годишњом платом од 7000 динара, Борђе Поповић, професор мушке гимназије у Новом Саду; и

у III београдској мушкој гимназији:

за директора I класе, Светозар Томић, досадашњи инспектор Косовске Области.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 11 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављена је:

у гимназији у Великој Кикинди:

за сунлента, Тереза Смодлака, писар Министарства Финансија и свршени студент Университета у Греноблу.

ОСТАВКЕ

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, решено је:

да се Милуики Радењковићи, предметном учитељу Зајечарске гимназије, уважи оставка коју је поднела на државну службу.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, решено је:

да се Ђорђу Живановићу, сунленту гимназије у Панчеву, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, решено је:

да се Душану Андријашевићу, професору IV београдске гимназије и Живојину Цветковићу, професору Крушевачке гимназије, уважи оставка коју су поднели на државну службу.

ПЕНСИОНИСАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се Јосиф Валдхер, професор Вршачке реалке, на основи § 69 Закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пенсијом која му припада према годинама службе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се Милева Петковић, професор Тетовске гимназије, и Д-р Душан Радић, директор I класе гимназије у Великој Кикинди, на основи § 70 Закона о чиновницима грађанског реда, ставе у стање покоја с пенсијом која им припада према годинама службе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се, на основи § 70 Закона о чиновницима грађанског реда, ставе у стање покоја с пенсијом која им припада према годинама службе, по молби: Марко Вилић, директор I класе мушке гимназије у Новом Саду; Лазар Јанкуловић, директор и професор гимназије у Тетову; Душан Вуксан, директор и професор гимназије у Пећи; Радосав Агатовић, професор мушке гимназије у Нишу; Љубомир Матић, професор гимназије у Крушевцу; Недељко Дивац, професор IV гимназије у Београду, и Милош Московљевић, професор III мушке гимназије у Београду.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се Исидор Новаковић, директор Више Трговачке Школе у Суботици, по молби, а на основи § 69 закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пенсијом која му припада према годинама службе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се Хенрих Лилер, директор III београдске мушке гимназије, по својој молби, а на основи чл. 72 Закона о Средњим Школама и § 69 Закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пуном пенсијом.

ОТПУШТАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 8 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се Мате Скарнео, суплент гимназије у Великој Кикинди, а на основи § 76 Закона о чиновницима грађанског реда, отпусти из државне службе.

УКАЗИ СТАВЉЕНИ ВАН СНАГЕ

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, решено је:

да се стави ван снаге указ од 20 новембра 1920 године, у колико се односи на постављање пароха Михаила Стајића за суплента Жомбољске гимназије.

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 27 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликовани су:

Орденом Белог Орла V степена:

Д-р Светозик П. Стевановић, директор I мушке гимназије у Београду и Стева Марковић, директор женске учитељске школе у Сарајеву.

Орденом Светлог Саве III степена:

Д-р Фрања Илешкић, професор Университета у Загребу.

Орденом Светлог Саве IV степена:

Лепосава Бошковићева, професор I женске гимназије у Београду; Бранко Живковић, директор реалке у Земуну; Стјепан Павичић, професор из Земуна; Милан Ђуковић, директор гимназије у Сарајеву; Д-р Никола Шкерковић, директор гимназије у Подгорици; Коломан Рац, професор из Загреба; Д-р Станислав Бевко, директор из Љубљане; Д-р Грга Новак, доцент Университета у Скопљу; Стева Милованов, директор у Новом Саду; Марко Вилић, директор у Новом Саду; Д-р Милан Петровић, професор у Новом Саду, и Милан Будисављевић, професор у Сремским Карловцима.

Орденом Светлог Саве V степена:

Павле Сердар, професор у Загребу; Д-р Бранко Ткачић, професор у Загребу; Фран Вајда, директор у Птују; Јосип Бараћ, професор у Сплиту, и Душан Маџер, професор у Сплиту.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 30 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликовани су:

Орденом Светлог Саве IV степена:

Карло Мађејка, виши учитељ гимназије у Крушевцу у пензији;

Орденом Светлог Саве V степена:

Благоје Јовановић и Цака Јовановић, трговци из Аранђеловца.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Господин Министар Просвете претписом својим поставио је:

у гимназији у Алексинцу:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Милоша Јаносевића, учитеља, — СНБр. 168 од 10-I-1921. год.

у гимназији у Књажевцу:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа: Драгутина Младеновића и Косару Ђуковићку, учитеље из Књажевца, — СНБр. 420 од 12-I-1921 и СНБр. 79 од 4-I-1921 год.

у гимназији у Куманову:

за хонорарног наставника, с годишњем платом од 1440 динара, Петра Деревницког, руског генерала, — СНБр. 17914 од 17-I-1921 год.

у гимназији у Негошину:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Сергија Слешова, руског пуковника, — СНБр. 110 од 4-I-1921 год.

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1920 динара, Д-р Јеврема Кочовића, обрзуног физикуса из Негошина, — СНБр. 455 од 15-I-1921 год.

у гимназији у Охриду:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Ђорђа Киселиновића, — СНБр. 584 од 14-I-1921 год.

у гимназији у Приштини:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Николаја Н. Шубу, артиљерског капетана из Русије, — СНБр. 20107 од 18-I-1921 год.

за привременог предметног учитеља, Владимира Косцова, свршеног ђака филозофског факултета Московског Университета, — СНБр. 693 од 18-I-1921 год.

у гимназији у Прокуљу:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Тодора Петровића, школског надзорника, — СНБр. 631 од 19-I-1921 год.

у гимназији у Пљевљима:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Сергија Сипцова, — СНБр. 19884 од 15-I-1921 год.

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Душана Радојичића, учитеља, — СНБр. 205 од 20-I-1921 год.

у гимназији у Спругици:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Милутина Стипетића, поручника и Фрању Ковачевића, потпоручника, с хонораром од 5 динара од одржаног часа, — СНБр. 462 од 17-I-1921 год.

у гимназији у Тешову:

за привремену предметну учитељицу, Даницу Аћимовићку, хонорарну наставницу исте школе, — СНБр. 475 од 15-I-1921.

у гимназији у Улцињу:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Љубомира Булатовића, Ђуру Вујановића и Филипа Шладијера, и са хонораром од 5 динара од одржаног часа, Николу Стојовића и Јованку Томовићку, учитеље основних школа у Улцињу, — СНБр. 118 од 4-I-1921 год.

у гимназији у Спругици:

за хонорарну наставницу, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Јелу Татићку, учитељицу из Спругице, — СНБр. 19900 од 29-XII-1920 год.

у гимназији у Велесу:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1200 динара, Д-р Антула Сасу, општинског лекара у Велесу, — СНБр. 81 од 4-I-1921 год.

ОСТАВКЕ

Г. Мвинетар Просвете уважио је оставку на државну службу:

Драгомиру Арамбашићу, привременом учитељу вештина IV београдске гимназије, — СНБр. 531 од 15-I-1921 год.

Миловану М. Ђорђевићу, привременом предметном учитељу мушке гимназије у Нишу, — СНБр. 1311 од 3-II-1921 год.

Марији Акимовој, хонорарној наставници гимназије у Пећи, — СНБр. 1532 од 7-II-1921 г.

Даву Акимову, хонорарном наставнику гимназије у Пећи, — СНБр. 1531 од 7-II-1921 г.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете претписом својим разрешио је од наставничке дужности: Ивка Стојишића, Живојина Таковића, Стевана Јовановића, Алексија Станојевића, Светозара Стојковића и Босилку Крстићку, хонорарне наставнике гимназије у Ваљеву, — СНБр. 1461 од 8-И-1921 год.

Вука Делевића, привременог предметног учитеља гимназије у Беранима, — СНБр. 1514 од 5-И-1921 год.

Љубицу Крушић-Лазић, хонорарну наставницу гимназије у Кавадару, — СНБр. 1559 од 8-И-1921 год.

Д-р Михаила Пјатинског, хонорарног школског лекара гимназије у Велесу, — СНБр. 81 од 4-И-1921 год.

Анатола Романовског, хонорарног наставника гимназије у Подгорици, — СНБр. 128 од 21-И-1921 год.

Николу Касапића, хонорарног наставника гимназије у Струмици, — СНБр. 19900 од 19-И-1921 год.

Владимира Симића, хонорарног наставника мушке гимназије у Нишу, — СНБр. 1416 од 5-И-1921 год.

Валентину Павкус-Герас, привремену предметну учитељицу гимназије у Пријеполу, — СНБр. 1599 од 10-И-1921 год.

Зорку Цанићеву, привремену учитељицу вештина гимназије у Струмици, — СНБр. 1458 од 3-И-1921 год.

ОСНОВНА НАСТАВА

ПОСТАВЉЕЊА

✓ Господин Министар Просвете претписом својим поставио је: за вршиоца учитељске дужности у Грляшту, среза зајечарског округа тимочког, Јована М. Радосављевића, студента филозофије, — ОНБр. 38568 од 23-Х-1920 год.

✓ за вршиоца учитељске дужности у Кожељу, среза и округа тимочког, Радомира В. Велковића, свршеног ученика VIII разреда гимназије са испитом зрелости, — ОНБр. 38567 од 23-Х-1920 год.

за привремену учитељицу у Оровици, среза азбуковачког округа подринског, Роксанду К. Протићеву, свршену ученицу гимназије са испитом зрелости, — ОНБр. 38059 од 26-Х-1920.

за вршиоца учитељске дужности у Осаници, среза хомољског округа пожаревачког, Предрага Стојаковића, свршеног ученика VIII разреда гимназије са испитом зрелости, — ОНБр. 37923 од 20-Х-1920 год.

за сталног учитеља у Сугубини, округа моравског, Адама Јовановића, пређашњег учитеља, — ОНБр. 37839 од 20-Х-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Доњој Бадањи, округа подринског, Борислава Лукића, свршеног ученика гимназије са испитом зрелости, — ОНБр. 38352 од 23-Х-1920 год.

за сталну учитељицу у Голобоку, среза јасеничког округа смедеревског, Лепосаву Васиљевићку, — ОНБр. 38571 од 23-Х-1920 год.

за управитеља основне школе у Железнику, округа београдског, Зорку Анђелковићку, учитељицу из Железника, — ОНБр. 39768 од 30-Х-1920 год.

за управитеља основне школе у Миријеву, округа београдског, Љубомира Николића, учитеља из Миријева, — ОНБр. 39771 од 30-Х-1920 год.

за управитеља основне школе у Бедом Потоку, округа београдског, Миодрага Поповића, учитеља из Белог Потока, — ОНБр. 39772 од 30-Х-1920 год.

за сталног учитеља у Овсипту, округа крагујевачког, Будимира Швабића, пређашњег учитеља. — ОНБр. 35984 од 18-X-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Дубочици, среза криво-паланачког округа кумановског, Стојана Јовановића, свештеника. — ОНБр. 35167 од 20-X-1920 год.

за привремену учитељицу у Божурњи, среза јасеничког округа крагујевачког, Росу Лазовићеву, пређашњу учитељицу. — ОНБр. 37229 од 23-X-1920 год.

за сталног учитеља у Туларима, среза тамнавског округа ваљевског, Буру Одавића, свршеног ученика мушке препарандије у Арбанасима (у Далмацији). — ОНБр. 35305 од 16-X-1920 год.

за сталну учитељицу у Поскурицама, округа крагујевачког, Десанку С. Димитријевићеву, свршену ученицу Учитељске Школе. — ОНБр. 37777 од 21-X-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Каменици, округа ужичког, Милоша Прокопијевића, студента права. — ОНБр. 37876 од 21-X-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Вучју, среза лесковачког округа врањског, Ружицу Димитријевићеву, свршену ученицу VIII разреда гимназије са испитом зрелости. — ОНБр. 37854 од 23-X-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Божевцу, округа пожаревачког, Савету Новаковићеву, свршену ученицу VIII разреда гимназије. — ОНБр. 38843 од 20-X-1920 год.

✓ за вршиоца учитељске дужности у Кривељу, округа тимочког, Драгомира Димитријевића, свршеног ученика VIII разреда реалке. — ОНБр. 37784 од 23-X-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Остружњу, округа ваљевског, Косту Великића, свршеног ученика VIII разреда гимназије са матуrom. — ОНБр. 37844 од 20-X-1920 год.

за привременог учитеља у Парцанима, среза космајског округа београдског, Драгомира Јелисавчића, свршеног матуранта са испитом зрелости. — ОНБр. 37748 од 21-X-1920 год.

за привремену учитељицу у Конатици, округа београдског, Видосаву Јовићеву, свршену ученицу VIII разреда гимназије са испитом зрелости. — ОНБр. 37691 од 21-X-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Ратеву, среза малешког округа брегаличког, Јована Ђ. Чокалевића, свршеног ученика III разреда Учитељске Школе. — ОНБр. 37635 од 20-X-1920 год.

за привременог учитеља у Бадовинцима, среза мачванског округа подринског, Милосава Таласића, свршеног ученика VIII разреда гимназије са испитом зрелости. — ОНБр. 37634 од 19-X-1920 год;

за сталну учитељицу у Маљуревцу, округа пожаревачког, Марију Штакулу, свршену ученицу Учитељске Школе. — ОНБр. 37631 од 19-X-1920 год;

за вршиоца учитељске дужности у Злетову, среза кратовског округа кумановског, Јована Јакића, студента технике. — ОНБр. 37566 од 23-X-1920 год;

✓ за сталног учитеља у Дубочанима, среза и округа крајинског, Александра Јанковића, привременог учитеља истог места. — ОНБр. 37540 од 21-X-1920 год;

за сталног учитеља у Рожају, округа беранског, Новака Јоксимовића, свршеног ученика Учитељске Школе. — ОНБр. 37396 од 20-X-1920 год;

за вршиоца учитељске дужности у Вишњици, среза врачарског округа београдског, Милутина Магазиновића, свештеника. — ОНБр. 37371 од 19-X-1920 год;

за вршиоца учитељске дужности у Жел. Реци, среза горњополошког округа тетовског, Софронија Угриновића, пређашњег учитеља. — ОНБр. 37328 од 24-X-1920 год;

за привременог учитеља у Брежанима, среза и округа охридског, Ивана Анђелковића, свршеног богослова. — ОНБр. 37309 од 23-X-1920 год;

за вршиоца учитељске дужности у Старчеву, среза млавског округа пожаревачког, Николе К. Поновића, свршеног ученика VIII разреда гимназије са испитом зрелости. — ОНБр. 37196 од 23-X-1920 год;

за привременог учитеља у Градцу, среза студеничког, Љубишу М. Петровића, свршеног богослова. — ОНБр. 37163 од 23-X-1920 год;

за вршиоца учитељске дужности у Вељчанима, среза струшког округа охридског, Симу Костића. — ОНБр. 37111 од 21-X-1920 год;

WWW.UNILIB.RS

- за управитеља основне школе у Вишњици, среза врачарског округа београдског, Милутина Магазиновића, учитеља из истог места. — ОНБр. 39773;
- за управитеља основне школе у Палидули у Крагујевцу, Лазара Поповића, учитеља из Крагујевца, — ОНБр. 39473;
- за управитеља основне школе у Горњем Крају у Крагујевцу, Николу Јанковића, учитеља из Крагујевца, — ОНБр. 34445;
- за вршиоца учитељске дужности у Остружници, округа београдског, Марију Ф. Павловићеву, студента технике, — ОНБр. 39067;
- за сталног учитеља у Великом Тојсегу, среза жомбољског жупаније торонталске, Михаила Роцлера, оспособљеног учитеља, — ОНБр. 39781;
- за сталног учитеља у Кулпину, среза новосадског, Будинку Шандорову, свршену ученицу Учитељске Школе са испитом зрелости, — ОНБр. 39957;

ПРЕМЕНТАЖИ

Господин Министар Просвете претписом својим преместило је:

- за учитеља у Блаце, срез и округ скопски, Алексу Ивановића из Бродца, среза и округа скопског, по молби, — ОНБр. 37379 од 16-X-1920 год.;
- за учитеља у Драговац, срез подунавски округ смедеревски, Момчила К. Благојевића из Бодљевине, среза подунавског округа смедеревског, по молби, — ОНБр. 36898 од 16-X-1920;
- за учитеља у Крвију, срез млавски округ пожаревачки, Ђорђа П. Јеремића из Осанице, среза хомољског округа пожаревачког, по молби, — ОНБр. 36989 од 16-X-1920 год.;
- за сталну учитељицу у Радовиште, округ бегалнички, Милку Тудовић-Петровић из Брезове, среза жичког округа чабанског, по молби, — ОНБр. 35895 од 16-X-1920 год.;
- за сталну учитељицу у Турђево, срез лепенички округ крагујевачки, Милицу Васићеву из Топонице, среза тужанског округа крагујевачког, по потреби службе, — ОНБр. 35345 од 5-X-1920 год.;
- за вршиоца учитељске дужности у Пећ, округ метохијски, Марију К. Марјановићку из Истока, округа метохијског, по молби, — ОНБр. 35934 од 15-X-1920 год.;
- за учитељицу у Свилајци, округ моравски, Ружицу Милосављевићку из Породимља, округа пожаревачког, по молби, — ОНБр. 36274 од 16-X-1920 год.;
- за сталног учитеља у Коцјерић, срез црногорски округ уњачки, Сретена В. Смиланића из Годачева, истога среза и округа, по молби, — ОНБр. 36258 од 16-X-1920 год.;
- за учитељицу у Ореовацу, округ пожаревачки, Зорку Д. Виторовићку из Врзохода, истога округа, по молби, — ОНБр. 36268 од 16-X-1920 год.;
- за сталну учитељицу у Риђоке, срез посаво-тамнавски округ подрински, Милицу Деспотовићеву, учитељицу из Каоне, истога среза и округа, — ОНБр. 31966 од 21-IX-1920;
- за учитеља у Недељци, среза јадранског округа подринског, Николу Пенадовића из Грчара, истога среза и округа, — ОНБр. 32007 од 22-IX-1920 год.;
- за учитељицу у Грчаре, срез јадрански округ подрински, Софију Ранчићеву, из Горње Трешњевице, — ОНБр. 32007 од 22-IX-1920 год.;
- за сталног учитеља у Куманово, округа кумановског, Живка Јовановића из Београда, — ОНБр. 37152 од 15-X-1920 год.;
- за учитеља у Полимље, округа андријевачког, Љубомира Вулевића из Кличине, округа метохијског, — ОНБр. 35450 од 15-X-1920 год.;
- за учитеља у Тренчу, округа андријевачког, Шћепана Вулевића, из Прилена, округа метохијског, — ОНБр. 35451 од 13-X-1920 год.;
- за сталну учитељицу у Бошњак, среза јабланичког округа врањског, Даницу Богдановић, из Јашуње, среза лесковачког округа врањског, — ОНБр. 35582 од 13-X-1920 год.;
- за учитељицу у Пирот, Даницу Милићевићку из Прокупља, — ОНБр. 36074 од 15-X-1920 год.;
- за учитељицу у Сувојници, среза масуричког округа врањског, Крују Анђелковићеву, из Мачкатице, истога среза и округа, — ОНБр. 36142 од 13-X-1920 год.;

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

за сталног учитеља у Манојловац, округа врањског, Тодора П. Раденковића, из Давидовца, округа нишког, — ОНБр. 36862 од 14-X-1920 год.;

за учитељицу у Велес, Ану Саврлићку, из Штина, по молби, — ОНБр. 35018 од 9-X-1920 год.;

за привременог учитеља у Давидовац, среза сврљинског округа нишког, Лазара М. Ђорђевића из Манојловца, среза лесковачког округа врањског, по молби, — ОНБр. 36862 од 14-X-1920 год.;

за привременог учитеља у Жагубицу, округа пожаревачког, Благоја Ковачевића из Лознице, по потреби службе, — ОНБр. 35078 од 12-X-1920 год.;

за учитељицу у Брезову, округ чачански, Зорку Тешићку (Рањаковићеву) из Беле Реке, округа ужичког, по молби, — ОНБр. 36125 од 9-X-1920 год.;

за учитеља у Косовицу, среза моравског округа чачанског, Стевана Вукадина из Каменице, среза жичког округа чачанског, по потреби службе, — ОНБр. 35153 од 13-X-1920 год.;

✓ за учитељицу у Кривељ, среза зајечарског округа тимочког, Персиду Симићку из Новог Корита, истога среза и округа, по потреби службе, — ОНБр. 34178 од 9-X-1920 год.;

за сталну учитељицу у Београду, Ружу Јаковљевићеву из Арањеловца, округа крагујевачког, по молби, — ОНБр. 31400 од 11-X-1920 год.;

за сталног учитеља у Београду, Војина Поповића из Жељезника, округа београдског, по молби, — ОНБр. 31400 од 12-X-1920 год.;

✓ за сталног учитеља у Београд, Драгољуба Илића из Бора, округа тимочког, по молби, — ОНБр. 31400 од 11-X-1920 год.;

за сталног учитеља у Београд, Светислава Марковића из Књажевца, округа тимочког, по молби, — ОНБр. 31400 од 12-X-1920 год.;

за сталног учитеља у Београд, Бору Павловића из Параћина, округа моравског, по молби, — ОНБр. 31400 од 12-X-1920 год.;

за учитељицу у Жељезник, среза врачарског округа београдског, Драгу Барјактаровићеву из Врчина, среза гочанског а истог округа, по молби, — ОНБр. 33855 од 9-X-1920 год.;

за вршиоца учитељске дужности у Велес, округа скопског, Агињу М. Јовановићку из Штина, округа брегалиничког, по молби, — ОНБр. 33905 од 11-X-1920 год.;

за учитељицу у Иванковац, среза параћинског округа моравског, Десанку Димитријевићеву из Јабуковца, округа моравског, по молби, — ОНБр. 34189 од 9-X-1920 год.;

за учитељице у Бобово, среза ресавског округа моравског, Радмилу и Радунку М. Димитријевић из Јабуковца, среза брзопаланачког округа крајинског, по молби, — ОНБр. 34190 од 8-X-1920 год.;

за сталног учитеља на Уб, Властимира Гавриловића из Палуве, округа ваљевског, по службеној потреби, — ОНБр. 35249 од 4-X-1920 год.;

за учитељског заступника II класе у Стругово, среза и округа битолског, Јевстимија Ристића из Даница истога среза и округа, по молби, — ОНБр. 34501 од 11-X-1920 год.;

за сталног учитеља у Обраде, округа плевањског, Божиња Заговића из Бобова, по потреби службе, — ОНБр. 34790 од 13-X-1920 год.;

за учитеља у Карослару, среза велешког, Милана Јовановића из Велеса, по молби, — ОНБр. 33905 од 11-X-1920 год.;

за сталну учитељицу у Београду, Новку Момировићку из В. Иванче, округа београдског, по молби, — ОНБр. 36384 од 12-X-1920 год.;

за учитељицу у Тешицу, среза моравског округа нишког, Вукосаву Таушановићку из Породина, среза моравског округа пожаревачког, по молби, — ОНБр. 36354 од 13-X-1920 год.;

за учитеља у Андријевину, Перишу Пајковића из Премћана, округа плевањског, по потреби службе, — ОНБр. 36649 од 12-X-1920 год.;

за учитеља у Беране, округа беранског, Милаша Дабећића из Равне Ријеке, округа бијено-пољског, по потреби службе, — ОНБр. 36648 од 12-X-1920 год.;

за привременог учитеља у Александрово, среза добричког округа топличког, Марка Ераковића из Облачине, истога среза и округа, по потреби службе, — ОНБр. 36612 од 13-X-1920 год.;

за сталну учитељицу у Ритопек, округа београдског, Радојку Николетићку из Трстеника, по службеној потреби, — ОНБр. 35832 од 12-X-1920 год.;

за сталног учитеља у Кељаре, округа крагујевачког, Душана Илића из Битоља, по молби, — ОНБр. 35686 од 9-X-1920 год.;

за сталну учитељицу у Куманово, Даницу Мишићку из Велеса, по молби, — ОНБр. 35657 од 7-X-1920 год.;

за учитељицу у Кладушницу, среза кључког округа крајинског, Зорку М. Тодарићеву из Вельова, среза неготинског округа крајинског, — ОНБр. 35627 од 9-X-1920 год.;

за учитеља у Брезову, среза моравског округа чачанског, Милосава Тешића, из Мочиоца, округа ужичког, — ОНБр. 35626 од 11-X-1920 год.;

за сталног учитеља у Књажевац, Трифуна Илића из Шана, среза заглавског округа тимочког, по молби, — ОНБр. 37513 од 9-X-1920 год.;

✓ за учитеље у Вор, округа тимочког, Васу Шешића и Марију В. Шешића из Кривеља, среза зајечарског округа тимочког, по молби, — ОНБр. 35401 од 9-X-1920 год.;

за учитељицу у Кратово, округа кумановског, Даринку Стефановићеву из Шлегова, среза кратовског округа кумановског, — ОНБр. 35295 од 13-X-1920 год.;

за учитеља у Брњак, среза митровачког округа звечанског, Антонија Вуктановића из истога среза и округа, по молби, — ОНБр. 34205 од 9-X-1920 год.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Одлуком ОНБр. 36878 од 14-X-1920 год. решено је: да се г-ђа Љубица Ст. Унковићка, учитељица са Уба, врати за учитељицу у Ваљево, пошто доказује да је учитељско место у Ваљеву добила стечајем по чл. 35 закона о народним школама, сматрајући ово враћање по потреби службе.

Одлуком ОНБр. 37016 од 15-X-1920 год. решено је: да се у основној школи у Лебану, среза јабланичког округа врњанског, отвори још једно одељење — треће одељење.

Одлуком ОНБр. 36405 од 11-X-1920 год. решено је: да се наставница Грађанске школе у Н. Саду, Нада Павловићева, која предаје хонорарно у женској учитељској школи у Новом Саду, ослободи часова у женској грађанској школи, с тим да врши бесплатно дужност пословође Наставничког Савета учитељске школе и врши администрацију код управитеља исте школе.

Одлуком ОНБр. 26610 од 20-VIII-1920 год. решено је: да Тома Драговић, учитељ основне школе на Д. Граду, до краја ове школске године без икаква хонорара предаје у Учитељској Школи на Даниловом Граду, Науку Хришћанску и Црквено Певање.

Одлуком ОНБр. 35953 од 9-X-1920 год. решено је: да се Александар Велимировић, учитељ из Фендварца, пензиониса, с пензијом која му по годинама службе припада.

Одлуком ОНБр. 36868 од 14-X-1920 год. решено је: да г. Милутин Паветелић, учитељ, остане и даље на раду при магацину Одељења за снабдевање школа, док се не сврши ликвидација тог магацина.

Одлуком ОНБр. 25184 од 9-VIII-1920 год. а на основи чл. 144 тачке 13 Устава, усвојена је одлука Државног Савета од 21 маја 1920 год. Бр. 1774 и на основу исте и чл. 33 и 88 закона о народним школама (измене и допуне од 23 јула 1919 год.) решено је:

да се г. Стеван Кирковић, учитељ у пензији, преведе на плату од 5000 дин. годишње од 1 децембра 1919 год.

Одлуком ОНБр. 29733 од 8-IX-1920 год. решено је: да се при Ново-Садској Женској Учитељској Школи образује засебно одељење за спремну забавиља.

Одлуком ОНБр. 31867 од 10-IX-1920 год. решено је: да Милка Ј. Петровијевићева, привремена предметна наставница женског ручног рада у југодинској учитељској школи ради до даље наредбе у женској учитељској школи у Суботици.

Одлуком ОНБр. 27181 од 24-VIII-1920 год. решено је: да се Просветни Инспекторат за брегалиничку област укине и придода Просветном Инспекторату за скопску област.

Одлуком ОНБр. 35516 од 7-X-1920 год. одобрено је да се ове учитељице пошаљу на студије домаћинских школа у Чешкој:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

- 1) Загорка Анђелковић, учитељица из Сибића, среза лепеничког округа крагујевачког;
- 2) Милица Антонијевић, учитељица из Поскурица, среза гружанског округа крагујевачког;
- 3) Милица М. Јанковић, учитељица из Малиновца, среза рамског округа пожаревачког;
- 4) Вукосава Јањићсва, учитељица из Јагњила, среза јасеничког округа смедеревског;
- 5) Даринка Александровић, учитељица из Божурње, среза јасеничког округа крагујевачког;
- 6) Милева Миљковић, учитељица из Крњева, сроза орашког округа смедеревског;
- 7) Даринка Стевановић, учитељица из Рибара, среза расинског округа крушевачког;
- 8) Бисенија Драгојловићева, учитељица;
- 9) Марија Поповић, вршилац учитељске дужности из Богutowца, среза жичког округа тачанског.

Одлуком ОШБр. 36968 од 14-X-1920 год. изабрана је Милица Мрлићева, учитељица из Пожежоне, среза рамског округа пожаревачког, за студије школе за домаћице у Чешкој.

УМЕТНИЧКО ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА
ПОСТАВЉЕЊА

Указом Њ. К. В. Престолонаследника Александра од 6 новембра ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у Народном Позоришту у Београду:

за секретара V класе, Тодор-Н. Мапојловић, свршени слушаца филозофије и књижевник;
за економа са годишњом платом од 3.000 динара, Милорад Ил. Поповић, писар I класе Главног Контроле.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 25 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у Уметничком Одељењу Министарства Просвете:

за инспектора са 6000 динара годишње плате, Петар Коњовић, досадашњи инспектор истога одељења, и
за секретара III класе, Јосип Косор, писар I класе.

ОДЛИКОВАЊА

Указом Њ. К. В. Престолонаследника Александра од 6 новембра ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликовани су:

Орденом Св. Саве III степена:

Марија Ружичка-Штроци, члан Народног Казалишта у Загребу у пензији; и Милка Гиртина, оперска певачица;

Орденом Св. Саве IV степена:

Драгутин Фрајденрајх, члан Народног Казалишта у Загребу у пензији; и Никола Милан, члан Народног Казалишта у Загребу у пензији.

Указом Њ. К. В. Престолонаследника Александра од 27 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликован је:

Орденом Св. Саве III степена:

Матеја Хубал, директор Главног Матиче у Љубљани.

ВУК СТЕФ. КАРАЏИЋ¹⁾

О великим људима савременици обично ништа и не говоре, јер они, измакли далеко својим идејама испред свога времена, за њих и нису велики. Њих назива великима тек потомство кад схвати и прими њихове идеје. Али тада се о њима нема ништа ново казати, јер њихова је величина у њиховим делима, а она су сваком позната и од сваког призната. Зато ћу вас и ја данас само подсетити шта је наш у истини велики Вук урадио и какве су последице његова рада.

*

Периоди у Историји књижевности обележавају се појавом какве јаке личности или читаве групе радника који уносе нове идеје и дају јој нов правац.

Прелаз од старе књижевности ка новој извршен је код нас током XVIII века. Стара књижевност, створена под утицајем византиске, и која је била претежно богословског карактера, после пропасти српске државе слабела је све више, и после последњег њена представника, патријарха Пајсија (1614—1647), спала је на танку жицу преписивања књига, и то поглавито за црквену службу.

Преласком Срба у Аустрију српски калуђери настављају свој преписивачки рад обредних књига, али у исто доба, доласком у ближи додир с Русима, и писци и преводиоци потпадају под утицај и тадашњег рускословенског језика и руске богословске књижевности.

Поред богословске, јављају се средином XVIII века, под утицајем запада, и зачеци световне књижевности, чији је главни представник Доситије (од 1783 г.). Он је распростирач западнојевропског хуманизма и рационализма. Он предузима да својим списима шири у српском народу нове, савремене идеје о друштву и о животу, које су тада владале на западу. Он проповеда на првом месту подизање просвете и ширење знања и науке у народу. Пишући за народ, он у својим списима усваја и народни језик, и постаје учитељ и просветитељ народни. Он налази

¹⁾ Говор на парастосу Вуку Стеф. Караџићу у београдској саборној цркви, 8 фебруара ове године.

и следбеника, и могао би се навести читав низ књига које су разни писци саставили или превели или по његовој личној иницијативи, или по препорукама у његовим списима. Али га ти његови следбеници нису ни достигли, и зато је његов утицај био огроман, не само на савременике него готово кроз читаву прву половину XIX века.

Али ни Доситије ни његови следбеници нису оригинални писци. Они су само преносиоци кроз књижевност западних идеја у српску средину. Њихови списи или су прости преводи, или су рађени по идејама туђих, западних писаца у циљу просвећивања народног, и као такви имају великог значаја за наш културни развитак.

1814 године јавља се први српски оригинални писац, оригиналан и садржином и обликом.

То је био Вук Стеф. Караџић, „Јадранин из Тршића, а од старије Дробњак из Петнице“.

Он се не угледа ни на кога, већ иде својим новим путем и ствара праву националну књижевност. Он пише чистим народним говором и поправљеном азбуком о народу за народ, и шири у народу знање о њему самом.

I

Вук скупља народне умотворине: песме, приповетке, загонетке и пословице, и тако усмену народну књижевност уноси у писану.

Као скупљач народних умотворина, он долази на прво место међу свима радницима новог времена у свима словенским литературама. Он је осећао сву драж и лепоту народних песама, и од велике грађе коју је сам скупио или су му пријатељи послали, умео је да одабере оно што је најлепше. Сви његови следбеници (а било их је доста) ни близу се с њим не могу поредити, те изгледа као да је он покупио све што је ваљало, тако да за остале скупљаче није ништа остало. Зато ће његове четири књиге песама остати као класични зборници народне поезије. — У приповеткама умео је тако подесити народни говор, да нам се читајући их чини као да слушамо усмено казивање каква проста човека или жене. То је као стенографски забележен говор бистра и речита човека из народа. — Народне пословице и приче уз њих, и загонетке, забележио је до савршенства верно како их народ употребљава или пропричава.

II

Вук описује материјални и духовни живот народни, његова веровања, празноверице и обичаје како о празницима тако и о главним догађајима у животу, о слави, свадби, крштењу и погребу, и то не само у своме крају него свуда где је путовао. И то је радио с великом вештином, што му је језик и стил тако јасан и прост да се одмах добија јасна слика онога о чему говори.

*

Вуков је рад у оба правца у толико више значајан што га је радио у доба преласка народног живота из патријархалног у модерни, у коме се народне умотворине губе и изумиру. Све народне умотворине он је скупио тако рећи у последњем часу, и да њега није било, све би то остало неурађено, или бар не би било овако урађено, јер док би се други књижевници тога сетили, много штошта било би заборављено и изгубило се. Велика је срећа по српску књижевност што се Вук управо у ово доба јавио, а његова је заслуга што је тај посао радио не припадом и као узгред, већ што му је то био циљ живота, и ако су му савременици, и прости и учени, говорили да није ни кадар што паметно написати, већ само скупљати „слепачке песме“. До њега нико се систематски није бавио тим послом. Тадашњи књижевници гледали су само о чему се пише у других народа, и у колико су били кадри, препочињали су од њих, и то пружали српској публици.

Ови његови радови остаће за вечита времена најбогатија ризница за проучавање осећаја и живота народног тога времена, и он је имао право кад је рекао да ти његови списи никад неће застарети, већ ће у будућности све већу цену имати.

Он је оснивач српске етнографије.

III

Вук се први почео бавити описивањем српског језика. У његово време биле су на српском четири граматике за туђе језике, а ниједна за српски, већ се *српски* учило из *словенске* граматике. Он је написао прву српску граматику и саставио први српски речник, и описивао је народне говоре (дијалекте) по многим српским крајевима.

Он је оснивач науке о српском језику, коју је даље разрадио његов ученик Даничић и његови следбеници.

Његова граматика застарела је истина још за његова живота, јер је Даничић написао бољу. Али он је имао необично јако развијен језички осећај; за њега је језик био жив организам, и он је осећао његов дух и све танке његове разлике у изражају. Зато ће језичка грађа коју је скупио, његови описи говора и речник, вечито остати поуздана грађа за испитивање језика. — Копитар га је назвао „граматичким генијем“.

IV

Вук је први оригинални писац савремене историје српске, и тек после њега наставили су други скупљање грађе за њу.

Данас се више не пише историја као што ју је Вук писао, али су његови историски списи од првокласне вредности. Он није писао историју по архивским документима, већ по своме доживљају и из уста оних људи који су је правили. Причање му је просто и јасно, често у дијалогском облику, тако да се ствара јасна слика о догађајима, и читајући

човек се осећа да се креће међу живим људима, и да се на његове очи нижу догађаји један за другим.

Пишући историју живих људи, а нарочито Кнеза Милоша, од кога је много зависио, он се ипак нигде не удаљава од истине. Све што би му се имало приговорити, то је да није потпун, да се имало још шта-шта рећи. Али оно што је рекао остаје као истина, и ако је било још истинâ које јавно није могао рећи, и да не нашкоди тек почетом стварању државе и њену представнику. Зато је у писму Кнезу Милошу излио сву своју душу, и без икакве резерве изнео преда њ све рђаве стране његове управе, као што ретко кад пријатељ пријатељу истину у очи рећи може. На тај начин је слика Милошева владања потпуна, тако да се и изврсно дело Гавриловићево о владавини Кнеза Милоша потпуно слаже с Вуковим описом.

У описима живота главних личности из устанка умео је у мало речи окарактерисати личност, и у појединим епизодама и анегдотама дати потпуну слику нарави и појмова људи тога времена.

*

Све што је Вук својим списима пружио Јевропљанима било је за њих ново, и нов принос у ризници општег знања и науке јевропске.

У ово доба када се у Јевропи говорило (у колико се говорило) о Србима само као бунтовницима у Турској, Вук је изнео пред јевропски учени свет и историју српског устанка, и приказао Србе с њихове културне стране. У томе свету он је више раширио име српско него све победе Карађорђеве и сви успеси Милошеви у стварању нове државе.

Српске народне песме појавиле су се пред учени јевропски свет у јеку романтизма и дочекане су као новина дотле нечувена. Кад су изишле у немачком преводу, Грим је писао: „Од Омирових песама није се у читавој Јевропи десио никакав појав који би нам могао јасно објаснити суштину и постанак епоса као ове песме. Сваки знатан догађај, чак до најновијих, видимо како се излива у песму, која живи у устима певачевим и даље се преноси а нико не зна њеног стварача... Вук је њиховим објављивањем неумрлу славу стекао, а у исто време стекао је заслуга за изучавање словенских језика. Ових песама ради сад ће се, држимо, учити словенски... јер се српске песме не даду превести, т. ј. и најсрећнији превод увек ће изостајати иза оригинала.“

Никад се у Јевропи до овог светског рата није похвалније говорило о Србима као двадесетих и тридесетих година прошлог века, и Вук је с правом рекао да „све што се у Јевропи о Србима зна, то је од Вука или чрез Вука“.

Док су други књижевници пре и за време Вука преносили и ширили међу Србе идеје из Јевропе, дотле је Вук уносио у Јевропу знање о Србима. Због тога је он у Јевропи био више цењен од свих других

српских књижевника, јер кога је Јевропљанина могао интересовати Доситијев *Живош и прикљученија* или *Басне*, или Мушицкове *Оде*, или Хаџићеви преводи латинских песника, па и Милутиновићева *Србијанка*?

*

То је разлика Вукова рада од рада његових претходника по унутрашњој страни, по садржини. Још је већа разлика обликом, т. ј. језиком и писмом.

V.

Вук је унео и одомаћио у књижевности народни језик, и удесио према њему тако савршену азбуку, да је најбоља међу свима азбукама свих модерних језика.

Кад ми данас о том говоримо, прелазимо као преко једног обичног факта, не дајући себи довољно рачуна шта то значи, и колика је то огромна добит за наш културни развитак. Писати данас народним говором и Вуковим правописом за нас је тако обична ствар, да ми и не помишљамо колико је борбе и напора требало да се савладају предра суде и настрана мишљења целог (гуквално целог) ондашњег књижевног света, и огромног броја читалачке публике.

Остављајући на страну онај мали број књижевника који су писали старословенским језиком, и тражили да он буде наш књижевни језик, и они који су били присталице Доситијеве, и то не само књижевници, већ и сваки писмен човек, пишући обично писмо, сматрао је да треба да га напише *књижевнички*, а не онако *просшто* као што говори. У школама се није учила српска писменост по српској, већ црквенословенска по црквенословенској граматици, и сваки који је кроз школу прошао трудио се да покаже своју ученост, да се одликује од нешколована човека, кварећи српски језик црквенословенским. И сви ти књижевници, пишући тим „облагорођеним“ језиком, били су убеђени да пишу *српски*, да пишу за *народ*. Сви су они мислили да не треба и да се не може писати *просшто* као што народ говори, већ треба писати „књижевно“, „облагорођено“, „поправљено“ српски.

Устати против таког схватања књижевног језика, објавити рат свима пређашњим и савременим књижевницима, и рећи им јавно у очи да њихов рад не ваља, и да они не знају оно што мисле да знају; и још им уз то казати да ни њихов начин писања не ваља, и да треба поправити досадашњу азбуку — то је смелост која се нарочито мора истаћи. Смелост је у толико већа што су на једној страни били учени људи, знаоци разних језика, доктори разних наука, признати књижевници, и уз њих и цело јавно мишљење; на другој страни био је он сам, који сем основне није свршио ни једну другу школу, и који, сем нешто мало немачког и руског језика, није знао ниједан страни језик. Али то

је и могао урадити такав човек, који је био слободан од сваких предрасуда и традиција, и који је јасно схватио просте истине које је од Копитара научио; то је могао урадити само један даровит Србијанац, чедо револуције, која руши стари поредак и ствара здрав нови.

Та необична смелост праћена је неисцрпном енергијом и издржљивошћу у борби и великом плодношћу позитивног рада.

Још Орфелин је, педесет година пре Вука, рекао да треба писати народним говором, али се на то нико није ни осврнуо, што је он сам више писао црквенословенски него славеносрпски. Петнаест година доцније, то је поновио Доситије, али је и на пракцици увео српски језик у колико је знао. Он је увео неке измене и у азбуци. Сви су повикали: врло добро! хоћемо. — Па шта је било? Ти исти књижевници који су уза њ пристајали, писали су у време Вуково горе него Доситије, а поправку правописа просто су одбацили, и писали горим него он.

Мркаљ је истина хтео да састави рационалну азбуку, и предложио је реформу мало мању од Вукове. Али ни на то нико није обратио пажњу. Сам Мркаљ после неколико година одрекао се свога посла.

И да је Вук само рекао да треба писати народним језиком и његовим правописом, на то не би нико обратио пажњу. Ствари би текле својим током, као и од Орфелина и Доситија до њега. Али он није тако радио. Он је узео нападати *све* књижевнике што кваре српски језик, очигледно им доказујући да тако како они пишу нико не говори, да је у њихову језику нешто српски, нешто словенски, а нешто ни српски ни словенски, већ онако направљено по укусу пишчеву. — С друге стране, поред овог негативног рада, развио је и велики позитиван, описујући српски језик у својој граматици и у речнику, и износећи угледе чистог народног језика у народним умотворинама и у својим списима.

У оба правца није престао радити целог живота. И управо његови списи су извојевали победу народном језику више него критике и теориска разлагања, јер су они били илустрација, практична примена теорије, и сви су се књижевници, хтели не хтели, морали на њих угледати. Зато је Вук имао право кад је писао једном свом пријатељу на страни, да су се сви књижевници и највећи његови непријатељи помогли и једнако се помажу његовим делима.

Док је овако био жустар и енергичан у борби за чистоту народног језика, дотле своју азбуку и правопис није ником наметао. Он није никога нападао што пише другим правописом а не његовим, већ је само бранио свој правопис доказујући да је добар, да је бољи од других. Он је само нападао на неједнакости у писању. Не само код разних писаца, већ и код једног истог писца у истом спису, па често и на истој страни, налазиле су се недоследности у правопису. Све што је од књижевника тражио то је да буду доследни, да пишу свуда једнако, и онако како им се чини да је најбоље. Он се само љутио и борио се против

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

државне забране његова правописа, доказујући да тога нема нигде у свету, да то није државни посао, већ посао самих књижевника, и да су таке забране само од штете по развитак књижевности. Тражио је у томе пуну слободу за све, верујући да ће победити онај који буде најбољи.

*

И да није било Вука, или да је победила она струја која је захтевала да се пише славеносрпски, да се не удаљавамо од Руса, тај би се вештачки књижевни језик морао удаљавати од руског, што су и Руси, током XIX века, све више чистили свој књижевни језик од словенизама. Наши књижевници, ако би хтели одржавати везу с њима, морали би ићи за њима, и од *славеносрпског* језика градити *рускосрпски*. Ако то не би хтели чинити, остали би опет усамљени са славеносрпским језиком, који се данас не би више наслањао на руски, већ само на језик богослужбених књига. И у том случају ништа им друго не би остало, већ да се врате народном говору, као што су то и Руси учинили. — Али колико би времена у томе изгубили; колико ли би се индивидуалних језика за то време појавило, колико ли би разних лутања и заблуда било? — Несумњиво је да то питање ни до данас не би било коначно решено, да Вук није та лутања пресекао и за времена књижевни језик на прави пут упутио.

Али док би и без Вука можда до данас како тако изишли на прави пут у језику, дотле би, да њега није било, несумњиво остали назадни у азбуци и правопису. Да он није тако рано, готово у почетку стварања књижевности, изишао с овако савршеним правописом, да то питање није везао с народним језиком, и да сам није тако много и популарних списа њиме написао — несумњиво је да би ми и данас писали, ако не *џ*, *ы* и др., а оно сигурно *е*, *ѿ*, *я*, *ю* и *ѿ*. Вукове идеје о језику много пре су овладале у књижевности него његов правопис. Ништа није конзервативније од правописа кад се једном утврди у књижевности. Зато се правописни недостаци код несавршених азбука тако споро или никако не мењају. Погледајмо само на Русе. Требала је да дође бољшевичка револуција па да избаци *ѿ* и *ѿ*, који им баш ништа не требају, па и то није потпуно свршена ствар, јер Руси у емиграцији пишу и једно и друго, и можда ће их после бољшевика опет вратити. — Одушевљење које је педесетих година захватило омладину за Вуков рад и на народну поезију, и промена династије у Србији, учинили су да је освојио и Вуков правопис.

VI

Вук је творац данашњег књижевног језика српског.

Али он до тога није дошао одједанпут, већ је то плод дугог и трај-

ног проучавања народних говора по свима крајевима куда је путовао или с људма у додир долазио.

У почетку је он писао говором свога краја, херцеговачким дијалектом како су га говорили херцеговачки досељеници у Тршићу. Доцније, познавши и друге говоре, почео је из њих по нешто примати, и тако одабирајући свој језик постепено усавршавати, док није постао онакав каквим је писао од краја тридесетих година. Тај језик, којим, у целини узевши, не говори маса народна ни у једној покрајини, опет је чист народни језик, јер у њему нема ничега чега не би било у народном говору неког краја. То је онај „облагорођени“ књижевни језик српски, различан од говора „простоте“, који су Вукови претходници и савременици хтели створити мешавином са црквенословенским, док га је је Вук „облагородио“ њим самим.

VII

Вук је творац чисте српске прозе и стила.

Он је први почео писати као што говори бистар и речит сељак који језик осећа, и према томе не може ништа рећи што би било мутно и нејасно, што не би одговарало току мисли које се у његовој глави рађају, или начином који би био противан духу језика. Његов је стил узор простоте и јасности, и зато нам је и данас пријатан и близак као да је савремен, и ако нема више никога који би тим стилем данас писао.

Тадашњи књижевници, који су били свршили више школе, навикли су се и мислити немачки и латински, и пишући српски, излагали су своје мисли начином који одговара духу немачког и латинског језика. И они су сматрали да тако треба, да је то „отмено“, „књижевно“, а није им ни на ум падало да се осврну на дух свога језика. Свака књига не само двадесетих и тридесетих, већ и четрдесетих и педесетих година, кипти таким погрешкама. Сетимо се само језика наших закона, и канцелариског стила, који су четрдесетих година аустријски Срби унели у нашу администрацију, и који ни седамдесетих година није могао бити потпуно потиснут. Ми се данас чудимо како су тако могли писати и бољи књижевници како данас не пишу ни најгори (сем можда какав невест преводилац, који се и сувише поведе за оригиналом).

Од Вука су српски књижевници научили како треба не само правилно граматички *писати*, него како треба и *мислити* српски.

*

Поједини правци у књижевности долазе и пролазе, а с њима и личности које их стварају; али основи њезини, језик и писмо, остају. Вуков је рад у томе погледу бесмртан. — За ово шесет година од последње

Вукове књиге, наш се књижевни језик силом развио: постао је гпшкјији у фрази, прецизнији у изразима, богатији у речнику. Али све те промене у језику и у правопису које су се десиле и које ће се у будућности десити, развиле су се и развијаће се природно из оне основе коју је он положио и утврдио и никаквих оштрих прелома неће бити. Зато је и Вук бесмртан, и његови ученици нису претерали назвавши га оцем новије српске књижевности.

Слава му!

ЉУБ. СТОЈАНОВИЋ

УМЕТНОСТ У СРБИЈИ

ЗА ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДЕ КНЕЗА МИЛОША ОБРЕНОВИЋА

(1815—1839)

(КРАЈ)

Стање уметности у почетку владе Кнеза Милоша. — *Архитектура*. Мајстори. Грађевине. — *Сликарство*. Стање пре Кнеза Милоша. Црквени живопис. Живопис ван црквеног: Павле Ђурковић, Аксентије Јанковић, Урош Кнежевић. Прве збирке слика. Питомци за сликарство. — *Музика*. Народна музика. Црквена музика. Турска музика. Циганска музика. Уметничка вокална музика. Уметничка инструментална музика. Јосиф Шлезингер. Банда. Музикална библиотека. — *Играње*. Народна играње. Циганско играње. Европско играње. — *Позориште*. Бачка позоришта. Стално позориште. Ј. Вујић. Представе. Репертоар. Ефекат од позоришта. Затварање позоришта.

Поред вокалне, јавља се и инструментална уметничка музика. И она долази из Аустрије. 7 новембра 1823 године тражи Кнез Милош да му кнезови Суда Београдског „пошљу музиканте прешавше из Земуна у Крагујевац“, и они га 3 децембра извештавају да су из Немачке [Аустрије] прешла она три музиканта које је тражио.¹⁾ Но инструментална уметничка музика не остаје само на дошљацима. Она се почиње одомаћивати и међу чистим Србијанцима. И ако се у тадашњој нашој примитивној средини сматрало да је свирање искључиво мушко занимање, а од женскиња да се њиме могу бавити само Циганке,²⁾ ипак прво уметничко свирање у Србији започиње женскиње, и то женскиње из првих кућа. 1824 године почела је да учи свирати у клавир Јелисавета (Савка), млађа кћи Кнеза Милоша, којој је тада било десет година. Учила је у Београду, у кући доктора Вите Ромите, доцнијег таста доктора Куниберта, где је била послата на васпитање.³⁾ Пирх казује у октобру 1829 године о Јелисавети да је образована, да има нешто европског васпитања, да говори талијански, и да „свира у клавир“.⁴⁾ Јамачно је за њу слао „музикалије“ лети 1829 године преко Вука Караџића Јосиф Миловук,

¹⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1823.

²⁾ Ј. С. Поповић, *Београд некад и сад*.

³⁾ М. Гавриловић, Милош Обреновић, II, 712.

⁴⁾ Пирх, 65.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

књижар из Пеште.¹⁾ 1829 године почела су да уче „ударати у гитар и у клавир“ и деца Јеврема Обреновића у Шапцу. Јеврем Обреновић, најпросвећенији Србијанац, узео је био те године Д. Тирола и његову госпођу да буду домаћи учитељи његове деце.²⁾ Да би му се деца свестрано образовала, узео им је и учитеља за музику. Али, или због каквих интрига или можда из породичне ненависти, изгледа да Кнезу Милошу није било право што и Јевремова деца уче музику, те га је прекорио. Тај прекор нисам могао наћи, али се од прилике види из Јевремова одговора. 25 августа 1829 године пише из Шапца Јеврем Обреновић Кнезу Милошу врло снисходљиво и у виду извињавања да у Шапцу „истина има један човек, бивши Јевреј, а сада католик, који је у више отмених домова у Цесарији децу учио ударати у гитар и клавир“ и да „у ове инструменте учи ударати нашу децу ради одморка и то у собама да се звук ових инструмената на поље чути не може, нити су се икад деца чаршијска на звук ових сабирала, нити су их момци разгонили. Може бити да сам у овоме погрешно, но ако је височајша воља Ваша, ја сам готов и жену и човека овог од деце отпустити.“³⁾ Мало по мало свирање у клавир и у гитару, особито у Београду, узело је приличнога маха, тако да је кроз деценију две могла једна изображена Београђанка рећи својој примитивној баби: „Иди у прве куће, свуда ћеш наћи или фортепијано или гитар“.⁴⁾

„Бивши Јевреј“ Јеврема Обреновића, и ако се не именује, није био нико други до Јосиф Шлезингер. Да је тако, види се из једног његовог писма из 1836 године.⁵⁾ Томе човеку пало је у део да буде оснивач и прве музичке капеле у Србији и да за дуго музика у њој буде везана једино за његово име, које постаје синоним и стални назив за капелника у њој.⁶⁾ О његовој се прошлости мало зна. Био је родом из Сомбора, музику је учио приватно, свирао је у разним обичним и позоришним капелама, док, најзад, није постао капелник новосадске грађанске гарде. Ту се и оженио.⁷⁾ Изгледа да му није ишло добро, јер су га, после доласка у Србију, тужакали из Новог Сада за дугове из 1828 и 1829 године, у стварима и у новцу, које су учинили он и његов отац

¹⁾ Вукова Преписка IV, 253, 260, 262, 268.

²⁾ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 713.

³⁾ Држ. Арх., К. К., *Јеврем Обреновић*, 1826—1830.

⁴⁾ Ј. С. Поповић, *Београд некад и сад*.

⁵⁾ 23 августа 1836 вели Шлезингер у писму Кнезу Милошу: „...још пре седам година, 1829, кад сам ја у Шапцу код Сијателног Господара Јеврема био...“ (Држ. Арх., К. К., *Војска*, 1836 год.).

⁶⁾ За дуго после Шлезингера сви су капелници у Србији називани Шлезингерима, као што су по Винклеру књиговесци сви књиговесци називани Винклерима (Сретен Л. П., 187.)

⁷⁾ Ови су подаци узети из једне непоуздане књиге о Шлезингеру, коју је написао тобож по казивању самога Шлезингера, Ф. Ш. Кухач и која се зове: *Josif Šlezinger, Zagreb* 1897, 13—18.

„на спасеније и одержаније његове убоге тада фамилије“. ¹⁾ У почетку је, као што смо рекли, био само учитељ Јевремове деце у Шапцу. Доцније је ту створио и војничку капелу, „банду“, како се онда говорило, за његове солдате, и спремао војничке кандидате који су слати у Шабац на „науку музикалног искуства“ ²⁾. После неког времена затражи Кнез Милош од брата да му ову „банду“ уступи, и он то учини. То је свршено, изгледа, с пролећа 1831 године. ³⁾ Тако би заснована „књажевско-србска банда“, а Шлезингер постаде први „књажевско-србске банде капелмајстор“, са платом од 300 гроша на месец или 360 талира на годину, ⁴⁾ која је доцније повишена на 400 талира годишње. ⁵⁾

Шлезингер је био без правилног музичког школовања, више практичар но теоретичар. Он је и компоновао, али му композиције „глазбено-ортографски“ нису биле коректне. Оно што је главно, он је имао „знатну глазбену праксу“ и „глазбено извежбано чувство“. ⁶⁾ Са таквом спремом отпочео је Шлезингер свој рад у Србији. Са собом је довео још и два три извежбана музиканта са стране, ⁷⁾ остало је саставио од Србијанаца. У почетку је било свега 16 бандиста са „тамбурмажуром“ Михаилом, ⁸⁾ доцније им је број варирао између 30 и 44. ⁹⁾ Колика је била плата бандиста, не види се тачно, јер је у рачунима увек завођена целокупна сума која им је издавана, али изгледа да је просечно износила око 10 гроша на месец. Михаило „тамбурмажур“ имао је 40 гроша месечно, или 48 талира на годину. ¹⁰⁾ Поред плате су и капелник и бандисте добијали с времена на време и поклоне. ¹¹⁾ Музичке инструменте и музикалије куповала је народна каса. ¹²⁾

¹⁾ Тужба Вилхелма Грозинера новосадског апотекара Кнезу Милошу од 15 августа 1836 (Држ. Арх., К. К., *Лекари и апотекари*, 1836).

²⁾ 6 октобра 1830, № 1, пише Илија Момировић Кнезу Милошу да је било „одшедших у Шабац на науку музикалног искуства тобошара 8“ (Држ. Арх., К. К., *Војска* 1830).

³⁾ 22 маја 1831, № 386, јавља из Шапца Јеврем Обреновић Кнезу Милошу да му шаље бандисте и капелника, а 30 маја му пише како му је мило што је „капелмајстор Шлезингер с бандистима сведоџбу о успеху њиховог овде пребивања показао и да сте успехом њиховим задовољни“ (Држ. Арх., К. К., *Јеврем Обреновић* 1831).

⁴⁾ М. Петровић, III, 320, 334, 335, 361, 376, 394, 414, 590, 600, 628, 643, 644.

⁵⁾ Држ. Арх., К. К., *Држ. Савеш* 18 новембар 1839, № 5068.

⁶⁾ Ф. Š. Кућаџ. *Josif Šlezinger*, 13–14.

⁷⁾ Странаца је било у „књажевској банди“ изгледа непрестано. Из једног „списка књажевских музиканата“ види се да је 9 маја 1836 године било од 29 бандиста родом из разних окружија тадашње Србије 22 и 7 иностранца, од којих су: 1 из Цесарије, 5 из Турске и 1 из Арапске (Држ. Арх., К. К., *Војни Рапорти*, 1836) Овај се Арапин често помиње у актима и литератури из доба Кнеза Милоша.

⁸⁾ М. Петровић I, 691.

⁹⁾ 16 јуна 1831 било их је свега: 1 „капел-мајстор“ и 31 бандист (Држ. Арх., К. К., *Војни Рапорти* 1831, № 34); 9 маја 1836 било је 29 бандиста (Ibid. 1836); 5 октобра исте године 44 (Ibidem); 3 јануара 1837 било их је 42 (Ibid. 1837).

¹⁰⁾ М. Петровић III, 320.

¹¹⁾ Ibidem, 291, 292, 338.

¹²⁾ Ibidem, 319, 320.

Нови капелник је имао врло великих тешкоћа са својом бандом. Бандисте су били обични војници, регрутовани од примитивних, полуписмених или неписмених сеоских младића. 1836 године, од 22 бандиста, рођена у Србији, сви су били синови земљоделаца. Примани су или као добровољци или по наредби.¹⁾ За њих су били огромни напори научити компликоване музичке знаке и савладати тешку музичку технику. Уз то су, као и други војници, морали радити и друге тешке послове. Тек 1836 године издао је наредбу Кнез Милош да се „бандисте само с музикалним изученијем, које много труда изискује, занимају“ и „да бандисте само бандисте буду, а шнајдери и чизмари нека буду из војничке гарде.“²⁾ Ни иначе на њих није обрађана велика пажња. 1836 године жали се Шлезингер да „има у банди 14 регрута, који нити јапунцета, нити другог каквог одела имају, а старих 28 бандиста, који су пре три године мундире добили, [да су] без таквог остали, то јест парадни мундир окрачао је и по већој части [се] издеро, а посведневни са свим се исцепао.“³⁾ Из рапорта се види, да су музиканти често побољевали. Из једног рапорта крајем јула 1835 види се да су осморица у један мах били у „шпитаљу Гарде Књажевске“⁴⁾. 3 јануара 1837 било је: у касарнском шпитаљу 1, а у главном шпитаљу 4 бандиста, и тако даље.⁵⁾ Свему овоме треба додати војничку стегу и дисциплину и честа путовања из места у место, па ће бити јасно колико је младићима слободне природе тешко падала бандиска дужност. Због тога су њихова бегства⁶⁾ и молбе, било за отпуст из банде⁷⁾, било за прелазак у другу војну службу⁸⁾, врло честа. Има примера да су неки били незадовољни и са наставом која им је давана из музике.⁹⁾

1) Држ. Арх., К. К., *Војни Рапорти*, 9 мај 1836.

2) Држ. Арх., К. К., *Војска*, 7 мај 1836, № 1788.

3) Држ. Арх., К. К., *Војска*, 3 децембра 1836, № 168 и 18 децембра 1836, № 198.

4) Држ. Арх., К. К., *Војска*, 1835.

5) Држ. Арх., К. К., *Војни Рапорти*, 1837, № 13.

6) „10 овог месеца бандист Катанић из села Средњиковца опет утече“ (Држ. Арх., К. К., *Војска* 13 јули 1831, № 36); 7 августа 1832 јавља капелан гарде Михаил Павловић да је добшар Обрад Недовић из села Бреснице отишао незнано куд (Држ. Арх., К. К., *Војска*, 1832); 30 августа побегла су два бандиста чамцем преко Дунава (Ibidem); уочи 21 марта 1833 побегло је из касарне бандист Живојин Томић из Дубља Шабачке Нахије, оставивши мундир и обукавши калуђерско одело, које је негде купио (Ibidem 21 март 1833, № 6); у половини јуна 1836 побегла су два бандиста: Никола Тасић из Нах. Пожаревачке и Стефан Катић из Градишта (Ibidem 16 јуни 1836) и тако даље.

7) Држ. Арх., К. К., *Војска*, 15 мај 1833; *Војни Рапорти*, 10 децембар 1838.

8) 12 јануара 1834 моли Кнеза Милоша Мита Ађимовић, родом из Ниша, да га премести у ковичку гарду за трубача, где би му било лакше дувати (Држ. Арх., К. К., *Војска* 1834); 11 децембра 1835 моли Алекса Вељковић, бандиста, да после четиригодишње службе, може ступити у пешачку гарду за стражмештера, јер га прса побољевају, а писмен је те би могао нову дужност вршити (Ibidem 1835).

9) 7 фебруара 1835 моли Кнеза Милоша Василије Михаиловић, бандиста, да му да отпуст да може отићи у Русију да продужи учење, јер је још млад и „јербо ми није ништа вајде што седим, науке никакве не учим“ (Држ. Арх., К. К., *Војска* 1835).

Дужности „књажеске банде“ биле су врло разнолике. Она је, на првом месту, била лична банда Кнеза Милоша и служила је свима његовим потребама и потребама његове фамилије: о дочецима, испраћајима, слави, Божићу, Богојављењу, Ускрсу, свечаним ручковима, баловима и другим приликама¹⁾. С тога је морала бити свуда где је био Кнез: у Пожаревцу, Београду, Брестовачкој Бањи кад би он тамо ишао на лечење, у Брегову, кад је тамо ишао да прими орден којим га је султан одликовао²⁾. Банда је путовала и са члановима његове породице, кад би кудгод ишли на кумство или друго какво весеље³⁾. Затим, она је служила војничким потребама и свирала за време војничких вежбања и парада. Банду је Кнез Милош и позајмљивао, кад је коме хтео да укаже своје благовољење. 27 јануара 1838 године давао је енглески консул ручак и бал у част свога авансмана за генералног консула, на којима је био и Кнез Милош заједно са многим другим званицама. И о ручку и на балу свирала је „књажеска банда“.⁴⁾ Најзад, банда је била у неку руку и народна и свирала је о народним празницима, бакљадама, и илуминацијама и другим весељима, као што су: рођен дан Кнеза Милоша⁵⁾ и принчева⁶⁾, дан заклињања Кнеза Милоша на Устав 1835,⁷⁾ и тако даље. На послетку, банда је давала и концерте.⁸⁾ Свима овим разноликим потребама излазили су Шлезингер и његова банда на сусрет како су најбоље знали.

Музички укус тадашње србијанске публике био је врло низак. „Столица с музиком“, „бурмутица с музиком“, „печат Господарев који има музику у себи“, што се помињу међу стварима у двору Кнеза Милоша⁹⁾, не дају високу сведоџбу о музичком укусу Кнежевог двора. Исто тако не ни Мустафа, Кара-Ахмет, Метица и други Цигани и Циганке што су увесељавали и забављали Кнежев двор. Музички укус масе народне стајао још ниже. Због тога је Шлезингер пошао срећним путем што се, чим је започео рад у Србији, трудио да ради у духу српске народне музике. Он је записивао и разрађивао за своју банду мелодије српских народних игара и песама, па их је банда или као такве свирала,¹⁰⁾ или је он из српских народних мелодија и мотива састављао

¹⁾ *Новине Србске* 1834, бр. 1, 4, 5, 8, 17, 18, 30, 42; 1835, бр. 49; 1836, бр. 3, 6, и тако даље.

²⁾ *Новине Србске* 1834, бр. 39.

³⁾ В. Кушберт, *Српски Устанак и прва владавина Милоша Обреновића*, 372

⁴⁾ *Новине Србске* 1838, бр. 4.

⁵⁾ *Новине Србске* 1834, бр. 11.

⁶⁾ *Новине Србске* 1834, бр. 36.

⁷⁾ *Новине Србске* 1835, бр. 6.

⁸⁾ *Новине Србске* 1834, бр. 17, 42, и тако даље.

⁹⁾ М. Гавриловић, *Милош Обреновић II*, 705.

¹⁰⁾ Сретен А. П., 61.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

маршеве у српском духу,¹⁾ или је записивао песме, па их хармонизирао за хорове уз пратњу банде.²⁾ Тај локални, народни карактер музике „књажеске банде“, који у том погледу није ишао далеко од србијанско-оријенталне музике коју су изводили србијански Цигани, таман је одговарао духу и укусу тадашње србијанске публике. То је оно што се почело формирати као србијанска музичка култура и осећати као специјално своје. То је оно што је остављало дубоке утиске, који се, као оно слика завичаја, тешко заборављају. Кад су 1839 године крагујевачки ђаци отишли у бечку оперу, па „кад су чули оперско певање, запушили су уши да не слушају“. „Тако нам се, вели један од њих, то оперско певање чинило нехармонично. Онда би тек видели и с тугом се сећали да нема преко нашег капелмајстора Шлезингера, кад банда засвира „Коконице, Иван-ван“, или кад Кара-Мустафа, оберлаутер Књаза Милоша, засвира „Болан ми лежи Кара-Мустафа“, и многе друге наше арије, које су нам биле лепше и умилније него и саме опере талијанске.“³⁾

Сем националног карактера музике, на тадашњу је публику пратила јак утисак и сама банда: множином свирача и њиховим војничким држањем, разноликошћу и чудноватошћу инструмената, јачином свирања, и сличним. Ефекат што га је производила био је силан. На војничким вежбањима и парадама, кад су свирани маршеви, на дочецима и испраћајима Кнеза и његове фамилије и на другим свечаностима и весељима кад су свиране песме и игре, на концертима и баловима на којима је поред осталог банда пратила песме које су за такве прилике спеване и које је Шлезингер компоновао и спремио им певаче и пратњу бандом — публика је падала у прави занос. 14 октобра 1834 године свечано је прослављено одликовање Кнеза Милоша од стране султана. У вече је био бал. Долазак Кнежеве фамилије на бал банда је громко поздравила. Чим су се гости наместили, певачки хор, састављен од чиновника, имао је да отпева песму Димитрија Исајловића, спремљену за ову прилику. Банда одсвира „глас по коме ће се ова песма певати“, а чиновници отпочеше:

Сунце јарко српском сину
Изобилно сиње зраке,
Оризонт му сав засину...

Цела је публика била тронута лепотом песме, а нарочито певањем, тако „да си морао мислити да си у сред талијански театра... и најмањему

¹⁾ „Онда смо [1830?] први пут чули прву српску банду, која је свирала маршеве од српских арија и песама, као: „Коконице, Иван-ван“, „Болан ми лежи Кара-Мустафа“, позната Хајдук-Вељкова песма и многе друге арије, песме и игре“ (Сретен Л. II, 123, 189).

²⁾ Сретен Л. II, 187—188.

³⁾ Сретен Л. II, 189.

гласку знали су они [певачи] дати такву важност да је сваки и најпростији слушатељ сваким звучићем песме њине био обајан. Банда је тако удесно одсвирала последње две врсте сваког стиха да се о њој рећи може да ни за најискуснијом европејском бандом не остаје“. „Ниси ока видео које није било наводњено“, сваки се „разнеженим чувствовао“. Тако су регистrirале *Новине Србске* утисак што га је учинила банда на тадашњу србијанску елиту у Крагујевцу.¹⁾

Но нису само Србијанци бивали „обајани“, слушали наводњених очију и „разнеженим се чувствовали“ од „књажеске банде“, но су се чак и „Земунци много чудили докле је наша банда успела у свом художеству“. А то није била мала ствар, јер је Земун био наш најближи културни центар, дистракција Београда, главни депозит из кога су набављане све више потребе, и образац за укус, бонтон и моду свима горњим слојевима Србије. То је било 1834 године приликом удаје кћери Јеврема Обреновића кад су се „Земунци много чудили докле је наша банда дотерала у свом художеству“ и кад су Шлезингер и његови бандисте „похвалу Земунаца заслужили“.²⁾

Шлезингеров репертоар, међутим, изгледа да није био врло високо уметнички. Нигде нема помена да је са својом бандом изводио ствари више уметничке вредности. То је сасвим природно, ако се узме на ум његова музичка спрема, музичке квалификације његових бандиста, укус тадашње србијанске публике и, најзад, разнолике потребе које је тада једна једина банда Србије имала да задовољи. Но зато је његов репертоар био врло разнострук. Ту су народне или већ одомаћене старинске песме са својим мелодијама или песме тадашњих песника, којима су давали мелодије, било он сам, било примитивни музички дилетанти тадашње Србије; затим народне игре које је он стављао у ноте и маршеви, које је он компоновао или преносио са стране. Сем тога, на тадашњим дворским баловима он је изводио и друге, стране, игре: и бугарске, и влашке, и немачке, шведске, мађарске, и менуете, и тако даље.³⁾ Најзад, његов је рад у вези и са зачетком позоришта у Србији.

На послетку, треба поменути и то да је Шлезингер имао и библиотеку, „музикалну библиотеку“, како је сам назива, коју је себи „од младости до сад набављао“ и којом је „себе у художеству музикалном свемогућно усавршенствовати постарао се“. Она је била „снабдевена свима предметима, који су како за теоретическоје наставленије художества овог нуждни, тако и за најбоља увеселенија од најискуснијих художника на свет издани“. Није потребно ни помињати да је то прва „музикална библиотека“ обновљене Србије. Њу је Шлезингер 21 фе-

1) *Новине Србске* 1831, № 42.

2) *Новине Србске* 1831, бр. 1.

3) *Новине Србске* 1831, бр. 42.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

бруара 1835 понудио Кнезу Милошу на откуп, уверавајући га да ће „свагда на ползу Србске Државе, а нарочито учећих се бандиста служити моћи“. ¹⁾ Да ли је откупљена и шта је с њом даље било, нисам могао сазнати.

Играње. — О народном се игрању нема шта много рећи. По селима су се играла наша кола (или ора) уз песму или уз музику од дудука или гајда коју је сам народ изводио. По варошима се играло то исто уз музику од ђеманета, кларинета, зурли, даира и бубњева, коју су изводили Цигани. Сеоска кола су имала народна имена и била су врло примитивна; варошка су имали имена српска (четворка, лепа Маца), или грчка (Кокона Мариола), или грчка па србизирана (Коконица), или грчка па, преношена од влашких Цигана, румунизирана (Кокоњеште), и извођена су са много више укуса и елеганције.

Турци никад нису играли, али су зато њима, у веселим часовима, играли Цигани и Циганке. Ово наслеђе од Турака за дуго се одржало и међу Србима у ослобођеној Србији. Циганско играње је било понекад врло лепо, пуно покрета и фигура у којима су се наизменично ређали или хармонично допуњавали источњачки занос и страст, тиха сентименталност и притајени севдах. Још 1658 године хвали један француски путник играње Цигана и Циганака у Београду уз пратњу ђеманета. ²⁾ У време Кнеза Милоша српске вароши су имале много циганских играча и играчица. О Циганкама играчицама није потребно трошити речи. Оне су и данас у нашим јужним крајевима онакве какве су биле њихове прабабе у северној Србији. Један путник из доба Кнеза Милоша оставио нам је врло живописну и импресивну слику једног младог Циганина играча у Смедереву. Било му је око шеснаест година. Био је затворено жућкасте боје, правилних лепих црта, сјајних очију, дуге црне, разбарушене косе, витка струка, у кошуљи пуној бора, златом везеном прслуку, широкој шареној хаљини до чланака, босих ногу и са кастањетима у рукама. Пре но што ће почети игру, начини одмереним корацима по соби неколико кругова. „Неколико удараца са кастањетима, неколико живих покрета и стаде на сред собе. Музика је пратила сваки покрет. Сад отпоче грациозна игра, која у скоро пређе у брже покрете и окретања, који на послетку постадоше дивљи, дрхтећи, конвулзивни. Музика је изазивала на све јача напрезања. Падање, брањење, обамирање, скакање и бесно вртење у кругу долазили су једно за другим.“ То је било подражавање харемским играма. „Ужасна гипкост тела привлачила је погледе, као год што их је безгранична бестидност покрета одбијала. Кад се очекивало да падне од умора, онда му је свако ново савијање давало нову снагу. На послетку паде изнурен у мојој близини и метну натраг превијену главу на моје колена са склопљеним очима и спуште-

¹⁾ Држ. Арх., К. К., *Војни Рапорти* 1835.
²⁾ *Les voyages de M. Quiclet à Constantinople*, Paris 1664, 114.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ним рукама. На миг мога суседа метнух му један новац у уста и одмах игра отпоче изнова.“¹⁾ — Изгледа да су Цигани играчи играли и у Крагујевцу пред Кнезом Милошем.²⁾

О европском игрању по паровима мало има помена у доба Кнеза Милоша. У Београду је било балова доста рано. Први мени познати је из 1827 године. Њега је приредио један тадашњи гостионичар, пореклом Земунац. Помен о томе нашао сам у његовој молби, којом се обраћа на власт да одреди палтролције који ће са батинама одржавати ред око локала. Но ред игара са тога бала није ми познат. Сигурно су још тада наши Пречани, којих је било доста у Београду, поред наше Четворке, Лепе Маце и Косоњешта, одиграли и коју полку и посејали прве клице новоме игрању. На дворским баловима у Крагујевцу, после 1830 године, већ се помињу и стране игре, „немачке, шведске, мађарске и минуети“.³⁾ Пред крај владе Кнеза Милоша приређивао је балове енглески конзул Хоџес у своме дому. На њих је позиван и Кнез Милош и сва тадашња елита. Ту су се играле и стране игре. Ове, по тадашњим србијанским појмовима, врло чудне игре, морале су имати и врло чудне коментаре. Хоџесова Госпођа је била изванредна играчица и радо је играла велики мазур са једним младим нашим чиновником. Кнез Милош му се за то „свакојачко потсмевао и дирао га онако по његовом обичају“.⁴⁾

Позориште. — Остаје нам да кажемо неколико речи и о позоришној уметности под Кнезом Милошем. Прве позоришне представе у Србији јављају се већ 1825 године, и то у Крагујевцу. Њих су о великим празницима приређивали учитељи нормалних школа са својим одраслим ученицима и другим младићима. На овоме се особито одликовао крагујевачки учитељ Ђорђе Јевђенијевић, младић од 28 година, родом Србијанац, Ужичанин, из села Вране⁵⁾, али је био свршио нормалне школе, једну гимназију и Богословију у Сремским Карловцима. Ово примитивно дилетантско позориште изгледа да се дуго одржало, јер се помиње и 1829 године, када је из народне благајне издато „учитељем здешњим [крагујевачким] о театру“ 200 гроша.⁶⁾

Нека врста сталног позоришта јавља се у Србији тек 1834 године. Јоаким Вујић, „славено-србски списатељ“, писац многих драма и оснивач путничких позоришта у Срба преко Саве и Дунава, где је и сам „по градови и варошима театре играо“⁷⁾, који је већ одавно уживао

¹⁾ Пирх, 51, 52.

²⁾ 14 маја 1822 године пише Кнез Милош Милети Радојковићу „да допусти оним играчима нека дођу у Крагујевац“ (Држ. Арх., К. К., Дел. Прош. 1822, № 911).

³⁾ *Новине Србске* 1834, бр. 42.

⁴⁾ *Споменик* 17, 43.

⁵⁾ Држ. Арх., К. К., *Школа*, 20 јули 1836.

⁶⁾ М. Петровић I, 798.

⁷⁾ О Раду Ј. Вујића на позоришту пре доласка у Србију види: *Српска драма у XIX веку* од П. Поповића (*С. К. Гласник* V, 199—207, 282—290, 348—356).

благовољење и помоћ Кнеза Милоша и који је добро познавао Србију из путовања и бављења у њој, притеран материјалним незгодама, крајем јула или почетком августа 1833 године, опет дође у Србију и замоли Кнеза Милоша да у Крагујевцу установи позориште, или још боље „театар“, како се то онда називало. Кнез му изиђе на сусрет и постави га „директором књажеско-србског театра“, са платом од 10 талира месечно, а уз то је добијао и поклоне од Кнеза.¹⁾ Уз тадашњу Књажеску Типографију сагради се нарочита зграда за Театар, и Вујић се одмах даде на посао. Он састави позоришну дружину из млађих државних чиновника и ђака, набави позоришне потребе и намештај. До краја фебруара 1834 молер Јован био је готов са малањем завеса и кортина и примио 70 гроша награде, а столар Јова довршио је и наместио бину и клупе за седење и примио својих 79,11 гроша. Још су набављене и све друге потребе, које су коштале 1448,22 пореских гроша.²⁾

Прва представа била је у марту 1834 године. Представе нису биле јавне; гледао их је само Кнез, његова фамилија, свита и позвани гости, већином чиновници и ретко који грађанин, сем, кад су бивале скупштине, што је бивало и скупштинара. Кнез Милош и већа господа су седели, остала је публика стајала. Сем обичних, бивало је и, тако да их назовем, свечаних представа, у част одличних гостију. Тако је на пример у фебруару 1835 Кнез Милош „благоволео позвати саветског секретара и кабинетског писара Наби-Ефендију, дошавшег из Цариграда... у театар“.³⁾ Тако су позивани и други високи гости. Редитељ и главни глумац био је сам Вујић, остало су били, као што смо већ рекли, млађи државни чиновници и ђаци. Ђаци су играли и женске улоге, јер пре свега ниједан родитељ не би одобрио својој кћери толико слободе да са мушкарцима игра на бини, а сем тога и ретко је које женскиње било писмено да би могло своју улогу научити. Облацила их је у женско одело „Госпођа Јеца жена управитеља Књигопечатње Бермана“. Одело и накит узимани су од крагујевачких госпођа, које су их нерадо давале. „Кад би ме, прича један од глумаца овога театра, послао Вујић Кнезу Милошу да му се потужим како за коју представу немамо довољно хаљина, онда би ми Господар дао свог момка Книћанина, с којим бих од куће до куће ишао, те бих, што се данас каже, реквизицијом узимао, наравно на послугу, и хаљине и накит. Но због реквизиције допусти се тим госпама, које су своје ствари давале, да могу у театар долазити“.⁴⁾

Театар је имао и свој оркестар. То је била књажеска банда. Сви-

¹⁾ 12 децембра 1834 пише Кнез Милош из Пожаревца Јакову Јакшићу: „Не могу да пропустим ову прилику, а да Вам не препоручим мог сина Вујића; уредите за кост и квартал његов, дајте му трошка да није без новца и направите му зимње хаљине и во обште настојте да му ништа не оскудева“ (М. Петровић I, 800).

²⁾ М. Петровић, I, 799.

³⁾ *Новине Србске* 1835, стр. 64.

⁴⁾ Сретен Л. П., 186—187.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

рала је пре представе и између чинова. Њезин капелник је, будући позоришни свирач пре доласка у Србију, знао добро за тај ред. Она је пратила и певање у комађу с певањем.

Српска драмска литература у то време била је још врло сиромашна. Кад је 1833 године Вујић дошао у Србију, она је бројала свега 32 штампана дела. Готово сва, с незнатним изузетком, била су преводи. Од њих пет су била од самога Вујића.¹⁾ Сем тога Вујић је имао 20 дела у рукопису.²⁾ Свега штампаних и нештампаних Вујићевих дела било је 25, што је чинило без мало половину целокупне тадашње наше драмске литературе. До 1836 године, докле је трајало Вујићево позориште у Србији, у читавој нашој литератури приновило се још 5 дела: 1834 године — једно, 1835 — два, 1836 — два.³⁾ Ни те принове нису много измениле бројни однос Вујићевих драма према свима осталима у нашој литератури. Нешто то, а још више што му туђа драмска дела у Крагујевцу нису могла бити при руци, и што је хтео, као и сви уметници, он сâм највише да се види, његов крагујевачки репертоар био је састављен готово искључиво од његових дела. У колико је очуван материјал за репертоар, види се да је тада играна, од штампаних Вујићевих драма, *Фернандо и Јерика*,⁴⁾ а од нештампаних: *Ла Перуз*, *Бедни стихотворци* и *Шнајдерски Калфа*.⁵⁾ У фебруару 1836 године давала су се још два Вујићева комада, или још боље „два прекрасна мимическа дејствија (tableaux) с певањем и музиком“. У првome се износило „паденије Србије у време Светога Књаза Лазара у 16 представленија“, а у другоме „востановленије Србије чрез Светлог Књаза Милоша“ у 10 дејствија. Оба ова комада су пригодне ствари, спремљене у част повратка Кнеза Милоша из Цариграда. У извештају о њима казује се да су оба, „особито второ, прекрасно испала, на част Г. Вујића, многозаслужног списатеља србског“.⁶⁾

Пригодан је био, по свој прилици, још један комад. То је био *Бој на Чачку*. Ко га је писао, не зна се. Биће да је и он од Вујића. О њему се у опште не зна ништа друго, сем што га помиње један од тадашњих глумаца, који је у њему играо Кнегињу Љубицу.⁷⁾

Најзад, у Крагујевцу је играно и комађе које није било од Вујића. Изреком се помиње да је игран *Бегунац* од Коцебуа у преводу Александра Загорице.⁸⁾

¹⁾ *Фернандо и Јерика* (1805), *Љубовна зависн чрез једне цицеле* (1805), *Награжденије и наказаније* (1807), *Слеп мии* (1809), *Крешалица* (1814)

²⁾ П. Поповић, *Нештампане драме Ј. Вујића* (Годишњица 24, 167 и даље).

³⁾ Ст. Новаковић, *Српска Библиографија* бр. 911; 919, 936; 951, 952.

⁴⁾ Сретен Л. П., Б. Малетић, *Грађа за историју позоришта*, 3.

⁵⁾ Б. Малетић, 3—4.

⁶⁾ Б. Малетић, 5.

⁷⁾ Сретен Л. П., 187.

⁸⁾ Б. Малетић, 4.

Међутим, у „књажеском театру“ све је ишло врло фамилијарно. Кнез Милош је називао Вујића „сином“, и ако је био млађи од њега, а Вујић кнеза „оцем“. Вујића су сви остали звали „Карисиме“, а исто тако и он њих све. Кнез је за све време представе пушио на чибучу и пио кафу. Мало се обзирао на смисао и тенденцију комада који се играо. Он је имао своје схватање и свој укус, којима су се сви морали покоравати, па и позоришна уметност. Тражио је увек да се пева. „Било не било у представи певања, прича један од тадашњих глумица и певачица, дотрчао би к мени Карисим с речима: „Карисиме, отац хоће да му се пева, кажите коју ћете песму певати да кажем Шлезингеру да нађе ноте“. И Шлезингер, знајући укус Кнежев, свагда је понео све ноте од песама, које сам ја певао.“ И извођење комађа ишло је фамилијарно. Један пут помињати глумац певачица није могао певати онако високо како је требало. Шлезингер, да би га опоменуо, повиче: „Више, више!“ — „А ја, вели глумац, ни пет ни шест, него одговорим: „Не могу више!“ Кнез Милош, чувши то, осече се на Шлезингера: „Шта си окупио дете: више, више; кад не може како ти хоћеш, а он нека пева како може!“¹⁾

Позориште се тадашњој србијанској публици врло допадало. Кнез Милош га је волео и трошио на њега. Волела га је и остала публика. Она је истина и дотле имала, гдешто, прилике да види представе, али су оне биле сасвим другојаче. 1828 године беше донесен у Београд један живи слон „и свету на углед стављен“, а његов приказивач, некакав Македонац, тумачио је: колико „ову елефант“ има година, где је ухваћен, колико хлебова поједе и колико чаброва воде попије. Даље, србијанска је публика имала „поњатија и о магијама или по турски „џозбојацилук“, које су приказивале црне дервишине, који су можда били из Индије, из земље магијске“ и који „би јели памук, а после би из уста извлачили памучне пантљике, игле и тако даље, или би се боли ножевима и неким оштрим ражњевима“. Најзад, 1835 године дошли су у Крагујевац и „први модерни џозбојацилуци“ и извођени су у истој згради у којој је било и позориште. Између осталог један је од представљача „пунио пиштољ, који кад је избачен изашла би тичица голуздрава, а била би увијена цедуљицом, на којој би што написано било“. Све су ове ствари биле за тадашњу нашу публику сасвим туђе и врло чудновате. О њима су причане врло фантастичне приче. Оне јесени кад је слон доведен у Београд, беху многе кише, и свет је говорио да ту кишу производи слон. „По сву ноћ, шмрче са својом њушком из Саве воду, а после је на земљу избацује у виду кише,“ говорила је тадашња српска публика. Онда је био и хлеб скуп. Најзад и ту скупоћу приписиваше слоновој прождрљивости. „И узрујала се беше светина због скупоће и тог слона, те је због тога морао отићи из Београда.“²⁾

¹⁾ Сретен Л. П., 187—189.

²⁾ Сретен Л. П., 90—91.

Позоришне представе су биле нешто сасвим друго. Оне нису биле ни туђе ни мађијске. Нису их изводили људи из бела света, већ познати домородци, који нису имали ничега тајанственог и волшебног. Због тога су у низу толиких других тадашњих тековина сматране као још једна нова тековина, као нешто своје. Примитивне, без великих заплета и без високе уметности, а ипак романтичне, оне су годиле младој, готово дечјој души тадашњих Србијанаца. Догађаји из живота, одевени у просто књижевно рухо, изгледали су инструктивни и наравоучителни. Историјски догађаји, којима је била толико пуна њихова традиција и скорашња прошлост, играни у богатом војводском оделу са калпацијама, накитима и оружјем, изгледали су као оживотворене јуначке песме. Свему томе треба додати још и омиљену банду и певање, па је лако замислити ефекат од крагујевачког театра.

Представе су даване само кад је Кнез Милош био у Крагујевцу, иначе их није било. Тако их није било у децембру 1834 и у јануару 1835, док је он био у Пожаревцу.¹⁾ Исто их тако није било читаве друге половине 1835 и почетком 1836 године, док се бавио на путу за Цариград.²⁾

Књажески театар је трајао до септембра 1836 године, када је затворен. Вујић је и даље остао у Србији, уживао Кнежеву наклоност и примао исту плату, само се на признаницама није више потписивао „књажеско-србског театра директор“, већ просто „списатељ“.³⁾ Шта је био узрок те је театар престао, не види се из података. После овога у Србији није било позоришта све до краја владе Кнеза Милоша.

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ЕРНЕСТ ДЕНИ⁴⁾

Са овога места, ових дана, требало је да професор Дени одржи четири своја предавања српској академској омладини. На путу за нашу земљу, у Прагу, који је толико волео, у којем је провео године младићског живота и рада, он се опасно разболео, тако да се морао вратити у Париз. Тешка болест га је оборила, операција му није помогла, и тако је нестало професора Дениа.

И данас, место да вам он да представу о снажним и великим људима XIX века, неколико својих славних портрета, са познатом својом

¹⁾ М. Петровић I, 799.

²⁾ В. Малетић, 5.

³⁾ М. Петровић I, 800.

⁴⁾ Говор држан 6 фебруара у дворани Университета у спомен Ернесту Дени-у.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

речитошћу, пуном рељефа и живописа, ја треба да говорим о њему. Ја осећам сву неправду која вам је учињена; али ја нисам могао да одбијем молбу Филозофског Факултета да поделим са вама утиске о човеку којег сам имао прилике да видим како се, у тешким приликама за своју отаџбину, бори свом снагом својом за добро нашег народа.

У борби која је захватила цео свет, положај наше земље био је необично тежак. Стара Србија од четири милиона становника борила се на једној страни, а две трећине нашег народа борило се на другој, против нас и наших пријатеља. Ма како они били приморани на ту борбу, ма како гледали да нанесу што мање несреће нама и нашим пријатељима, већ сам факат њихове појаве на непријатељској страни стварао је могућност да се то искористи против нас и наших општих интереса. Привремена пропаст Србије, и ако после великих услуга учињених општој савезничкој ствари, смањивала је значај наш у војничком правцу и тиме погоршала и наш политички положај. Наши савезници, исцрпени и измучени ратом, имали су и сувише потребе да се заложу пре свега за своје врло крупне интересе и да гледају да се победа, добивена толиком крвљу, не извитопери у пораз. Са свих страна ишли су захтеви да се пази само на најкрупнија питања, а да се ситнија питања решавају макар и сумарно. Француска, Италија и Енглеска имале су да сачувају своју надмоћност према Немцима, а остали народи који су учествовали у рату на савезничкој страни, после задовољења најужих својих захтева, морали су сматрати осигурање горњих великих народа као сигурност и за себе у будућности.

У таквим приликама, несумњиво је била потреба борбе за права малих народа и у редовима наших пријатеља. Јер мисао, изнесена са потребном аргументацијом, остаје и пробија себи путеве ка победи као и снага физичка. За наше савезнике, чија је и духовна и телесна снага била исцрпена у страшном напору да се издржи оно пет минута дуже који значе победу, било је од необичнога значаја, да им људи њихова народа, којима није оскудевала ни велика љубав према своме народу ни готовост жртвовања за њ и који су дугогодишњим радом заслужили да буду саслушани, скрену пажњу и на догађаје изван правца њихова непосредног гледања и вежу их за који тренутак за њих. Међу таким људима у Француској, који су то чинили по дубоком убеђењу, који нису никад малаксали то да чише у облику пуном такта, пуном убедљивости, одважности и лепоте, били су Говен и Дени. А за наш народ су се они залагали и онда када је Париз опустео под бомбардовањем аероплана и топова, и када су, у првој четврти 1918 године, Немци чинили бесомучне нападе да пробију фронт око Париза допирући до положаја само на 50 километара удаљених од француске престонице.

Оба они, један са катедре, а други свакодневно кроз новине про-

поведају и бране истину, сведочећи својим радом шта значи бити јавни радник. Ако је икад за журналистику вредело да је савест друштва у ком се налази, да спаја у себи све особине духовних вођа народа, то је вредело за њих и њихов рад. Док је Говен све своје старање употребио на то да нађе правично решење питања и да их својим продирним стилем, својом необичном логиком и сјајном аргументацијом свакога дана изнесе пред француску интелигенцију и осветли увек са нових страна и према новој ситуацији, Дени је посветио цео свој научни рад, цео свој живот, да би могао пронаћи идеје водиле које ће једнога дана предати својим слушаоцима и читаоцима, можда и против струје која буде владала и упркос противним проповедима оних који гледају да цео живот народа разбију на безброј момената, на безброј дана, сати и тренутака, за које се, за сваки понаособ, једино старају да их преброде. Дени је знао да се тако не преброђавају велики путови, и да није могуће пловити, ако је само један део пута чист од магле и неизвесности.

Дени је заиста имао права да рече, заједно са Ламартином, и о себи и о своме пријатељу Говену, да политику чине разум, морал и врлина, али је могао да се увери да је политика таква само у очима најбољих, најоданијих своме народу и најдаровитијих представника, и да се те три особине, на жалост, сувише ретко налазе састављене у једној личности. У малим приликама у којима се наш живот развија, добро је ако се и једна од њих, и у уском, најужем значењу тих речи, налази у појединачу, и ако их колективни политички човек има само у оноликој мери да одржи веру у напредак. Али људи Говенова и Дениева кова имали су их у мери која подстиче да се стално тежи ка правој пропорцији међу њима...

Дени је био један од оних људи који је сматрао да сваки грађанин своје земље у извесном смислу речи мора бити политичар. Он је мислио да сав живот и рад научников мора бити посвећен, колико год допушта предмет научникова испитивања, да се народ што више просвети, да се подигне до онога ступња који ће му допустити да прати и поправља рад људи којима је поверио управу над својом земљом.

Сматрајући сваку политику у крајњем резултату као политику инострану, Дени се горко вајка што француска демократија, која је узела суверену власт у своје руке, нема одређене иностране политике, не само у редовима свих својих држављана, него чак ни у грађанском, буржоаском реду, који је пре свих других позван да управља јавним мишљењем своје земље. Ако је француска демократија, вели он, и дала, можда, опште директиве за правац политике Француске, ако је она одобрила савез са Русијом и споразум са Енглеском, она свакако није знала по коју се цену то чинило, које је последице то за собом вукло, какве обавезе и какве опасности. Зато је свака криза за њу била неописано изненађење од којег се за дуго није могла опоравити.

„Овим, вели Дени, ја нисам хтео да осудим различне министре... који су управљали нашим пословима.“ Али небрижљивост демократије повлађивала је методима личних режима, тајних уговора, закулисних интрига и шапатних разговора, који су нам остали од прошлости.

Међутим, свако право ствара и дужности. Народ мора разумети и моћи решавати оне проблеме који нам намећу тешке жртве и које он, као суверена власт, мора решавати.

Зато треба дати народу обавештења и средства за обавештавање. Народно образовање треба да попуне његови синови. То је било нарочито потребно почетком светскога рата, када су се појавили толики изукрштани интереси.

Обавестити француски народ о правом стању ствари, о његовим домаћим приликама, о том шта је претерано у различним захтевима, шта је неправично у њима — каква огромна заслуга пред будућношћу своје земље и оном непосредном улогом коју је она имала у светским догађајима.

Тај задатак узео је на себе Дени о питањима која је дубоко разумевао. Он је сматрао да је у сваком посебном случају то чинио прво као пријатељ свога народа и своје земље. Он се ставио између парламента и владе, с једне стране, и француског народа с друге, подстичући и једне и друге да иду правим путем и оптужујући парламенат и владу народу, када му се чинило да се у решавању питања није ишло како треба, било из опортунизма, било са других разлога које његова права, правична и дубоко морална природа није могла одобрити. Зато је он имао за време целог рата да се бори са француском цензуром, која му је немилосрдно десетковала чланке и расправе, али која му није могла одузети ни снагу ни смелост да поново изађе са својим протестима, својом аргументацијом и својим погледима, ма у којој форми то било: на јавном скупу, пред француским парламентарцима, у Паризу или у Провинцији.

Остављајући сва остала питања којима је Дени посвећивао своју пажњу, задржавамо се нарочито на словенским питањима којима је испуњен највећи део научнога и публицистичког рада његова: то је питање чехо-словачко и питање наше, питање ослобођења и уједињења нашег народа. А колико је Дени био за њих оквалификован, колико их је добро познавао, види се по томе што је у њихову проучавању или у питањима са њима у вези провео цео свој живот, испуњен енергичним радом.

*

Рођен у Ниму 1849 године, Дени је 1867 ушао у Ecole Normale supérieure, школу која даје стручно образовање и из које је изашао највећи број професора француских универзитета. Свршивши државне испите 1871 године, он одлази у Праг где остаје од 1872—1875 год. Тада, у првој младости својој, Дени је одредио свој научни интерес у правцу словенских народа, који целог века није мењао, и ако га је увек, када

је требало, ширио и удубљавао. Прва његова велика дела посвећена су чешкој прошлости, Јану Хусу (велика дисертација, 1878), постанку јединства Чешке Браће (1885), Ђорђу Пођебраду, чувеноме хуситском краљу (1887), крају самосталности чешке (1890, у две књиге), времену апсолутизма у Чешкој и чешког препорођаја, једном речју целој средњој и новој историји чешког народа.

Ко не зна велики значај у развоју чешког народа епохе од појаве Хуса до пропасти свих покрета који су за Хусом дошли и којима се завршила у битци на Белој Гори и самосталност чешког народа (1620)? Покрет Хусов није био само верског карактера, да се Христова црква врати на учење Христово и ослободи од свега другог што је католиштво унело у њу, са својом хијерархијом и силним злоупотребама; он је био толико исто и националног и социалног карактера. Зар први успех Хусов није био у томе да Чеси добију већину гласова на Универзитету у Прагу, основаном 1348 године за време сјајне владавине Карла IV? Универзитет је био центар покрета, и како је до почетка XV в. он имао интернационални карактер, Чеси су имали у њему један глас, а странци (на првом месту Немци) три гласа. Ту је пропорцију Хус стигао, пре свога доласка на концил у Костанцу, да измени у чешку корист.

Тако је универзитет у Прагу, који је био расадник нових учења, и који је представљао у то време и јавно мишљење и неку врсту парламента, прешао потпуно у чешке руке. Истина, велики број странаца је отишао из њега, јер је Прашки Универзитет у то време бројао око 10.000 студената, и по својим правима и уређењу био изједначен са чувеним универзитетима у Паризу и Болоњи; тај одлазак странаца подстакао је образовање нових универзитета, као на пр. универзитета у Лајпцигу, али тиме су чешки професори и проповедници постали господари корпорације која је давала правац идејним политичким покретима тога времена у Чешкој. Паралелно са тим ишло је и дизање народног језика. Хус је не само реформатор цркве, већ и реформатор народне ортографије. Покрет Хусиста био је и социалне природе, јер се њиме ишло на то да се велики део земље, трећина, или у најмању руку, четвртина, притиснут црквом, од ње ослободи и преда народу.

Овај покрет чешки, који је добио велики импулс спаљивањем Јана Хуса 16 јула 1415 год., по осуди концила у Констанци, куда је Хус дошао да брани своје учење, пошто му је слобода била загарантована, развио се у велики покрет присталица његових, познатих под именом каликстианаца (Пражана или утраквиста) и радикалних табораца, и добио је европски карактер. Два крсташка рата, предузета под подстицајем тадашњих папа, пропала су у борби са Хуситима, који су постали својим налетима страх и трепет великог дела Европе. Њихове вође Жишка и Прокоп задавали су страх туђинским војскама, а Ђорђе Пођебрад је имао да заштити стечена права њихова од римских папа, који су гледали да

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

изиграју и пониште *Compactata* које је Базелски концил утврдио са чешким представницима умеренијег крила, које је у борби са радикалним крилом остало победилац.

Око 40-тих и 50-тих година XV в., и умереније крило Хусита се губи у „Општини Чешке Браће“, која је сачувала хуситску традицију до реформације, почетком XVI века, и потпомогнута њоме, довела покрет Хусов до почетка XVII века, када су његови тадашњи представници, побеђени на Белој Гори 1620 год. од Фердинанда II, имали да буду сатрвени и уништени.

Аустриска реакција, уништивши самосталност Чешке, сатрла је мачем, мучењима, протеривањем и пљачкањем све што је пришло напредноме хуситском покрету. 1627 Чешка је постала дефинитивно аустриска провинција, и исте се године из њених граница морало иселити 30—40.000 породица, са најславнијим и најистакнутијим људима. Међу осталим тада се морао експатрирати и Ј. Амос Коменски, славни педагог чешки. Авантуристе из белог света, из Шпанске, Нидерландске и Италије, они који су се међу чиновницима Аустрије прославили у рушењу хуситских цркава, вешању и убијању становништва, и чија су се имена до данас сачувала међу именима аустриске аристократије, добили су огромна имања конфискована од становништва, а црква католичка стотруко се наплатила за хуситске поступке. Средњи век, са свима својим мрачним средствима, наново се зацарио, и покрио је ову словенску земљу готово за два века. Тек пред крај XVIII века почиње се буђење чешкога народа, његов препорођај, који се дефинитивно завршио тек у светскоме рату.

Ето та је епоха развитка чешкога народа привукла пажњу француског научника. Она је са различних тачака обрађивана и од Чеха и од страних научника. Славни Палацки, у својој *Историји чешкога народа*, посветио јој је неколико књига. Сам лутеран, човек који је сматрао да је то најславније време чешке прошлости, када је Чешка у једном тренутку стала на чело европских народа у борби са мрачњаштвом, Палацки је баш зато није могао разрадити у свој лепоти и ширини у реакционарној Аустрији. Томек, чувени историчар вароши Прага, правоверни католик, није имао ни воље ни љубави да се зауставља на идејној страни покрета толико противног католиштву и његовим интересима. Ово славно време чешке прошлости чекало је слободу, пуну и праву, па да могодне бити представљено у пуној слици потомцима.

Дени, слободан дух, сâм лутеран, странац, имао је све особине да то учини. Строг и критичан у оцени људи, оштроуман и ведар у сликању прилика и догађаја који су се под њима вршили, он никада не заборавља, као историк и филозоф, да покаже сав значај великих догађаја у братскога народа.

„Словени Чешке, вели он (*Huss et la guerre des Hussites*, стр. 485), могли су бити потопљени инвазијом немачком: хуситски рат је задржао

поплаву, спасао чешки језик од кварења и заорава, укоренио је у душе тако дубоко љубав према отаџбини, да је није могла ишчупати одатле ни бура која је трајала два века.

Слободан и победнички, чешки народ је доказао да има права на свој живот, јер се ставио на чело Европе; средњи век се није хтео уклонити, и он му је нанео самртни ударац. Он је насупрот власти ставио право уверења, он је први избацио онај поклич слободе који су векови отада предавали један другоме. Тога дана он је зацело био народ цивилизације. Ако европски народи буду икада позвани пред суд историје да изнесу оно што су учинили за опште добро, више од једнога, и то не међу онима који се најмање поносе својом снагом, колебаће се пре него што одговоре: Француска ће се позвати на крсташке ратове и револуцију, Италија ће говорити о ренесансу, Шпанија о открићу Новог Света, Русија о источним варварима, побеђеним и умиреним, Енглеска о колонизовању Америке; усред конгреса Чешка ће имати права да затражи место пуно славе, и Хус ће проћи испред Лутера.“

Колико полета, колико снаге и колико дубоке истине у овим простим речима. Све што је написао Дени о овој великој епоси чешкога народа, пуној славе и страдања, носи овакав отпечатак. Оно диже заспале душе износећи јуначку, витешку и напредну борбу предака; оно зове на нове подвиге, на нову борбу светлости са мрачњаштвом. Ето зашто је Чесима било тешко и немогућно да свестрано изнесу дела својих предака и зашто је Дени учинио својом објективношћу, слободом, пуном слободом свога испитивања, велику услугу чешкоме народу. Зато је његово велико дело *Fin de l'indépendance bohême*, које је изашло у две књиге у Паризу 1890 год., превео Јиндржих Ванчур на чешки језик и издао у Прагу већ 1893 год. У посланици коју је чешки парламенат упутио Дени-у одмах после ослобођења, истиче се нарочито овај значај Дениевих дела врло речито и одушевљено.

Дени је продужио и даље да прати судбину чешког народа; у два опширним књигама (*La Bohême depuis la Montagne Blanche*), он је дао време победе цркве и апсолутизма аустријског у Чешкој и велики препорођај чешкога народа.

Француска Академија, досуђујући по други пут своје награде делима Дениевим, овако се одазивала — преко свога референта — о овоме делу: „Ово васкрснуће једног народа без револуције, без битака, само моралним напором и неослабном вољом, несумњиво је један од најлепших приказа које нам пружа историја. Дени је осетио његову величину и умео ју је представити.“

Историја чешког народа одвела га је у историју Аустрије и Немачке. Три његове књиге о Немачкој (*Немачка од 1789 до 1810*, Париз 1896, *Немачка од 1810—1850*, Париз 1899, и *Немачка од 1852—1871*), затим његова сарадња на великој *Histoire générale* Лависа и Рамбоа, показују

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

колико је он дубоко савладао историју целе Средње Европе, а нарочито Аустрије и Немачке. То му је давало необична знања за познавање словенских проблема, и може се без претеривања рећи да је ретко ко са толиком компетенцијом, са тако сређеним погледима, освештаним, пречишћеним и утврђеним радом од неколико деценија, говорио о свима словенским народима, као овај професор модерне историје у Париском Универзитету. За своје научне заслуге изабран је Дени 1912 год. за дописног члана Српске Краљевске Академије Наука.

*

Целу спрему своју и све богато своје знање, он је почетком рата ставио у службу своје народу. Он је сматрао да ће му на тај начин највише помоћи, ако испита прилике створене ратом, и ако одреди шта највише одговара дубоко схваћеним интересима Француске. „Мојим пријатељима Словенима, говорио је он, није непознато — и ја им то никад нисам крио — да је моја главна брига — и ја бих рекао једина — била увек величина и снага отаџбине. У данашњим приликама (ово је Дени говорио априла месеца 1917 године), таква изјава изгледа толико природна да се може сматрати као непотребна. Али далеко пре рата, ја сам увек понављао и учио да народ нема никада права да се жртвује због туђина, ма како сама ствар била правична и племенита; његова дужност је да мисли пре свега на своју независност, на своју сигурност и на свој духовни и материјални напредак. Суревњиву и непрекидну одбрану његове индивидуалности намећу му и дужности према човечанству...“

Полазећи одатле, Дени одмах у почетку рата, већ 1915 год., јасно формулише шта налажу Француској императивни захтеви самоодржања према централним силама.

1. *Austria delenda est.* Аустрије мора нестати. Она је вековни помагач пангерманизма, она је његова предстража на Балкану, веза са Софијом, Цариградом и Малом Азијом. То мора престати. Без Аустрије Немачка није више толико опасна. Али према Немачкој је потребно и нарочито осигуравање.

2. Да се Немачка не би вратила својим амбициозним плановима који су бацили цео свет у несрећни рат, потребно је подићи на њеној јужној граници државе које ће пратити, у свом властитом интересу, сваки њен покрет у том правцу.

3. Материјала за такве државе има, у Чешкој и Југославији. Сва прошлост тих земаља, њихова љубав према култури, њихова љубав према слободи и отаџбини, њихова вредноћа и оданост савременим методама рада и принципима којим се и француски народ одушевљава, — све то показује да су оне кадре да створе правилан државни живот и да су позване да узму угледно учешће у човечанској култури.

Утврдивши тако основне принципе, и са реалне тачке гледишта француских интереса и оправданости и правичности њихова остварења,

Дени је ипао право ка своје циљу. Све што је знао о прошлости и садашности Чехословака и Срба, Хрвата и Словенаца, осветљавало му је пут ка томе циљу, и он је само желео да све то у што ширем обиму продре у француске масе, да би оне у тренутку решавања тешких проблема знале брзо да се оријентишу и да нађу решење.

Данас, када су се ови захтеви испунили, и када изгледа свакоме да друкчије није могло бити, ови револуционарни постулати не изгледају да су особито смели. Али се треба вратити за часак у скорашњу прошлост и сетити се како је велики број и мале и велике публике, и дипломата и државника, сматрао такве захтеве као утопије, и како је данашњи председник Чехословачке републике Масарик ишао од једног до другог политичара, носећи им своје Memento и тражећи да се прену од индиферентизма који су показивали према дефинитивном и радикалном решењу питања, које је било једино право решење, и које је са њим и са нама исповедао Дени.

И поред тешких прилика, Дени се ниједнога тренутка није дао поколебати. Исписавши горње захтеве са великом енергијом и бранивши их пуне две године, Дени је говорио 1917 године са меланхолијом човека који је извршио своју дужност до краја:

„То је наша застава. Ако испадне из наших ослабелих руку, ми ћемо бити мирни: стара земља француска узалуд ће бити пустошена германском фуријом, они је могу колико хоће обесвећавати својим злочинима, њихово немоћно беснило неће јој одузети плодност. Бесмртна и ведра мајка родиће нове борце који ће разнети нашу мисао и оствариће је са више дара и успеха“ (*La Nation tchèque*, 1917, 374).

Када је утврдио, одмах у почетку рата, да егзистенција Француске захтева самосталност Чехословачке и Југославије, он је одмах извео и даљи закључак: да те земље морају бити солидне творевине. Све што је ишло на то да се оне ма у ком правцу ослабе, ишло је, по његову мишљењу, и против Француске, и Французи су, пре свих осталих, дужни да пазе да се то не деси. Ако се може рећи да је основно питање о независности Чехословачке и Југославије била његова главна брига у почетку рата, доцније, све што су се догађаји више компликовали, за њега су ницали нови задаци, да се то основно решење невештим извршењем не компромитује. Ми га, за све време рата, видимо на делу.

Одмах у почетку рата чешки политичари, а међу њима на првом месту професор Масарик, поверили су Дени-у директорство листа *La Nation tchèque*, чији је први број изашао 1 маја 1915 год. Наравно, у поузданије руке тај велики и деликатни посао они нису могли ставити. Две пуне године водио је тај часопис Дени, док га није заменио новим предузећем, још већим по замисли, *Le Monde Slave*, у којем су обухваћени сви словенски народи, и који је излазио такође две године, 1917 и 1918. *La Nation tchèque* продужио је да издаје љубимац и ученик Дени-ев,

Е. Бенеш, тадашњи главни секретар „Националног савета чешких покрајина“, Масарикова десна рука за време рата и данашњи министар спољних послова у Чехословачкој.

Тако је Дени за време рата ишао од једног посла другом, и поред седамдесете године живота, руководећи се свугде истом идејом: да се Француска мора у даљем развоју свом, после рата нарочито, ослободити на словенске земље, нашу земљу, Чехословачку, Пољску и Русију. Проучавајмо, вели он, наше пријатеље; ако хоћемо да са њима искрено говоримо, ми им морамо знати добро и историју, и тежње, и књижевност, и потребе, изворе и производе; треба дати солидну, стварну базу данашњим неодређеним и сентименталним пријатељствима.

Далеко би ме одвело када бих хтео да пратим развој погледа и рада Дени-ева у свима правцима; али морам поменути да се и даље у томе целокупном раду провлачи као црвени конац најближа, најинтимнија брига његова да судбина Чехословачке и Југославије не буде у великом метежу стављена у опасност. Када је требало расправити питање о односима према Словацима, Дени пише књигу о њима, и доцније, када је требало расправити питање о Немцима у Чешкој, Дени стаје одлучно на страну Чеха, као што је то било и једино могуће за сваког оног ко је желео прави напредак и развој ове земље.

*

Исто тако је Дени пратио све што се тицало наше земље. Истина, он о њој није написао онолико монументалних дела колико о Чешкој, али ју је исто толико волео. Овај човек хладне спољашности, врло резервисан у својим разговорима, пуританац у животу, чинио је на посетице своје утисак уравнотежена мислиоца, врло одмерена и закопчана. Многи, када су читали његова дела, друкчије су га замишљали; и ко га је после тога посећивао у Rue Michelet, у његовом кабинету, чији је један цео зид био заузет великом сликом вароши Прага, поклоном Прашке општине пријатељу чешкога народа, осећао је мало разочарење. Али они који су га ближе знали, знали су да је Дени у ствари онакав какав је у својим делима. Под хладном спољашњошћу прикривала се необична осетљивост и пријемчивост за утиске. И ако је хтео увек да докаже да је све што је говорио о нашој земљи истицало из пуног уверења, да је то само у интересу Француске, и да он говори једино као француски патриот, ипак се увек осећало да он наш народ дубоко воли. Како друкчије да објаснимо све оно што је Дени у корист нашег народа предузимао и написао. Ја мислим да нећу претерати ако речем да ниједан странац није заједно са нама толико преживљавао све перипетије рата и све перипетије конференције мира колико професор Дени. Нема ниједног догађаја који му није истрагао какав одзив увек пуно сугестивности, разумности и оног дубоког разумевања ствари, које одликује

сва његова дела. Ми смо с њим говорили потпуно искрено, „de plein coeur“, „од свег срца“, како је он говорио. И сматрали смо догађаје који се тичу наших двеју отаџбина за заједничке.

Међу четири књиге које је Дени издао за време рата, *La Guerre, Les Slovaques, L'Allemagne et la paix*, прво место заузима *La Grande Serbie* (1915 г.). Он је њоме отпочео нову колекцију дела под називом *Bibliothèque d'histoire et de politique*, и у предговору, који представља неке врсте грађанску и научничку исповест, он вели, заборављајући да о себи говори, да „хоће да објасни Французима који воле Србију а не знају зашто, да је њихова љубав оправдана, и да покаже све разлоге српскога успеха који је задивио свет и српског хероизма који је подигао општи ентузијазам“.

La Grande Serbie није систематска историја Србије; то је велико, на 336 страна, речито, увек документовано историско објашњење и образложење савремених догађаја. Из прошлости је узео Дени оно што има значаја за савремени живот, што се у њему продужава. Цела књига је написана зато да се покаже да наше уједињење „налаже политичарима историја и етнографија; да је оно резултат развитка националне свести народа који у току векова, сталним и једнодушним напором, тежи ка јединству“, да је то уједињење неопходност европског мира и један од услова мира и сигурности Француске.

У даљем своме раду, и у *Nation tchèque*, и у *Monde Slave*, и на састанцима политичара и националних радника који су бивали сваког четвртка и којима је Дени председавао, у својим јавним предавањима, у многобројним јавним манифестацијама за Савезнике, за нас, за друге потиштене народе, Дени је находио увек нове снаге, нових аргумената и новог материјала да одбије по нешто од нас, да понешто расправи што се нас тицало. Самим догађијима Париз је био одређен да буде центар свега што се тицало рата. Као на каквој великој берзи, тако су у јавном мишљењу Париза пролазиле различне вредности и Париз им је обележавао прави значај. На томе месту имати Дени-а на бранику својих интереса, значило је много.

Када је Србија пропала, Дени је на скупу у Сорбони, у присуству Председника Републике, 1 фебруара 1916 год., узвикнуо: „Гледајући ову катастрофу, једну од најтрагичнијих које је историја икад забележила, самртничка мука стеже нам душе, у толико више што се са њом меша потајна грижа савести“ (*Nation tchèque*, I., 19). Одбијајући одговорност за ову страшну несрећу српскога народа од народа француског, који није био испод задатка који га је очекивао у рату и који не би допустио да до ње дође, он другом приликом вели: „Пред овом жалосном катастрофом, овим истинитим пркосом провиђења човечанском разуму, многи је савезнички министар морао уздрхтати од језе гриже савести: тешка је одговорност оних државника чије су несигурне комбинације

или издајничка одуговлачења довела до овако неоправљивих резултата“ (*Le Monde Slave*, 5, стр. 700).

Он је бранио са сваке стране од напада наш народ. Познато је колико се Аустрија трудила да баца кривицу за светски рат на званичну Србију и колико би таква оптужба шкодила интересима нашег народа да није, одмах у почетку, одбачена од нас и наших савезника. Тешко је рећи ко највише у том правцу има заслуга, али се и ту чуо глас Дени-ев, увек звонак и чист. Када су Бугари хтели својим старим везама да подстакну своје некадашње пријатеље у Француској, као што су успели да учине у Енглеској, да се о њима говори као жртвама цара Фердинанда и српске грађљивости, Дени је у чланку *La Bulgarie et la diplomatie alliée* показао сву дубину јаза који дели француски народ од бугарског и све бесциље пренемагања бугарских агената и њихових покушаја да изазову код француске публике какву болећивост према својој судбини. И ми можемо заиста тврдити да су Французи у том правцу, и ако је многе од њих везивало старо пријатељство са бугарским народом, умели да оцене сав значај измене која се извршила, и да своје старо пријатељство не везују за рушење онога што је добивено толиком крвљу француског и српског народа. Бугари се никад више нису могли у овим круговима дићи. Када су покушали за време конференције мира, засипајући десетинама књига, брошура, мемоара и свачег другог, свакога ко се интересовао овим питањима, да докажу да имају права на попустљивост од стране савезника, јер су прекинули својевољно рат, опет се чуо Дени-ев глас: „Бугари су се предали зато што су тучени, онако исто као што су Немци тражили примирје у очи сигурне војничке катастрофе. Бугаре нису победили дипломати, већ француски и српски војници“. То је била општа тачка гледишта француске интелигенције у ово време.

Али било је још једно питање, питање нашег и француског односа према Талијанима. Дени је и ту заузео одлучну позицију. Њему је изгледало да ће своју мисију извршити само тако ако се заузме да победи она страна на којој је правда и истина. Одајући велику хвалу талијанском народу за поднесене жртве, признајући све лепе особине његовој култури, толико блиској француској, и по духу и по старости, он му није могао дати за право тамо где је талијански народ тражио очиту неправду. Он је апеловао на најбољи део талијанскога друштва да не ствара клицу нових ратова, он је осећао тугу видећи да народ који је он волео и којему се дивио, допушта да га компромитују рђави саветодавци. Када је после примирја чуо да талијанска војска заузима крајеве који су српскохрватски и словенски, његова душа је до дна уздрхтала, и он је одржао у *Foi et Vie* један говор, *Du Vardar à l'Istrie*, којим је евоцирао, својим пластичним језиком, све покрајине наше од једног краја наше земље до другога, и ставио пред публику злочин

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

који хоће Талијани над њима да изврше, са таквом силином да се публика дуго није могла повратити од овација српском народу и седом научнику...

Далеко би ме одвело када бих хтео да изређам све што је Дени-у овом правцу предузимао. Он је био неуморан. Наша ствар постала је његова лична, и сваки ударац нанесен нашем народу побуђивао је Дениа да га са два ударца одмазди. Када је Шарл Риве написао књигу о Југославији по површним утисцима које је на своме брзом путу добио, и када је изгледало да је та књига, и поред Ривеових супротних тврђења, наперена против уједињења нашега народа, Дени се спремао одмах да му одговори. Материјал је већ био сакупљен, и требало је да се неки подаци на лицу места провере... Њу би сада заменила друга књига о нашем народу коју, на жалост, није могао више написати...

*

Ово је у кратким потезима рад професора Дени-а. У целом животу, у целом раду свом, он је син Француске. После несрећнога рата од 1870 године у којем је и Дени учествовао као војник, цела генерација француских историка окреће се Словенству. Ниче цела школа француских слависта у којој Дени заузима почасно место.

Али радећи у библиотекама, проучавајући прошлост словенских народа, сви они мисле на будућност своје земље. 1870. година и Дени-у није давала мира, као ни толиким другим генерацијама Француске, покрећући у њему све нове и нове планове и дајући му све нову снагу. А када је дошао час разрачунавања, он је сву своју снагу и све знање ставио на расположење отаџбини. Извукао је све аргументе из свога педесетогодишњег научнога рада, скупио је и на видело изнео све што му је давала наука којој је више од пола века одано служио, да би доказао право Француске на одузете од Немаца области и да би јасно утврдио да су животни интереси Француске да Чехословаци и Југословени, Срби, Хрвати и Словенци, образују слободне и снажне државе које би у пуној мери одговарале њиховим јасно одређеним индивидуалностима.

Професор Дени је својим животом и својим радом дао тип оних људи који стварају братство међу народима. Он није силазио са висине старе и прослављене нације да суди малим народима, да им судбину одређује и расправља њихова животна питања по вољи случајне или тренутне политичке конјектуре, већ је радио заједно са њима, трудио се годинама да уђе у све тајне њихове прошлости и све загонетке њихова данашњег положаја. И када је дошао одсудни тренутак, за њега није било тајни. Он није могао мислити и тада друкчије него ранијих година: никакви утицаји, никакви разлози компромиснога карактера нису га могли покренути да и за длаку одступи од онога што је истина и његово уверење.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Тако се развија оно узајамно поверење међу народима које је најјачи и најтрајнији савез међу њима; Дени је био један од славних твораца такве узајамности францускога и српскога народа...

Али сам Дени је добро знао како су ретки такви људи у свету, а осећао је да без њих нема праве и осигуране будућности међу народима. Он се, свакодневно, могао уверити из дневних листова са каквом се невероватном површношћу говори о најтежим питањима иностране политике, и како су често најсветији интереси једног народа жртва каквог полуписменог сарадника новина, којему је често мање времена требало да се упозна са каквим питањем него што му је било потребно да напише о њему свој суд, који је каткада ишао чак до стубаца полуваничних органа...

То је Дени-а, као и све друге праве Французе, дубоко болело. У пријатељским разговорима о будућим односима међу нашим земљама, мисао Дени-ева и свих сарадника на узајамности међу нашим и француским народима, била је да се у Паризу створи центар за проучавање Словенства, који ће методима француске науке, духом француске нације, на свагда узети тај благородни посао из руку других иностранца и створити у Паризу школу не само узајамног познавања, него и љубави и пријатељства међу француским народима и Словенима. Тако је пописао *Institut d'études slaves* у Паризу, „Институт за проучавање Словенства“, којему је први директор био Дени, а чија су прва два одељка, чија су крила била југословенско и чехословачко.

Објашњавајући његов задатак својим сународницима, Дени је о њему овако говорио:

„Институт за проучавање Словенства, радећи на величини и слави отаџбине, груписаће око себе пријатеље које му је задобио геније француских писаца и оданост француских војника. Његов је циљ — мир; његове су погодбе — интимна и искрена сарадња свих оних који су, како код нас тако и код Словена, прожети уверењем да се Немачка може само тако уразумити, ако њеној срџби и њеним надменим шимерама ставимо на супрот неприступну преграду ненарушених савеза; његово је средство — наука, а његова је девиза — Истином ка Светлости!“

Ово нису фразе и декламације. У овим неколиким речима Дени је цео, са целим својим животом и целим својим радом. Он никада науку није делио од живота, мисао од рада, истину од њене примене. Институт је инкарнација таквог схватања живота. Он има да нам ствара нове Дени-е. Чувајмо га као завештање Дени-ево.

Дени-у не би суђено да развије свој Институт, исто онако као што му не би суђено да оствари друге своје намере, којима би у миру продужио онај хумани рад који је вршио са много успеха и пожртвовања за време рата.

Али и ако је живот његов прекинут још у пуној акцији, и ако је

он још обећавао нова дела, професор Дени је у потпуности извршио свој дуг човечанству, служећи одано целог свог века идеалу правде и истине који је ставио као циљ своме животу. Презирући насиље и осећајући дубоко са онима који су потиштени, он је пружио своју помоћ нашем народу онда када је био у невољи, стичући му пријатеље и у својој земљи, и изван ње докле је год његово лепо име допирало... Наш народ, одајући му своју искрену захвалност за то, одавно је унео професора Дени-а у ред првих бораца и другова својих за своје ослобођење. А његова светла успомена, која ће надахњивати и његове пријатеље, и његове ученике, и његову последњу творевину, његов Институт, држаће и нас, који смо га познавали, дубоко поштовали и волели, и наш народ, који уме добро ценити, у сталном уверењу о великим и хуманим особинама француског народа.

А. БЕЛИЋ

СРЕДЊЕШКОЛСКИ КЛАСИЦИЗАМ У СЛУЖБИ НАУКЕ

Код нас ће у брзо опет бити речи о положају класичких језика у средњој настави. Нашој новој држави предстоји уједначење просветног законодавства. Тиме ће се наићи и на законе о средњим школама, на неједнаке наставне програме, па и на класичке језике у тим програмима. Код нас у Србији ми данас имамо, бар у пракси, само гимназије с једним класичким језиком, то јест с латинским. Међутим, у Војводини, у Хрватској и у Словеначкој, уче се у гимназијама и грчки и латински језик. Како ћемо се ту сложити? Шта ту треба узаконити?

Питање о средњешколском класицизму је, као што се зна, врло старо. Оно је европско, а не само наше. Свуда, па и код нас, има странка „за“, и странка „против“. У предратној Србији ова је друга надјачала ону прву. И сам латински језик одржао се у српским гимназијама више по угледу на иностранство, и као концесија једној општој европској традицији, него ли по неком програму. Сад после рата, у Србији се, ма и привремено, практиковала и гимназиска матура без иједног класичког језика.

И у осталој Европи, па и код нас, копча су се између ових двеју странака поглавито ломила око васпитне вредности класицизма. Класичари су доказивали да је њихов предмет чудотворан камен мудрости за естетичко, морално и умно васпитање човека, најодабранија храна за душу и најбоља гимнастика за мозак. Противници су на супрот томе истицали васпитну вредност живих језика и „реалних“ наука.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Мене се овде не тиче та васпитна страна класицизма. За њу се могу питати наши педагози и филозофи. Има једна друга страна целог проблема, којој посвећујем овај чланак. Као што сам већ у наслову чланка наговестио, мислим на неопходност знања класичких језика за рад на науци. Колико знам, нико ни у иностранству ни код нас није расправљао питање с те стране. Можда зато што је ту све јасно, и што тако рећи нема шта да се расправља. Међутим, због тога се та страна често превиђа, нарочито код нас. Неће, дакле, бити с горега да се баш о њој поразговарамо.

По неко ће се зачудити какве ја то научне циљеве замишљам у средњој настави, где главну улогу игра опште образовање. Али средња школа је за ретко кога ученика последња и завршна школа. Између осталог, и универзитети добијају своје слушаоце из средњешколаца — из оних који су положили „испит зрелости“. Средња настава, дакле, стоји у органској вези и са вишом университетском наставом. Универзитетима пак није само задатак да студенте снабду готовим знањима из ове или оне струке. Задатак је универзитета и то да даровитије између студената оспособе како би они после, личним научним радом, производили и сами нова научна знања. Тако је свуда, па и код нас. То изреком тражи и наш университетски закон. Јер сваки се образован народ данас труди да не буде само увозник науке из иностранства, него да и сам учествује у међународној научној утакмици. Свакоме је, дакле, таком народу стало да му његови научни заводи стварају и обнављају домаћи научни подмладак. Но та се задаћа отежава, па и онемогућава универзитетима, ако им средње школе шаљу ученике који нису већ унапред наоружани неопходним оруђем за научне послове. Очеvidно је да се студент на универзитету не може уједно и удубљивати у своју струку и немати тако рећи кључеве од те струке. Такви су на пр. кључеви модерни језици, без којих се не да завирити ни у једну университетску науку. Такви су кључеви и мртви класички језици, ако не за све, а оно за велики број университетских струка. Према томе, бар они студенти који се мисле одати тим струкама и обрађивати их доцније у животу, морају донети још унапред, то јест још из средње школе, знање та два мртва језика.

Класички језици требају, сем „класичарима“, још и филозофу, историчару, етнологу, географу, лингвисти, књижевном историчару, археологу и историчару уметности, правнику, богослову, и т. д. Разуме се, није говор о онима од тих стручњака који се баве само грчком и латинском филозофијом, грчком и латинском историјом, и т. д. То су опет „класичари“, само разних врста. Ја овде имам на уму баш оне од поменутих стручњака који проучавају модерне културне народе, њихову филозофију, њихову историју, и т. д. А понајпре имам на уму нашу српску националну науку. Реч је, дакле, о знањима којима свака цивилизо-

вана држава, па и наша, придаје првостепени и сасвим актуелни значај, како на универзитетима, тако и у научној књижевности.

Откуда ту потреба за туђим и умрлим класичким језицима? То долази у главном из два разлога:

1) Због безбројних грчки и латински писаних споменика, не само старих, него и средњеveковних, па у неколико и новијих, који се тичу и модерних народа, било као извори о њима, било чак као њихови властители умни производи; и

2) Због силних трагова из живота Грка и Латина у животу модернога света. При проучавању тих трагова настаје сваки час питање како је та и та ствар стајала у грчкој и латинској старини. А то значи да се и ту мора оперисати с грчким и латинским речима, текстовима, речницима, и т. д., то јест са грчким и латинским језиком.

Да би се схватило откуда толики извори о модерним народима на грчком и латинском језику; откуда код тих народа чак и домаћи споменици грчки и латински; откуда у модерноме животу трагови из грчке и латинске прошлости, — ваља се сетити да ми овде имамо посла с двама нацијама, с двама језицима, с двама књижевностима, и у опште с двама цивилизацијама које су још од старогa века, па кроз низ столећа, терале највишу светску каријеру.

Још у староме веку, и Грци и Латини истакли су се као најобразованији народи на земљи. Уједно, они су још од тада дрмали и огромним светским царствима, као што то беше македонско и римско царство. Грци уз то беху и ненадмашни светски трговци. И једни и други су још од онда раширили свој утицај, па и свој језик, на далеко по иностранству. Они су још тада дошли у прве додире са модерним расама европским. Они су још од тада почели писати о тим расама у својој високо развијеној књижевности. Они су још тада послали прве зраке своје културне светлости у модерни свет.

У средњем веку, језик и књига Грка и Латина постадоше још куд и камо важнијим за модерне народе. А грчка и латинска цивилизација продре у то доба код њих тако рећи до саме сржи њихове. У тако званој великој народној сеоби, модерни народи дођоше сами Грцима и Латинима ближе на мету. Они провалише дубоко у грчке и латинске области, Германи код Латина у западну Европу, а Словени код Грка на Балкан. Но и Грци и Латини беху сад освештали свој језик, своју књигу и своју културу неодољивим крстом. Они су већ поодавно имали сваки по једну велику централу за власт крста на земљи. Код Латина то беше „универсално“ римско папство, а код Грка Византија, наследница римске империје, с крштеним „римским“ императором, који је сад говорио грчки, и с „васељенским“ грчким патријархом у престоници Цариграду. Папство сад покрсти све Германе, па и један део Словена. Оно поста и њихова врховна црквена власт. Оно им наметну и свој ла-

тински језик као њихов црквени и књижевни језик. На тај начин, сви модерни народи, који су примили хришћанство и црквену писменост из Рима, писали су после кроз цео средњи век и своје домаће споменике на мртвом латинском језику, место на својим живим говорима. Сем тога, с латинским крстом и с латинском књигом изли се код тих народа и цела остала хришћанска латинска култура. Уједно, Византија је распрострала своје грчко хришћанство и грчку хришћанску културу код балканских и руских Словена. Истина, она није ту могла натурити, као папство на западу, ни непосредну црквену диктатуру своју, ни свој грчки језик као црквени и књижевни. Словени, који су се покрестили из Византије, благовремено су извојевали од Грка своје автокефалне државне цркве, са домаћим свештенством и са словенским језиком у цркви и у књизи. Па ипак, и ти су Словени писали по који пут у средњем веку на ондашњим светским језицима грчком и латинском. Међутим, што се тиче грчких споменика у самој Византији, они су у много већој мери од старих грчких споменика права ризница сваковрсних вести о готово целокупном модерном свету, нарочито о односима између тога света и Византије, који су се сад тако умножили. Грчка књига губи ту вредност светског извора тек на прагу средњевековне периоде, кад је и грчка слобода пропала.

И тако, Грци и Латини извршили су у средњем веку ни више ни мање него духовно освојење целе Европе. Њихово писмо, њихов књижевни језик, садржина њихове тадашње цивилизације, постали су својином и модернога света. Чак и њихова старинска расна мржња, претворена у средњевековно доба у верску, и завршена коначним верским расцепом између њих у 11 веку, пренела се у том верском облику и на модерни свет. Европски народи се и данас по тој туђој мржњи деле на завађене логоре, као што су латинско-католички и грчко-православни логор.

Али као да је све то било мало, јелинизам и латинштина уткали су се и у новоме веку читавим сплетовима још и других нерава у живот модерних народа. У средњевековној периоди, Грци и Латини дали су тим народима поглавито своју тадашњу хришћанску цркву и црквену просвету, а не своју претхришћанску многобожачку цивилизацију. С овом ранијом цивилизацијом грчки и латински свет био је и сам прекинуо, још од како је на заходу старога века прихватио јеврејско хришћанство. Но у предзорје новог века, геније те древне, те „класичке“ образованости грчко-латинске васкрснуо је испод толиковековне хришћанске плоче, па се опет појавио у једној од двеју „класичких“ земаља, — у колевци старих, класичких Латина, Италији. Под његовим предводништвом, ступили су Италијани, па онда и други западноевропски народи, а поред осталог и наши градови у Далмацији, у велико доба хуманизма и ренесансе. Средњевековни црквени идеали, које су Грци и Латини средњег века пресадили и у осталу Европу, бише оборени. Место тога,

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

модерно друштво на западу би задахнуто *свештовним* идеалима старих многобожачких Грка и Латина. На супрот средњевековној црквеној схоластици, црквеној књижевности и црквеној уметности, које су дотле потпуно господариле у модерноме свету, васпостављена је старовековна грчко-латинска световна филозофија и у опште слободна наука; поникла је бујна световна књижевност, на живим модерним језицима, а у древним грчко-латинским оквирима; родила се опет и стара грчко-латинска драма, заједно с позориштем, које је црква држала затворено кроз цео средњи век; обновљене су и остале врсте световне уметности, по старовековном грчко-латинском укусу. Једном речју, сва духовна производња овога хуманистичког и препорођајног покрета добила је класички грчко-латински печат. Уједно, образованији кругови одали су се са заносом класичким студијама. Са свих страна прикупљани су забачени стари рукописи класичких писаца у грчком и латинском оригиналу. Маса грчких рукописа купована је од византиских Грка, који су бежали на запад после пада Византије под Турке. Полагани су темељи данашњим великим збиркама класичких рукописа, којима се сад диче поједине западноевропске библиотеке. Поникла су прва критичка издања класичких текстова. Настала је жива утакмица да се на старим латинским писцима изучи чист језик Цицеронов, место исквареног латинског у средњевековној црквеној књижевности. Употреба латинског језика у књижевној радњи готово је још више порасла него ли у средњем веку, ма да је сад латински језик поделио царство у писаној речи са живим модерним говорима. Латинским се језиком сад није служила само црква, теологија, разне званичне канцеларије, и т. д., у својим списима и документима, него и новорођена слободна наука и филозофија у својим трактатима. У љубави према том мртвом језику слагали су се и црква и нови хуманистички правац, ма да су се иначе потпуно разилазили у културним тежњама. У исто време дала се препорођена западна Европа и на живо студирање старогрчког језика. По неки су чак писали на том језику. Из јавнога живота хуманизам се зацарио и по школама. Новоиздани класички писци заведени су као један од најглавнијих школских предмета. Од тада се управо и датира класицизам школске наставе, који је све до у 19 век био камен темељац школског образовања и васпитања.

Ето, дакле, колико је грчко-латинска старина чак и из гроба утицала на модерни свет, и колико се дубоко упила у читаву једну периоду живота модернога света из самога новог века. Па ни то није био последњи пут. Западни модерни народи су и у најновијим столећима, нарочито у 18 веку, погледали још по једанпут на мртву класичку прошлост, и поново се њоме одушевили, нарочито у својој књижевној производњи. Запад има и из тих најновијих времена своју тако звану „псевдокласичку“ литературу. Имамо је и ми Срби. Но то је сад био задњи опроштајни поглед. У 19 веку модерни се свет већ почео осећати

као духовно одрастао, и стао је критиковати старинске грчко-латинске идеале. Под предводништвом своје ојачале позитивне науке и својих нових књижевних струја, он је стао тражити себи путеве и у напред, а не само у натраг. Тек тада је потражена и у школи она златна средина између „хуманизма“ и „реализма“, коју данас видимо у најнапреднијим модерним државама, а која води рачуна и о потребама духовних наука, и о потребама „реалних“ струка.

Из овога што је доведе речено, читалац може и сам слутити колико су споменици, писани о модерним народима, или и од самих тих народа, на грчком и латинском језику, многобројни и разноврсни. Јасно је и то колико су духовне везе модернога света са старим и средњовековним грчко-латинским светом дубоке и многоструке. А ја, као што сам већ споменуо раније, оснивам баш на тим двама разлозима потребу учења класичких језика. Но да извршимо, ако се смем тако изразити, и једну рачунску пробу. Да пођемо од науке до науке, како смо их горе побројали, и да видимо у којој мери свака од тих наука, за област модернога живота који проучава, има посла с оним писаним споменицима и с оним неписаним везама, па с тиме и с класичким језицима. Разуме се да ја као стручњак, а не енциклопедиста, нисам и у другим струкама код своје куће, те нећу свуда моћи дати неке потпуне слике. Наводићу само оно што још није избледело у мом општем образовању, и што ми у овај мах пада на ум.

Шта на пр. филозоф који се поглавито интересује за модерну филозофију, налази код модернога света написано на класичким језицима? Какве утицаје грчког и латинског филозофског мишљења на модерно има он да размршава? Можда не бих требао ни да трошим речи о тим стварима, које су сваком образованом човеку познате као најобичније истине. Толики великани модерне филозофије, почевши од оца њеног Декарта па све до Лајбница, писали су своја епохална дела на латинском језику. А што се тиче веза у садржини, сваки уџбеник историје филозофског мишљења људског понавља нам да модерна филозофија, све до позитивизма и еволуционизма 19. века, почива на темељима старе грчко-латинске филозофије; да је то управо једна иста филозофија, једна целина; да су читави модерни филозофски системи само величанствене разраде основних мисли из филозофије старих Грка и Латина, и т. д. Шта више, у по неким филозофским областима модерна филозофија стоји и дан дањи још увек онде где су у тим областима стала та два стара народа. Све то натерује модернога филозофа да се обавештава о старој грчкој и латинској филозофији, о њеним великим творцима, о њиховим списима, о њиховим схватањима и појмовима, о разним грчким и латинским филозофским терминима, схемама, изрекама, и т. д. Ако он због тога и не мора увек ићи на грчке и латинске оригиналне текстове, њему ваља прочитати по штогод из данашње стручне литера-

туре, или бар загледати у какав филозофски речник. Међутим, ретко која од тих данашњих књига не претпоставља бар какво такво знање класичких језика.

Кад је овако у филозофији, шта тек да кажем о етнологији модерних народа, о њиховој историји, о историској географији модерних земаља и о другим сличним историским дисциплинама? Све те науке почивају једним огромним делом својим на писаним *изворима*. А ми смо видели напред какво море грчких и латинских извора постоји о модерноме свету од старог па до у нови век. Ти су извори разнога порекла. Тако, амо спада све што су о модерним народима написали стари и средњевековни Грци. Ту су, даље, и толики извори старих Латина, догод се о Латинима може говорити као о нечем засебном од новијих латинских (романских) народности, које су у току средњег века постале стапањем западноевропског латинског живља са његовим германским освајачима. Сем тога, ту су и средњевековни, па и новији, *црквени* извори на латинском језику: из папске канцеларије, из разних других канцеларија католичке цркве, из католичких манастира, и т. д. Напоследку, ту је и безброј латинских, па и нешто грчких, *свешовних* извора самих модерних народа, од како су и они у средњем веку научили читати и писати, једни од Грка, а други од Латина. Мислим на латинске изворе из владалачких и других световних канцеларија код западноевропских католичких народа, и на световне писце тих народа. Јер споменули смо на своме месту да је на западу и тај свет без мантије писао све до краја средњег века, па донекле и у новоме веку, на латинском књижевном језику своје католичке цркве. Мислим такође и на оно мало грчких, па и латинских, докумената, што је у средњем веку издано из владалачких канцеларија источно-словенских држава. А могу додати да ми источни Словени имамо из средњег века на грчком језику и по неки *црквени* извор домаћег порекла. По књижевној врсти, ове гомиле грчких и латинских извора о модерноме свету обухватају историске и географске списе, летописе, уговоре, повеље, натписе, записе, и т. д. У погледу садржине, ти нам извори дају најразноврснију научну грађу, која спада у струке о којима је овде реч, а тиче се модернога света. Да није тих извора, ми не бисмо знали за низ политичких и војничких дела модерних народа, за низ њихових личности и установа, за низ њихових данас ишчезлих обичаја, за постанак и даљи развитак многих њихових насеља, и т. д.; једном речи, за безброј важних, и често пресудних момената њихове судбине и каријере. Узмемо ли у обзир прва времена, то јест док модерни свет није још био писмен, та грађа има вредност првих и најстаријих писмених података које у опште модерни народи имају о себи, и кроз коју готово први пут излазе на светлост науке,

Но да не дуљимо више о овој тако јасној истини. Боље је да се запитамо требају ли нам класички језици у историји, етнологији и т. д.,

не само због извора, него и због каквих год остатака грчке и латинске прошлости у новим областима модернога живота којима се те научне гране баве. И из тога разлога потреба за класичким језицима је у тим струкама тако исто огромна као и због извора. Као што смо горе тумачили, Грци и Латини, нарочито у средњем веку, укрстили су се у великој мери чак и крвно са модерним светом. А то је укрштање узело још куд и камо замашније размере на духовном пољу. Што смо на поменутом месту рекли у опште, то вреди и за групу факата за које се интересује историја, етнологија с етнографијом, историска географија, и томе слично. Може се без претеривања тврдити да је грчки и латински утицај готово преобразио модерне народе у свима тим правцима. Колико је на пр. измењена првобитна прадедовска душа модерних народа само грчким и латинским хришћанством! Споменимо и безбројне грчке и латинске културне потребе, обичаје, навике, сујеверице, врсте послова, начине вршења тих послова, разне предмете и артикле домаћег грчког и латинског живота, и т. д., и т. д., који су се уплели и у живот модернога друштва. Даље, Грци и Латини су засновали небројене модерне европске градове и насеља, која и данас постоје, често баш под некадашњим грчким и латинским именима. Они су крстили масу европских брда, река, долина и других природних ствари на европском континенту. Исто тако, они су својим утицајем врло знатно променили првобитна политичка стања модерних раса и племена. И т. д. Значи да се и у области наука о којима сад говоримо, на сваком кораку наилази на грчки и латински прѣт, па с тиме на грчки и латински језик.

(СВРШИТЕ СЕ)

Д. Н. АНАСТАСИЈЕВИЋ

ПРОСВЕЂИВАЊЕ ОДРАСЛИХ

I

Кад о питању око чијег решавања практично радимо, и још једанпут почињем писати, чиним то поводом новинских вести о одлукама академског савета београдског универзитета које се тичу „најинтензивнијег рада на просвеђивању што ширих народних маса“ који се, идуће јесени, има отпочети „на најразгранатијој основи“.

Између тих закључака, нас најмање интересује оно облигатно изашиланье у иноземство, да се проуче најбоље уређени народни универзитети, па ћемо наше примедбе на то најкраће забележити. Добро је, и треба културне наше људе, особито млађе, слати на оваке студије, али не у вези с практичним нашим потребама дана. За оно што нама треба већ данас, а што ће на јесен требати „уједињеној акцији свих

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

просветних удружења“, сасвим је свеједно шта ће Г. Д-р Богдан Гавриловић наћи у Скандинавији. Нема ни најмање сумње, изашиљање бившег ректора универзитета у Скандинавију ће њега знатно оспособити да стане на чело координованим настојањима око просвећивања одраслих, али оно не може задовољити потребе које тешко осећају покрајински, локални и стручни органи т. зв. народног, пучког, друштвеног просвећивања. Изразивши нашу пуну веру у интелигенцију и у енергичност Д-ра Богдана Гавриловића, треба да рекнемо њему и академском сенату наше потребе које се могу задовољити само у Београду, а никако у Копенхагену.

Наша је прва потреба: списак добрих књига на српско-хрватском и на словенском језику. Јер не треба просвећивање одраслих истоветовати с јавним предавањима. Немци су за њ нашли красну реч: заједница рада. Заједница рада више и мање школованих људи. Заједницом рада треба ми да решавамо и питање: шта чита, шта треба да чита наше друштво. Ево како то питање изгледа у стварности: познајем једну породицу у коју старија сестра уноси књиге каквима данас народне књижнице снабдева Матица Српска, док млађа сестра доноси књиге некога Мих. Михајловића, *Из Народа*, забавне и шaljиве приче, и другог неког Милана Правдиновића, *Како је Травићка уклепа Маландрића, или шешко шоме кога куну...* Млађа сестра чита једне и друге књиге, осети разлику у корист првих и, по иницијативи из Новог Сада, преображава своју лектуру. Други пут, питање овако изгледа: долази Матици питање где се могу набавити, за гимназисткињу VII разреда, 1) *Тајне шпанске инквизиције* од Farrer-a (тако!) и 2) *Историјски записи* од Lamb-a. Како ће и један секретар Матице Српске одговорати на овакве појединачне жеље, без књижевног саветника какав, отприлике, скоро сваке године издаје Dürerbund у Минхену, какав стално издаје Svaz Osvtёovu у Прагу? О том да и не говоримо, да би после издавања првог списка добрих књига овака питања постала мање потребна, да би била далеко интелигентнија. — Овој првој потреби, јер се ради о организовању лектуре нашег друштва, прибравам ја и потребу да се приређују течајеви за књижничаре. Нама пред очима лебди као идеал онај дан кад ће свако наше село имати своју јавну књижницу, а књижничарска култура нашег друштва је тако незнатна да се без њена унапређења ништа неће моћи постићи.

Друга наша потреба, која се и опет може задовољити само нашом, југословенском заједницом рада, јесте интелигентно и концентрисано старање о народним забавама. Не, просвета не треба да буде медицина о којој ће непросвећена публика веровати: што више горка, више и лековита. И у школи она треба да буде весела, ведрa, мање књишка, а још више у слободним удружењима. Поред оснивања књижница, Матица Српска је отпочела посао приређивањем бесплатних народних села. Ко

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

се у нас стара за уметнички и научни ниво народних забава? Да се кроз њих пропагише музичка уметност по извесном реду и систему? Ко тражи који се монолози, који диалози класичне драмске књижевности могу искинути из целине, и приказати нашем друштву у оквиру народних забава? Да ли је учињен бар први корак да се утврде правила декламовања, правила лепог читања?

Или, познаваоци нашег друштва нам рекоше: не почињите никакву пропаганду просвете код одраслих, пре него што можете дати пројекције. Матица Српска није почела рад са почетком сезоне, у главном, због одсуства услова за пројекције. Она је дијализитиве наручила из Беча, добила их после по године, добила што није поручила и није добила све што је наручила, платила велику царину. Служи се скиоптиконом здравственог одсека. И ако има новца, она тврди да сва ова реквизица треба да набавља једна државна централа. Јер је не само некономично, него је и немогуће да, рецимо, Матица Српска или Сарајевска Просвета припреми дијализитиве за пројектирање Мештровићеве или, у опште, југословенске данашње уметности, да Матица спреми дијализитиве за предавање о Србији, о нашем Приморју, и предавања уз њих. Чеси су својим инвалидима организовали лабораториј за дијализитиве, па и за школска учила у опште.

Све ове, споменуте и неспоменуте, потребе би се најпробитачније могле задовољити кад би Министарство Просвете сву субвенцију што је унесе у буџет у корист просвећивања одраслих, поверило Савезу Просветних Удружења, који нам у изглед ставља и академски сенат београдског универзитета, да он оснује: стовариште добрих књига, архиву или лабораториј дијализитива и филмова, стовариште скиоптикона, да организује састављање предавања и њихово умножавање и спрема материјал за програме народних забава.

У нас се већ злоупотребљава реч Народних Универзитета. То је природно у земљи где се и на средњим школама природне науке предају „белом кредом на црној табли“. Школу за одрасле не би требало тако звати, ако нема онога што би требала и свака средња школа да има; хемијски лабораториј, физикални и природописни кабинет, радионице за израђивање дрвета, жељеза и камена. Интернат да и не спомињемо. Али, ако не можемо засејати нашу отаџбину тим установама, расадник за њих треба одмах створити.

II

Као што се из напред наведенога види, просвећивање одраслих значи више ствари. За извесне крајеве Југославије, оно значи накнаду основне школе. Одрасломе се даје оно што је држава пропустила дати детету: писменост и мало рачунања. У другим случајевима, оно значи екстензију, проширење дејства постојећих културних институција. Престоница има

Народну Библиотеку, у којој треба да се теоретски проучавају и практично решавају проблеми библиотекарства, одакле треба да се пропагише смисао за библиотекарство кроз целу државу; престоница има или ће сутра имати и конзерваториум: социјална правда захтева да и провинција, и село, и радничка сиротиња на селу сазна и осети шта је то музичка уметност. Престоница има технички факултет: он треба да помаже просветној секцији обласних одбора архитекта и инжењера при њиховим покушајима да у источњачки дремљивоме друштву буди свесност о техничкој моћности западнога друштва, да пропагише култ рада. Престоница има универзитет, а то треба, с времена на време, да осети и Чачак и Кикинда, и Крагујевац и Нови Сад. Једном речју, све културне тековине престоница треба, по могућности, да дели с областима, окружно место са срезовима и селима. Интелектуална, технички-религиозна, хигијенска, уметничка и технички-практична култура средишта треба систематски, а не стазама случајности, да зрачи целом државом, уводећи у идејни крвоток што већи број чланова нашег друштва. Чешка демократија је, у овом погледу, ишла тако далеко да су чак и њена министарства обавестила широку јавност о свом раду у првој години републике. Радећи тако под контролом јавности, државна власт је учинила одлучан посао политичког васпитања чешке демократије.

Код просвећивања одраслих, нагласио сам његов карактер екстензије зато што при првом практиковању његову настаје питање о ниво-у овог посла. Ово питање треба решити што поштеније, што срећније. Одбацивати треба предрасуде о књижи за народ, о науци или уметности за народ. Народ, то је Доситеј, то је Вук, Његош, Марко Миљанов, то су безимени њихови духовни рођаци, између којих ја неке и лично познајем. Са чим не бих смео изићи пред Доситеја и Вука, нећу ни пред народ. Неписмени чланови друштва, чланови који су учили само основну школу, и они имају своје Колумбе, немирне духове који траже, отворене духове који примају навике са свих четирију страна света, уносе их у праксу свога живота и тиме пропагишу даље. И такозвана маса има људе који су читави културни центри, културне станице, и такозвани народ, пук, има своју аристократију. Овима има да се обраћа организовано просвећивање одраслих. Зато, у погледу лектире, отпадају разлози: *Јелисавку Обилића мајку*, народ радо чита, па са том књижевношћу треба почети. Има, и увек ће имати своју публику и *Сан Машере Божије*, па ипак нећемо с том књижицом у руци ићи у села, дописивати се са сељаком.

Просвећивање одраслих, „заједница рада“ читавога једног друштва, значи организовање приватне иницијативе у сврху стварања услова под којима ће се олакшати додавање знања и умења, уживања, са главних огњишта просвете и културе до огњишта најскромнијих, све до оних појединаца који су, у атомизованом нашем друштву, лишени могућности

да дијалогичу, монологичу о циљевима живота, о методама по којима се најбоље може у рођеној личности изразити леп примерак човека, лични живот моулисати у песми о лепом животу, о методама најуспешније социјалне акције и етернизована човекова.

Дрештљено, народно, пучко просвећивање, заједница рада, просвећивање одраслих, и како се све не крсти једна једина тежња да се пожељу и организацију настојања појединца упућена израдањачер, лепштер, пунијет и смисаонийет живота. И овим организовањем, има се код чланова нашег друштва подићи смисао за организовање, за постизање својих стварљивања путем удруживања. Само, ко хоће да негује у југославији смисао за удруживање, он га мора сам показати тиме што данас, после сто година наших мањих или више успешних покушаја око организовања приватних тежња за клубом, неће почети од алфе, него ће умети надовезати на постојеће организације, овима сугерисати више методичности у раду, ставити на распологање више средстава. Тага смисла жељимо ми професорима георграфског универзитета који намеђавали да, са Д-р Борданом Јавриловићем на челу, уједине све сличне покушаје просвећивања одраслих; жељимо га зато што на челу овако крупне акције жељимо видети не добронамерне апостоле, него саме научне раднике. Месечева светиост, позамљена, свети али не даје живот као светиост са првом избора, светиост сунца.

ВАСА СТАЈИЋ

ДОМАЋИ ЗАДАЦИ ИЗ МАТЕМАТИКЕ

Оно што је у јестаственици екскурсија, то су у математици домаћи задаци. Као што се ученик са својом ботаничком кутијом креће у поље да хвата лептире, или да тражи биљке и минерале, те да их посматра, испитује и проучава, да би их могао уврстити у редове и редове које је учио и који су му познати; тако исто и у математици ученик посматра добивени задатак, испитује га и проучава, примењујући на њ позната правила и обрасце, које је научио и свикао да примењује, док не добије резултат.

Али и кад добије резултат, ученик још није готов с послом. Тај резултат треба претести: проверити му тачност, уопштити га, па му одредити границе могућности, тражити његову примену, представити га графички из бројева и обрнуто, и т. д.

Према овоме што је речено, јасно је да домаћи задаци нису тешке нових полова, нити они могу да замене усмену наставу. Њихов је циљ да примењују стечена општа знања на поједине случајеве. Домаћи задаци такође мора бити изабран на познато, обрађеном земљишту, мора

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бити приступан и разумљив, да га просечни ученик може решити самостално, без туђе помоћи. А то ће бити ако се задатак даје из области која је ученику позната, из одељака који су исцрпно обрађени и који су у уму учениковом већ класификовани.

С тога, при давању задатака, није рђаво претходно се уверити да ли је ученицима позната област којој припада задани задатак, па у негативном случају треба је нагласити. Али на томе се ваља зауставити. Отићи даље од овога при упућивању, значило би промаштити циљ. Ученик треба сам да тражи и нађе начина да добивени задатак реши, и то *самостално размишљање* и јесте прва и главна сврха која се постиже задавањем домаћих задатака. Друга је чисто практичка: да се пређено градиво понови, разради и учврсти.

При давању домаћих задатака треба имати на уму правило: *nulla dies sine linea*. Не треба пропустити ни један час без домаћег задатка. Разуме се по себи да ова учестаност ограничава обим. Домаћи задатак не сме да запреми ученику велики део слободног времена који му преостаје преко школских часова, а још мање сме начињати време намењено осталим предметима. Према томе израда таквог једног задатка треба да се креће између пола и целог часа, иначе ће одбити ученике од себе у место да их придобије.

Придобијању ће много помоћи и подесни избор задатака, који треба да буду занимљиви, те да пробуде код ученика љубопитство. Не смеју бити једнолики, да не замарају, јер, као што је познато, само разноликост забавља. Али што је главно при избору задатака, то је *поступност*. Испочетка треба давати ученицима лакше и простије задатке, који су тако рећи провидни, и које ће ученици брзо схватити и решити, па затим теже и сложеније. Овде не треба ништа остављати случају, него брижљиво испитати задатак. Пре него што ће се дати ученицима домаћи задатак, наставник треба да га изради сам са сатом у руци. Тек тако проверени задатак може се мирне савести дати ученицима на рад.

Исто толико савесности треба уносити и у преглед задатка. Контрола о самосталној изради чини се на први поглед немогућна, али у ствари је доста лака. Ученик који је преписао задатак, издаће се својим одговорима, погрешкама у преписивању, непознавањем рада који износи као свој, и т. д. Највећа казна која треба да постигне ученика за ту превару, јесте подсмех другова, а она је тако осетна да излечи многог ученика од недопуштене позајмице.

Преглед задатка не треба да се ограничи само на проверавање резултата; више треба водити рачуна о току рада, о начину решавања, па истицати упрошћена, смишљена решења испред решења добивених по шаблону или обилазним путевима. Једном речи: *Оцењиваши треба рад а не резултат*. Уложени труд треба признати чак и онда кад је био узалудан. Око вредног ученика се треба позабавити баш онда кад залута

и извести га на прави прг. Али *количина рада*, ма колико била за поштовање, не доноси успех; само *каквоћа рада* утиче на напредак ученички. Прво зависи од ученикове воље, а друго од његовог дара. Дужност је наставника да награди и једно и друго и да да прилике даровитом ученику да развија своје способности, а вредном ученику да своју вредноћу корисно и успешно примењује.

ПЕТАР А. ТИПА

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

D-r Juraj Majcen, kr. javni redoviti sveučilišni profesor, *Opisno Mjestvo* (Deskriptivna Geometrija) za V—VIII razred realnih gimnazija. Zagreb, 1919. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav. zemaljske vlade.

О томе да ли је Дескриптивна Геометрија сама по себи чиста наука или само практична примена науке, дискутовало се доста много; и сам писац горњег дела узео је у томе питању реч у једној седници Југославенске Академије. Ја не мислим да поново покрећем то питање, јер је ван сваке дискусије то да је Дескриптивна Геометрија једно важно средство за развитак материјалне културе. Па како смо ми у материјалној култури заостали јаче но у духовној, то нико неће моћи порицати важност наставе тога предмета у нашим средњим и вишим школама. Но, на жалост, тај је предмет код нас већ одавно потпуно занемарен и изгледа да му је, судећи по опсежном делу Е. Јосимовића, *Основи Начертане Геометрије и Перспективе* (две свеске, Београд, издање и штампа државне штампарије 1874), пре педесет година поклањана већа пажња него данас. Његова настава на техничком факултету београдскога Университета поверена је већ од дугог низа година наставницима без икакве научњачке квалификације, а како је то једина катедра за вишу наставу тога предмета у нашим предратним границама, то ни средњошколска настава његова не може одговарати вишим захтевима. А то је врло штетно за развитак наше технике и целе наше материјалне културе.

Горње дело потекло је из пера најистакнутијег стручњака на томе пољу у границама наше нове државе, па заслужује, и ако је скроман уџбеник за средње школе, нарочиту пажњу. Мајцен ради на, мал'те не свима деловима геометрије већ скоро четвртину века, а број његових радова прекорачио је стотину; највећи део средњошколских наставника Дескриптивне Геометрије у Хрватској и Славонији су његови ђаци, па због тога располаже он, и као научник и као педагог, богатим искуством. Зато није чудо да је, поред огромнога броја уџбеника који постоје на страним језицима, подухватио да самостално напише нов уџбеник тога предмета.

Главна идеја која га је при изради тога уџбеника водила, била је: да се наставом Дескриптивне Геометрије развије код ученика способност просторне представе и просторнога схватања, и да ту науку доведе у што јачу везу, с једне стране, са осталим деловима геометрије и математике, а с друге стране, са њеним применама у пракси. На тај начин обележен је јасно и природни положај Дескриптивне Геометрије.

Тај програм проведен је консеквентно у целој делу. Почињући са тумачењем стереометријских односа и групишући их у познате теореме, развија писац индуктивном методом све главне делове Дескриптивне Геометрије: котирану, ортогоналну, аксонометријску, стереографску и централну пројекцију. У томе постепеном напредовању од једноставнијег ка компликованијем хвата се једним својим крилом синтетичке и, колико то образовање ђака дозвољава, аналитичне геометрије, а другим крилом обухвата практичне примене Дескриптивне Геометрије у другим наукама и струкама. У ону прву везу ваља убројати и извођење главних теорема сферне тригонометрије приликом дескрипције рогља, а веза са применама представљена је одабраним низом практичних примера из кристалографије, картографије, геодезије, архитектуре и других вештина. Тиме добива цео предмет више живота, а тај је анимован још и историјским прегледом и notiцама расутим у тексту.

Начин излагања је јасан, а потпомогнут великим бројем срећно одабраних и технички беспрекорно изведених слика. Велики број примера и задатака попуњује тумачења у самој тексту. Два лепа фотографска снимка која представљају архитектонске конструкције ректорске палате у Дубровнику и Диоклецијанове палате у Сплиту пружају тумачењима о перспективи достојне објекте. На крају дела додана је и геометријска конструкција сунчаних сатова.

Било би од велике користи када би се овај уџбеник употребио у што већој мери у свима реалним средњим школама наше Краљевине. У томе би случају ваљало изменити употребљену терминологију која је тешко разумљива и страна, као што се већ из самога наслова дела осећа.

М. МИЛАНКОВИЋ

Француски интелектуални утицај на Србе, од Јована М. Жујовића.¹⁾

Кад нас је зла коб растурила 1915 по беломе свету, нашла се у пријатељским земљама — Грчкој, Француској, Италији, Енглеској, Швајцарској, Русији и т. д. — и једна прилично бројна група интелектуалаца, који су узели на себе да нашу ствар што боље представе и одбране у цивилизованом свету. Посао исто толико важан и напоран, као и задатак борца са пушком у руци. Један од најбољих и најактивнијих

¹⁾ *Influence Intellectuelle Française sur les Serbes. Conférence faite à Paris le 8 mars 1918 par Jovan M. Zujovic, président de l'Académie royale de Serbie. — Vannes, Imprimerie Lafolye Frères, 1918. 16e, p. 66, avec une carte géographique.*

наших радника на страни био је опште уважени г. Јован М. Жујовић. Остављајући на страну његов остали рад, ми хоћемо данас само да прикажемо једну његову конференцију у којој је дат детаљан преглед француског интелектуалног утицаја на Србе.

Говорећи о том утицају, г. Жујовић не говори само о досадашњим интелектуалним односима између Француза и Срба, већ и о садашњим, као и о средствима да се ти односи одрже и у будуће, проширени и постављени на једну солидну и срачунату основицу. Од своје стране, ми смо дали мало интелектуалног блага Французима, док обе ручке црпимо из њихове ненадмашне и неисцрпне литературе и културе. Због географске удаљености, немања директне везе и других сметња, наши односи са Француском у ранија времена нису могли бити много развијени. Једна једина династичка веза између нас и Француза јесте удаја француске принцезе Јелене д' Анжу за српског краља Уроша I. Њен биограф, владика Данило, пише о њој најлепше; она је призната и за српску светитељку. Али први директни додир између српског и француског народа датира из 821 године, када су крсташи пролазили преко српских земаља. Затим је прошло много векова док Наполеон, у ратовима са Аустријом, није заузео провинције у којима станују Срби, Хрвати и Словенци, а које је назвао Илиријом. И том приликом Французи су, својом напредном управом у нашим крајевима, доказали да су из велике отаџбине Слободе, Законитости и Братства. Последњи и најтешњи додир између Срба и Француза јесте данашње заједничко ратовање против општег непријатеља и заједнички тријумф над побеђеним непријатељем.

Говорећи о страним утицајима на нашу књижевност, Г. Жујовић их наводи четири: византијски, латински, арапско-турски, и модерни. Модерни утицај носи чисто француски отисак, и ако није увек директно долазио из Француске, већ и посредно преко других књижевности. Први траг француске инспирације у нашој књижевности јесте роман *Тристан и Изолда*, из бретонског циклуса, који је до нас допро у талијанском преводу, затим прихваћен и распрострањен од наших калуђера у Средњем Веку. Затим је каролиншки циклус дао *Бово д' Аншоан*, чији се романтични предмет налази у нашој песми „Женидба Вукашинова са Љубом Момчиловом“. Још у XVII веку капитално дело *Увод у побожан живот* (L' Introduction à la vie dévoté) од St. François de Salles, у два маха излази у нашем преводу у Дубровнику. Није прошло дуго времена од појаве Корнејевог *Сиде*, а он се већ преводи на српски језик, на Приморју. Дела великога Молијера обилно се преводe и прерађују у Дубровнику, у XVII и XVIII веку.

Код Срба у источним крајевима, француски утицај дошао је доцније и спорије него код Срба у западним крајевима, али је у толико био интензивнији и разноврснији, и данас је несравњиво јачи него икоји други. Тај утицај је претежан не само у литератури, већ и у позоришту,

WWW.UNILIB.RS

школи, науци, и у политици. Прво француско дело преведено у нашим крајевима јесте Мармонтелов *Bélisaire* (преведен 1776, девет година по појави оригинала), а затим Доситеј преводи Мармонтелову *Adelaïde*. Срби усвајају постепено француске идеје и бивају гањани због њих. Тако су Аустријанци обесили у Будим-Пешти српског родољуба Михановића само зато што је ширио „француске идеје“, после објаве човечких права у Француској. Турци 1798 набијају на колац Београђанина, иначе Грка по народности, Ригу од Фере, зато што је парафразирао *Марселезу*, штампао је и растурао.

Најзад, после дефинитивног ослобођења од Турака, долази стабилизација државног живота, а с њиме и духовно развиће Србије. И француске идеје наилазе на врло погодан терен у Србији, у њој се читају не само добри и чести преводи, већ и оригинали: моралисти и филозофи, романсјери и новелисти, историчари, књижевни критичари, вулгаризатори науке, и т. д. И читаоци и писци су прожети француским идејама и француском културом. Још из 1806 године сачуван је један примерак *Француско-српског разговора*, који је имао да послужи зближавању француског и српског војника. А чим се организовала средња и виша настава, француски језик постао је обавезан, па су почели долазити и Французи и Францускиње да међу нашим сународницима предају и шире француски језик и културу. Убрзо и сами Срби савладаше језик, те и ми имамо одличних професора француског језика, а у последње време на Универзитету смо имали изврсног француског историчара Алберта Мале-а, и изврсног географа Гастона Гравје-а, који су код нас били лектори за француски језик. Обадвојица су славно погинули 1915. Интересантно је споменути да ни у гимназијама ни на Универзитету нисмо никад имали лектора Немца. У гимназијама се предавао немачки језик осам година, а француски четири, па ипак је куд и камо већи успех из француског језика, тако да скоро 95% матураната бирају да полажу француски језик на матури. У нашим библиотекама број француских књига премаша број других страних књига, а тако исто велики је и број њихових читалаца. Ради усавршавања у француском језику, по многим варошима постојали су до рата лепо уређени и снабдевени *француски клубови*. Та љубав према француском језику потиче не само из скоро урођене љубави према Француској, већ и из извесне сличности између наших језика: у гипкости, лакоћи, јасноћи, простоти и логичности.

Исто тако, српска публика је и под јаким утицајем француске позоришне литературе, мада је код ње позориште имало свој специјалан национални и морални задатак. Наш позоришни репертоар имао је 1360 дела, од којих су 480 оригинали, а 960 преводи, и од превода три седмине заузимају француски писци. Прва представа која је била заказана за отварање сезоне у септембру 1914, била је Расинова *Аталија*. Успех француских комада код нас је огroman. Наша позоришна публика није

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

уpoznала француску позоришну уметност само преко нашег позоришта: и славни француски уметници (Жоклен Млађи, г. и г-ђа Силвен, г-ђе Жидик, Рајшанбер, Сизана Депре, г. Лиње Пое, г-ђе Бланша Тутен, Мадлен Доле, итд.) у својим турнеима нису заборавили на Србију, већ су долазили и у Београд и давали нам могућности да уживамо у њиховој високој уметности. Од десет страних трупа које су долазиле код нас, девет су биле француске; остале нису имале успеха.

Због суседства, лаког и брзог саобраћаја и доброг пријема, наши први питомци ишли су у Аустро-Угарску или Немачку, мањи број у Русију; тек доцније почели су наши млади људи одлазити и у Француску, и то у великом броју. Г. Жујовић нарочито истиче како ће огроман бити француски утицај на нас доцније, кад се наших 4000 ђака — колико их ее у онај мах школовало у Француској — буде вратило у ослобођену Отаџбину и узело у своје руке, временом, управу земљом. Везе између два пријатељска народа, Срба и Француза, биће вечите и ничим непоколебане. Садашња наша омладина која се школује у француским школама у преимућству је над ранијим питомцима, јер је примљена и у француске породице, у које раније није било лако продрети; осим тога, ђаци су распоређени у 80 вароши, док су раније били сви у Паризу. Г. Жујовић одаје велико признање париским школама, али исто тако не потцењује ни рад Университета по провинцијама. Осим тога, живот по провинцијским варошима је јевтинији, ведрији, трезвенији и здравији, а потребно је навићи нашу омладину на прост живот какав је код нас. И добар и рђав глас о Француској формиран је према ономе што су странци видели у Паризу; међутим становништво Париза, нарочито међу посетиоцима великих школа и булевара, је прилично космополитско, док је по провинцијама становништво чисто француско и заслужује да се боље упозна. Живећи по провинцијама, наши ђаци ће моћи боље схватити морални и економски живот у Француској. Осим тога, у Паризу има више маца, разонођења, изговора да се лута, да се траћи и време и новац и здравље. Најзад, правично је да се један део новца утроши и по провинцијама, а не само у Паризу. Многе ће користи имати наша омладина што је по провинцијама, где је примљена у породице, где види како су у њима породичне везе јаке; и где има прилике да се научи економији и штедњи, које нам недостају. У провинцији ће се такође боље по у Паризу уверити о огромном француском напору у овоме рату, о неисцрпним моралним и материјалним изворима француског народа, о страшном броју ратних жртава. — Наши ђаци су не само у разним местима, већ и у разним школама, те ће и на тај начин боље упознати француску културу и пресадити је и неговати и код нас.

При крају свога предавања г. Жујовић говори о уговору који је постигнут између Француза и нас о школовању наших ђака у Француској. Наши ђаци ће научити не само француску науку, уметност и идеје, већ

ће познати и њену душу, њену племенитост и њену незаинтересованост. Досада је француски утицај на нас био спорадичан, готово случајан, а од сада ће бити методичан, јер ће у сваком кутку наше отаџбине бити људи који знају француски језик, који ће читати француске листове и књиге, који су удисали слободан француски ваздух. И све оно што француски писци буду сејали по свету, наћи ће у Србији припремљено земљиште да ту проклија, израсте и донесе плод; добро француско зрно рашириће се по целој нашој земљи и допринеће и нашој цивилизацији и француској слави.

Ја сам изнео само главне мисли из овог предавања, а од велике користи би било кад би се ова тако лепа и тако значајна књига у целини превела на српски.

МИХ. Д. МИЛИНКОВИЋ

ДРУШТВА И УСТАНОВЕ

ПРАВИЛА „ЗАЈЕДНИЦЕ ДОМА И ШКОЛЕ“

Наставници Друге Београдске Гимназије и Београдске Реалке и родитељи ученика те две школе, на родитељском састанку, одржаном 2 маја 1920 год., сложили су се о потреби заједничке сарадње Дома и Школе, у циљу појачања моралног, интелектуалног и физичког образовања школске омладине, и изабрали су одбор коме су ставили у дужност да поступно припреми све вако би се, са новом школском годином, извршила организација рада на постављеном задатку. На састанку од 2 јануара 1921 године донета су ова правила:

I

Наставници и родитељи ученика Друге Београдске Гимназије и Београдске Реалке оснивају друштво које ће се звати „Заједница Дома и Школе“.

II

Заједница поставља себи за задатак:

1. да појачава везу између куће и школе, између наставника, родитеља и деце, да развије код свих родитеља свест о потреби и навику да се што чешће и што више обавештавају о својој деци у школи, о њихову учењу и владању;

2. да међусобним обавештавањем уједначи, колико је год могуће, опхођење и начине поступања са децом у школи и код куће;

3. да пружи могућности родитељима да изближе познају тешкоће наставничког рада и да и сами узму учешћа у решавањима питања о васпитању;

4. да развија љубав и другарство међу ученицима;

5. да помаже и интелектуално и физичко образовање школске омладине;

6. да олакшава материјалне тешкоће око подизање школске омладине.

III

Своје задатке Заједница ће постизати:

1. родитељским састанцима, који могу бити састанци родитеља једног разреда, једне или обе школе заједно;
2. извођењем и потпомагањем једнодневних и већих излета који ће се приређивати ради здравља, научних циљева и упознавања земље и народа;
3. потпомагањем спортова и установа за одржање здравља и физичко развијање (летња и зимска купатила, веслање, клизање, лоптање и т. д.), приређивањем разних утакмица и раздавањем награда;
4. настојавањем да се у школи усавршавају здравствене прилике; да се подижу одморишта, летовишта и лечилишта за слабуњаву, малокрвну и болесну децу; настојавањем да родитељи и наставници, чланови Заједнице, добијају олакшице у становима, храни и лечењу у појединим здравственим установама (бањама, санаториумима, пансионатима, болницама и т. д.);
5. изналажењем начина и путева да се дође до јевтиних и добрих потреба (учила, хартије, пера, писаљки, цртачког прибора, шестара; одела, обуће, шешира, и т. д.);
6. приређивањем предавања из хигијене, васпитања и т. д., концерата и посела;
7. стварањем разредних и школских ученичких библиотека и читаоница.

IV

Чланови Заједнице су редовни и ванредни.

Редовни чланови су наставници и родитељи. Ванредни члан може бити сваки пријатељ школске омладине.

Родитељи уплаћују месечне улоге према својим материјалним приликама. Сваки улог, најмањи и највећи, једнак је у очима свих чланова Заједнице, и сви су чланови, према томе, у њој равноправни.

Наставници не плаћају никаквих улога.

Ванредни члан уплаћује исто тако месечне улоге, али може дати и једном за свагда већу суму новаца. И редовни и ванредни члан постаје са улогом од 250—500 динара утемељач, са преко 500 динара добротвор.

Редован годишњи скуп чланова „Заједнице Дома и Школе“ може изабрати и почасне чланове.

Утемељачи, добротвори и почасни чланови добијају дипломе.

V

„Заједницу Дома и Школе“ представља и њеним пословима управља одбор.

Одбор се састоји из 15 лица (7 из једне, 7 из друге школе). Они бирају петнаестог члана, па се онда конституишу одређујући између себе два председника, благајника и секретара.

Одбор ће се поделити у секције: васпитачку, финансиско-економску, здравствено-спортску и уметничко-књижевну.

Одбор је овлашћен да се може сам попуњавати и секције проширивати бројем чланова према потреби и природи послова. У секције могу бити изабрани и ученици старијих разреда.

Свака од ових секција има слободу иницијативе и носи пуну одго-

WWW.UNILIB.RS

ворност за рад и успех. Економско-финансиска секција брине и о материјалним изворима заједнице.

VI

Редовни издаци се могу вршити само по признаницама и рачунима које оверава председник одбора.

За веће издатке потребно је одобрење одбора, који се брине о равномерној употреби прихода за све циљеве Заједнице.

Сва примања и издавања пролазе кроз Дневник Касе, који води благајник.

VII

Одбор се бира редовно у почетку сваке школске године на родитељском састанку обе школе.

Одбор може и у току школске године сам захтевати да се смени, делимично или цео. Исто тако може ту смену захтевати и сваки родитељски састанак, кад то затраже две трећине присутних.

VIII

„Заједница Дома и Школе“ примиће и друге београдске средње школе у свој састав, ако би то затражили родитељи и наставници тих школа. У том случају ће до првог редовног састанка пословима управљати и даље одбор. Први редовни састанак решиће о саставу новог одбора.

Заједница ће радити на томе да се створи савез свих родитеља и школа у целој земљи.

IX

Правила ова вреде кад их одобри г. Министар Просвете.

КРОЗ СТРАНЕ ЛИСТОВЕ

Природне науке треба да буду главни предмети у новим школама

Професор Ото Оман написао је под насловом „Најважнији корак школске реформе је да природне науке буду главни предмети у новим школама“ чланак у часопису „Из природе“ (Aus der Natur, свеска 8—9, 1920). Како је и код нас на дневном реду реформа школа, биће од интереса саопштити у кратко пишчеве мисли.

Светски рат и његов (по Немце) ужасан свршетак морају бити од одсудног утицаја на реформу школа. Садашња школска реформа није органско продужење рефорама од 1880, 1890 и 1900 године; она стоји пред потпуно новим односима; после политичког и економског слома, немачки народ иде у сусрет утакмичкој борби, какву још није никада предузео под неповољнијим условима. Спас може донети само до највећег степена појачана радна способност, нарочито на пољима практичког знања. Стога се садашња реформа не сме свршити само са питањем јединствене школе и променом садашњег облика школа; потребна

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је унутрашња обнова школе, и то нарочито у правцу реалног мишљења, схватања потреба садашњице и практичне саморадње омладине.

Најподесније поље за реално мишљење и практично вежбање, поред математике и цртања, дају *природне науке*, дакле биологија као наука о целокупном животу, физика, хемија и природњачки део географије. Реално мишљење може, до извесног степена, да се извежбава у сваком предмету, али ни у једном тако темељно као у природним наукама. Обоје — реално мишљење и практичан рад — заједно може се постићи само у природним наукама. Практичан рад до пре мало деценија вршио се само у хемији, у облику лабораторијских вежбања. Од тога доба тежи се да се спроведе и у физици и у биологији. Али поред свега труда и поред знатних методских напредака у хемији, физици и биологији, то што је досада дала природњачка настава у свима средњим школама — да се сасвим прећути народна школа — незнатно је. Ова настава врши се већином са два часа недељно из појединих предмета. Одсада природне науке морају доћи у предмете који стоје у првој линији и који за етичко и грађанско образовање омладине имају највећи удео. Ово захтева огромни културни значај природних наука, које нашем веку дају обележје и својом садржином и садашњом огромном вредношћу. Ово захтева и велика, управо јединствена дидактичка вредност наставе природних наука, која се од почетка заснива на очигледности и тек отуда прелази на стварање општих појмова, која развија посматралачки дар, а тиме изоштрава чула. Ово захтева и хуманистички значај ове наставе.

Новој школи природне науке морају дати своје обележје. Али настава природних наука може само тада показати своју велику наставну вредност и само тада извршити задатак који јој ставља ово тешко време, ако се природне науке издигну из реда споредних предмета и постану главни предмети. Мора им се дати довољан број часова да би се омогућила извесна темељитост. Настава природних наука мора бити проткана практичним вежбањима не само у хемији, већ и у физици и у биологији; мора екскурсијама уводити ученике у самосталан рад; мора најпоследње имати писмене задатке као настава математике и језика.

Како да се нађе места за ово? Морамо променити своје мишљење о вредности и циљу наставе туђих језика. Сада су све наше више школе у првој линији школе за учење језика. Ни на једном заводу не може бити више места за истовремено, обавезно учење више од два туђа језика; биће довољно ако се један од њих темељно граматички обради. А што се тиче старих језика, шта нам значе данас старе приче о јунацима? Античко јунаштво бледи пред делима војника у овом светском рату, бледи готово потпуно. И сав труд који се употребљавао на то да се омладини покажу грчке скаске у оригиналном тексту, сада је луксузно образовање. Да се саопшти оно што је драгоцено из класичног

доба, за то су довољни преводи и описи. Слично стоји са латинским језиком, чији значај све више и више опада. А потребна је измена и у настави живих туђих језика. Уживаћемо увек у класичним делима енглеске и француске књижевности. Али и овде нису безусловно потребни оригинални текстови. Нови језици у новој школи имају да изврше необично важну улогу, која је сада готово сасвим на практичном пољу, да се лако говори и пише. На овај начин може се добити довољно времена за појачана телесна и уметничка, нарочито цртачка вежбања, и за проширену природњачку наставу.

Да би се омладина немачког народа спремила за тешко време што предстоји и постала што ваљанија, настава природних наука треба да се спроведе у свима разредима нових школа, како за мушку тако и за женску омладину, и то са довољним бројем часова, и на модеран начин, са практичним ученичким вежбањима.

Школски рад у градини

У првој свесци часописа „Из природе“ (Aus der Natur) за ову годину, написао је А. Хајн чланак „Из праксе ново-келнске градинске школе рада“, у коме су изложене ове идеје.

Много се говорило и писало о Школи рада. Крајње је време да се свуда приступи практичним радовима. И у Новом Келну основана је о Ускрсу 1920 год. Градинска радна школа. Оснивач и управник школе је писац овога чланка.

Нови Келн је посве сиромашан град индустријских радника, Његова омладина веома је патила за време рата; здравље ученика јако се погоршало услед веома слабе исхране. Дечаци са бледим образима и девојчице са узаним грудима изазивали су сажаљење у сваког дечјег пријатеља. Општинска управа жртвовала би радо милионе за здравље омладине, кад би само новац могла набавити.

При нашој познатој сиромаштини није ништа друго остало већ да се за ублажење ове ужасне беде изаберу средства која одговарају нашој маленој финансијској снази. Такво једно средство нашли смо у Градинској радној школи. У овој првој години било је само 15 јутара земље која је за овај циљ стављена на расположење шест најближих општинских школа. Ове школе добиле су своје одређено место, где се ученици осећају као код своје куће. где продуктивно раде, где се при практичном градинском раду у заједничком пословању тече право знање о природи. Семење и биљке набавља град, жетву задржавају ученици. Са својих леја, које су износиле око 8 q. m., добили су обилну жетву. Ту је било ротквица, грашка, граха, мркава, зеља и најразличнијег цвећа, и када су дечаци и девојчице сијајући од радости донели родитељима прве зреле плодове, када су се бледи образи њихових љубимаца опалили, тада је

интерес старијих с дана на дан бивао већи за Градинску школу; они су после подне и пред вече долазили у ову школу; настала је веза између школе и куће. У Градинској школи одржани су многобројно посећени родитељски састанци на којима су донесене једногласно одлуке којима се дотичне власти моле за што брже проширење ове школе. — У Градинској школи има и мала радионица са столарском тезгом и алатом, кошница, питомих и дивљих зечића и рчкова, голубова, па и жива корњача. Постепено на овом школском добру биће све више домаћих животиња свију врста. Неће бити тешко то извести. Заједничке леје дају врло добар принос; плодове не добивају ученици ове школе, већ се они дају по ниској цени домаћинским школама. Принос је тако велики да се могло по цени коштања продавати и ученичким родитељима. А у лејама било је и биљака које великоварошка деца не могу тако лако видети, као лан, дуван, врсте жита, биљке за храњење стоке, биљке за ђубрење, лековите биљке. По себи се разуме да је ту и кромпир.

У овој Радној школи раде недељно око 2.000 деце од 10—14 година, дечаци и девојчице. Али сви нису ту у исто време, већ дневно 12 разреда. Трећи разреди долазе недељно само једанпут, виши разреди 2 пут од 8—1 сата, и то са разредним старешином. У те дане наставници и ученици и не иду у опште у тескобну школску зграду, већ сви хитају у лепу природу и тамо уживају слободу. Има се истина наставни план, али наставници бирају за обраду објекте које природа даје. Питања се постављају, на њих се одговара, прсне се у смеј, затим настане опет озбиљан рад, понешто се забележи, нацрта или пластички представи лист, цветови, плодови. Жетва се практички врши, н. пр. лан се трли, дуван се ниже за сушење, од воћа се прави вино, мед се истреса. Свакога дана мења се слика у овој школи. Раду нема краја, а њиме се развија тело и дух, воља и расположење. — Овде се наводи мали избор градива које су 37 наставника свршили уз практичан рад: Потреба да се земља припреми пре сејања и сађења. — Гнојење земље стајским, вештачким и зеленим ђубрењем. — Разликовање слојева земље код бунара који су ученици градили. — Подземна вода и спојни судови. — Шмрк за сисање, његови делови и рад. Ваздушни притисак. — Шта је потребно живим бићима за њихово успевање. — Користи и штете од сејања у редовима и на сачму. — Различито клијање и рашћење. — Кртица при раду, њен изглед, како се хвата. — Животиње које живе у земљи. — Сађење и нега поврћа. — Коров пре цветања, за време цветања и кад сазри. — Наше врсте жита. — Упоредно посматрање наших воћака у разна времена. — Подземна и надземна стабла. — Пузање биљака посматрано на грашку, пасуљу, хмељу. — Постајање облака и непогода. — Упоређивање разних врста цветова и цвасти. — Двосполне биљке: кукуруз, тиква. — Љуска, махуна, чаура. Врсте плодова. — Справљање вина од рибизле. — На ланишту кад је у цвету. — Прерада и употреба лана. —

WWW.UNILIB.RS

Калемљење рука. — Размножавање биљака и животиња. Наслеђе. — Непријатељи и пријатељи биљака. — Микроскопирање. — У градској башти и воћњаку. — Дуван и његова израда. — Умирање и постајање у јесен.

Како да рад у Градинској школи уђе у распоред часова? Сасвим лепо. Треба од наставних часова у разредима само по 10 часова преместити у Градинску школу, н. пр. 4 часа природних наука, 2 часа геометрије, 4 часа гимнастике. Ови часови поделе се на два дана. Код трећих разреда довољно је 5 часова. Остали часови држе се четири дана у школској згради. У њој сваког дана нема неколико разреда, који су у Градинској школи. Услед тога и ученици и наставници добијају боље распореде, опадају „прозори“ и поподневна настава. За време одмора број ученика је мањи, надзор лакши. У Градинској школи распоред је овакав: 8—9 природне науке, 9—10 гимнастика, 10—11 геометрија у пољу или у склоништу, 11—12 природне науке, 12—1 играње.

Распоред часова зими се тако удеси да, кад су топли и леви дани, разреди одмах могу ићи у градину да врше јесење и пролетње радове, да виде ливаду, шуму и градину и у ово време. Само кад се због рђавог времена не може настава вршити напољу, врши се у учионицама.

Будућност наставе природних наука.

Под овим насловом Ф. Данеман написао је чланак у „Природописном месечнику за биолошку, хемијску географску и геолошку наставу“ (Naturwissenschaftliche Monatshefte für den biologischen, chemischen, geographischen und geologischen Unterricht, II Band, 1—2 Heft), изневши ове мисли.

После бурâ светског рата, треба да постане нова немачка школа, јер се и школа мора прилагодити новом времену. Настава природних наука треба да буде основа за васпитање, поред наставе у немачком језику, математици, земљопису и историји. Досадашња школа учења и знања мора се претворити у Школу рада, која тежи мање прибирању знања, већ у првом реду васпитању за самосталан рад. Задобијање знања не сматра се тиме као нешто споредно. Само треба променити начин којим су ученици досада долазили до тога знања. Школа рада захтева да се, у колико је год могућно, полази од саморадне ученика. Принцип ове школе треба да се проведе кроз све предмете. У настави природних наука овај се принцип даје лако спровести. Али је ипак мали број школа које наставу природних наука заснивају на раду или, друкчије речено, на вежбањима ученика. Вежбања која се врше у вишим реалним гимназијама и вишим реалкама немају никаква посла са решењем овог задатка. На овом ступњу, ученичких вежбања може пре и не бити него у вишим разредима народних школа и у средњим разредима виших школа, где их је досада једва било. Ученичка вежбања могу само тада

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

потпуно да изврше свој задатак, ако се не уведу при крају школовања, већ ако она буду полазна тачка и непрестано прате наставу природних наука. Ако се хоће да се ученици васпитају да мисле и раде, онда ученичка вежбања морају почети са првим часом природних наука и морају бити обавезна за све ученике.

Оваквом предавању природних наука морају се придружити и у истом смислу обрађивати математика, земљопис, цртање, једном речју све што се раније означавало као „реалија“, поред матерњег језика као правог језгра наставе. Туђи језици треба да дођу на друго место. Настава туђих језика треба да напусти претензију да она у првом реду делује хуманистички. Баш у правилно извођеној настави природних наука има хуманистичких елемената тако много и од тако великог значаја, да се настава туђих језика, у овом погледу, једва може с њоме поредити.

Нова реформа школа може се извести под извесним претпоставкама. Најважнија је да семинари и универзитети спреме за то наставнички подмладак, како у научном тако и у педагошком и дидактичком погледу. Данеман излаже начин на који се то може постићи. Извођење здравих рефорама спречава неповољан економски положај немачког народа, који се тек у низу година може поправити. Али образовање омладине не трпи одлагања. Мора се радити скромнијим средствима. Извођење овакве наставе треба да се ограничи на најпростија средства.

М. С.

БЕЛЕШКЕ

Прослава педесетогодишњице Учитељске Школе у Алексинцу. — Управа Учитељске Школе у Алексинцу објавила је овај позив:

Ове године, на Св. Саву, навршило се педесет година од оснивања прве Учитељске Школе у Крагујевцу. Премештена из Крагујевца у Београд, ова Учитељска Школа доживела је поновни премештај из Београда у Алексинац пре непуних двадесет и пет година. За педесет година благотворног културног рада, она је дала преко 1500 просветних пионира, стручно спремних учитеља, који су спремали народ да оствари народну идеју — уједињење. Овакав рад не сме проћи незапажен. И као што сваки радник после педесет година заслужује да му се рад процени и похвали ако је за похвалу, тако и Прва Учитељска Школа, најпре у Књажевству Србије, после у Краљевини Србији, и најзад у Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца, има права да се њен културни рад за педесет година прегледа, а њена годишњица обележи видније од осталих година.

С тога је Наставнички Савет Учитељске Школе у Алексинцу одлучио да педесетогодишњицу ове Учитељске Школе прослави у мају месецу тек. год. и да на прославу позове и све њене живе наставнике и

ученике, да својом присуством увеличају свечаност једне ретке културне установе.

Несумњиво је да би прослава била најпогоднија сада о Св. Сави, на дан кад је школа прорадила. Али Наставнички Савет је одложио ову прославу прво с тога што су већина њених питомаца у то доба заузети прославом Св. Саве у својим школама, а друго што је у ово зимско доба Алексинцу незгодно да прими толики број гостију, јер се верује да ће већина школиних питомаца који су живи и здрави доћи.

Детаљан програм прославе објавиће се доцније, кад се буде утврдио. За сада се моле сви њени бивши наставници и ученици ове школе да се јаве Управи са назначењем: где су и у каквој служби и намеравају ли о прослави доћи, те да се благовремено резервише стан за свакога.

За оне ученике који су умрли или пали за отаџбину у свима досадашњим ратовима од 1876 год. до данас, молимо да се јави година смрти и последње звање у грађанству.

Још се моле она г. г. бивши наставници и ученици из 1898-99, 1899-900, 1901-2, 1902-3, 1904-5, 1905-6, 1906-7, 1907-8, 1911-12, 1912-13, ако су сачували годишње извештаје школске, да их пошаљу школи, да на тај начин послуже службеним подацима Управи, ради израде *Саоменице*, која би историјске податке ове школе сачувала од заборава.

Наставнички Савет је ставио себи у дужност да оним посетиоцима који су још у служби, издејствује допуст за долазак на прославу, а свима олакшице у возњи.

Француски учитељи и професори у рашу. — У последњем рату, према једној званичној статистици у француским *Службеним Новинама* од 19 јануара 1921, било је, од укупнога броја од 55.000 француских учитеља, мобилисано 34.480, и то 28.308 у борачким јединицама, и 6.171 у позадини. Од тога броја, пало је на пољу части, или умрло од последица рата, 7.407 учитеља; било их је рањено 9.624; 940 их је декорисано Почасном Легијом, а 1.002 Војничком Медаљом. 11.976 учитеља цитирано је за углед ради њихова пожртвовања и јунаштва.

Од особља средњих школа, погинуло је на бојном пољу 149 професора лицеја, 111 професора колежа, 194 репетитора и надзиратеља, свега 454; умрло је од рана: 37 професора лицеја, 26 професора колежа, 46 репетитора и надзиратеља, свега 109; укупно је погинулих и умрлих од рана: 186 професора лицеја, 137 професора колежа, 240 репетитора и надзиратеља; рањено: је 239 професора лицеја, 228 професора колежа, 287 репетитора и надзиратеља, свега 754. Декорисано је Почасном Легијом: 38 професора лицеја, 23 професора колежа, 9 репетитора и надзиратеља, свега 70. Похваљени су за храброст у заповестима: 326 професора лицеја, 256 професора колежа и 239 репетитора и надзиратеља, свега 821.

Грађанска обука у школама. — У „Школској Смотри“ (*Revue Universitaire*), г. Роже Леви-Гено овако формулише програм грађанске обуке који би требало завести у средњој настави:

Најпре, функционисање званичне машине, оно што би се могло назвати *француским институцијама*; — затим, преко разних министарстава, излагање најважнијих питања која се тичу било трговине, било јавних радова, било националног васпитања, и т. д.; — уз то: *поли-*

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ишчки живош, изборни систем, политичке партије, главне линије њихових програма, основне доктрине, такоис то и анализа фигура главних доктринара; — *социални живош*, с односима капитала и рада; — најзад *интернационални живош*, с анализом главних проблема које поставља, у разним областима, сукоб националних снага у свету.

Национализација књига у Русији. — Бољшевистички листови јављају да је Совјетска Влада одлучила да одузме појединцима право да имају књиге. Према томе, све библиотеке које постоје сада у Русији реквириране су за рачун државе. Сваки ко буде и даље имао неку књигу или буде хтео да је купи, биће кажњен.

Нове учитељске плаше у Француској. — Према пројекту који је поднет Француској Скупштини 13 децембра прошле године, предвиђају се ове плате за учитеље: приправници, 4000 франака; 6. класа, 5000; 5. класа, 6000; 4. класа, 7000; 3. класа, 8000; 2. класа, 9000; 1. класа, 10.000. Учители задржавају, поред тога, право на станарину. Управници школа с једним или два разреда добијаће уз плату годишњи додатак од 200 франака; управници школа с више од два разреда имаће 400 франака; тај додатак износиће 800 франака ако школа има више од четири одељења, и 1000 франака ако их има више од 10.

Професори виших основних школа имаће, према том пројекту, ове плате: у Сенином округу: 6. класа, 11.000 франака; 5. класа, 12.200; 4. класа, 13.400; 3. класа, 14.600; 2. класа, 15.800; 1. класа, 17.000; у другим окрузима: 6. класа, 8.000 франака; 5. класа, 9.200; 4. класа, 10.400; 3. класа, 11.600; 2. класа, 12.800; 1. класа, 14.000.

Плате професора учитељских школа утврђене су овако: у Сенином округу: 6. класа, 11.000; 5. класа, 12.200; 4. класа, 13.400; 3. класа, 14.600; 2. класа, 15.800; 1. класа, 17.000; у другим окрузима: 6. класа, 8.000; 5. класа, 9.200; 4. класа, 10.400; 3. класа, 11.600; 2. класа, 12.800; 1. класа, 14.000.

Назорници основних школа имаће следеће плате: у Сенином округу: 6. класа, 13.500 франака; 5. класа, 13.700; 4. класа, 15.900; 3. класа, 17.100; 2. класа, 18.300; 1. класа, 19.500; у другим окрузима: 6. класа, 9.750 франака; 5. класа, 10.950; 4. класа, 12.150; 3. класа, 13.350; 2. класа, 14.550; 1. класа, 15.750.

Инспектори академија имаће овакве плате: 6. класа, 13.000 франака; 5. класа, 14.200; 4. класа, 15.400; 3. класа, 16.600; 2. класа, 17.000; 1. класа, 19.000.

Најзад, генерални инспектори основне наставе у Министарству Просвете добијаће плату од 25.000 франака.

Психолошки Инстишут у Паризу. — Париски Универзитет одлучио је да оснује Психолошки Институт, којим ће управљати савет од пет његових професора (Х. Делаacroа, Ж. Дима, П. Жане, Х. Пјерон, Е. Рабо) и старешине Факултета Књижевности и Наука, Брино и Ф. Хусе.

Институт ће давати теоријску и практичну наставу из опште физиолошке, експерименталне, патолошке и упоредне психологије.

Уз то, Педагошки Институт Факултета Књижевности, основан прошле године, присаједињен је Психолошком Институту, као његова педагошка секција.

Титула дипломираног ученика Психолошког Института Париског Университета даваће се студентима који буду два семестра слушали три

главна предмета, теоријска и практична, и положили с успехом писмене, практичне и усмене испите, чији ће им се програм саопштити.

Француски испит зрелости. — Да би се видело колико је рђав успех на француским испитима зрелости, било због тежине програма, било због неспремности ученика, ми доносимо сразмеру кандидата који су положили испит у јесењем, октобарском року 1919. У првом делу испита (француски испит зрелости састоји се из два дела, који се полажу у два разна рока), у групи латински-грчки, положило је испит 48 ученика на 100; у групи латински - живи језици, 43 на 100; у групи латински-науке, 45 на 100; у групи науке-живи језици, 38 на 100. Од 3.610 примљених кандидата, 3 су добили похвалницу „врло добро“, 39 похвалницу „добро“, 399 „доста добро“. У другом делу испита, у филозофској групи положило је испит 64 кандидата на 100; у математичкој групи, 52 од 100. Од 3.227 кандидата, један је имао похвалницу „врло добро“, 73 похвалницу „добро“, 503 „доста добро“.

Масарик о задацима школе. — Приликом једног скорашњег конгреса чехо-словачких учитеља у Прагу, председник Чехо-словачке Републике Масарик одржао је говор у коме је рекао, између осталог:

Школа треба да буде пре свега национална, јер је националност за нас, у садашње време, највиши програм; она треба да развије интелегентну љубав спрам отаџбине, и у томе се и састоји најплеменитија дужност учитељева. Треба затим да школа развије код детета поштовање интелектуалнога рада и физичкога рада, да се брине о здрављу детета, да се труди да му да игара и забаве, у исти мах док му буде пружала, на темељу једне опште наставе, специјалних знања, и док му буде уливала поштовање научне тачности и саме науке, те огромне моралне силе. Има, уз то, светих принципа који су душа отаџбине и нације, и пред којима сваки има за дужност да се поклони; народна школа дугује детету то политичко васпитање које ће допунити, у једној у истини модерној школи, образовање осећања лепога и уметности.

Тако ће наша школа образовати карактере, то јест људе уравнотежене и чврсте, кадрѐ да реше правилно проблеме које практични живот буде поставио пред њима.

Али највећи напредак састојаће се у слободи наше школе, која ће у будуће бити ослобођена диктатуре цркве и државе; она може да буде одсад потпуно искрена; она не подлежи више, као некад, обавези да лаже; она може гласно да проповеда поштење које јој је до данас било забрањено. То је једно оплемењивање чији је замашај огroman, које ће показати своја дејства најпре на карактеру учитељеву, тако да ће се дете, видећи да његова учитеља води идеал који он има за дужност да му улије, угледати на њ, са страху и оданошћу. Идеализам учитељев, осуђен да остане неплодан под апсолутистичким режимом, треба сада да пређе у делотворну и практичну акцију: данас му је могуће да се потпуно оствари, будући ће му држава пружити сва средства за то.

ЧИТУЉА

Лука Светец. — 21 јануара умро је најстарији словеначки књижевник, Лука Светец, који је свој књижевни рад почео још четрдесетих година, као један од главних твораца словеначког препорођаја. Са Јанезом Трдином био је као приповедач претеча модерне словеначке новеле, којој

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

су ударили здрав темељ Фран Левстик, Симон Јенко и Јосип Јуричић. Али више него приповедач, он је заслужан што је као реформатор словеначког правописа много допринео стварању једног књижевног језика словеначког. Он је певао и песме, надахнут народним песништвом, не само свога племена, већ и других словенских језика, са којих је много преводио. Он је један од најстаријих преводилаца српских народних песама на словеначки. Сем тога, Светец је писао језиковне и правничке расправе и критике, али сав његов књижевни рад припада његовим млађим годинама; доцније, међутим, он је стекао великих заслуга као политички радник, будући од 1863 више пута посланик у покрајинском крањском сабору, а од 1867—1871 и у бечком парламенту, где је тражио уједињење свих словеначких крајева у једну област и неуморно се борио да Словенци добију средње школе и универзитет.

Узимао је удела у свима културним покретима. Био је један од оснивача друштва Св. Ђирила и Методија, чији је потпредседник био 30 година; био је много година члан Матице Словенске, као и многих других културних друштава.

Као адвокат настанио се и живео је у Литији, у Крањској, где је и умро у 95 години. Родио се 8 октобра 1826 год. у Подгорју, при Камнику, у Крањској. По своме месту рођења потписивао се „Подгорски“.

М. С. М.

БИБЛИОГРАФИЈА

Милан Шевић, *Сшара и нова педагогија*. — Београд-Сарајево, издање И. Ђ. Ђурђевића, 1920. С. 150, цена 5 д.

Жорж Санд, *Бавоља бара*. Приповетка. Превео с француског Светислав Петровић. — Београд, 1920. С. 71.

Aus dem südslawischen Risorgimento (Dositej Obradović, Ljudévit Gaj, Die Omladina, Josip Juraj Strossmayer, Svetozar Marković, Janez Krek), von Hermann Wendel. — Gotha, Verlag Friedrich Andreas Perthes A.-G., 1921. С. 199, цена 14 марака.

Проф. Ал. Станојевић, *О настави и образовању*, I (О средњој школи и средњешколском образовању. Наша средња школа. О наставним средствима за физику и хемију у нашим средњим школама. О циљу и природи минералошко-геолошке наставе у средњим школама. Поводом једног требника за младе наставнике. Класицизам или реализам?) — Београд, 1913. С. 151.

Нови животи. Власник и директор Д-р М. Нинчић. Излази сваке суботе, у Београду (Уредништво Вука Караџића улица, 18). Годишња претплата 80 д., поједини бројеви 2·50 д.

Одговорни уредник
СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ
Душанова улица бр. 5, Београд.

Државна Штампарија
Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца,
Београд.